

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

Ochrana práv dětí v České republice

Protecting children's rights in the Czech Republic

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

Autorka:

Bc. Barbora Petráš Kampová

Praha 2017

Poděkování

Děkuji paní prof. PhDr. Beatě Krahulcové, CSc., za odborné vedení této diplomové práce. Zvláště vděčná jsem pak za její povzbuzování, kterým velkou měrou přispěla k dokončení této práce.

Děkuji respondentům, kteří se podíleli na tvorbě obsahu praktické části, za jejich ochotu hlouběji se zabývat i nepříjemnými aspekty své práce i za invenci, kterou při rozhovorech vyvinuli při návrzích na zlepšení práce s cílovou skupinou.

Děkuji také svým blízkým, kteří se mnou extrémně zátěžovou dobou psaní diplomové práce prošli s pochopením a tolerancí.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a výhradě s použitím uvedených pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

Bc. Barbora Petráš Kampová

Anotace

Diplomová práce se zabývá ochranou práv dětí v České republice, jejichž rodiče prochází náročnou rozchodovou nebo rozvodovou situací. V teoretické rovině je v první kapitole podrobně rozebrána situace rodiny, jejíž rodiče se rozvádí nebo rozchází. Druhá kapitola se zabývá ochranou práv dětí v ČR a třetí kapitola se orientuje na přístupy k práci s rodinou, která je ovlivněna náročným rozvodem nebo rozchodem rodičů. Praktická část má za cíl prostřednictvím rozhovorů s odborníky reflektovat současný systém práv ochrany dětí v České republice ve specifikovaném okruhu rodin, zabývá se využitelností nástrojů individuální ochrany a zejména se zabývá změnami, které by mohly současný přístup zefektivnit.

Annotation

The Master's thesis pursues protecting children's rights in the Czech Republic, specified on children whose parents are going through divorce or separation. In theoretical segment there are three chapters – first chapter describes in detail situation of family, where parents are going through divorce or separation. Second chapter focusses on protecting children's rights in the Czech Republic and third chapter describes approaches in work with specified families. The practical segment aims at reflection of current system of children's rights protection, which is achieved through interviews with professionals. There is also focuss on instruments of individual protection of children's right and mostly focuses on changes, which could make the system more efficient.

Klíčová slova

Ochrana práv dětí, nástroje a přístupy, rodina procházející rozvodem/rozchodem rodičů

Keywords

Protection of children's rights, instruments and approaches, family going through divorce or separation of parents

Obsah

Úvod.....	9
1 Rozvod a rozchod, rozpad rodiny.....	11
1.1 Rozvod či rozchod?.....	11
1.2 Definice rozvodu.....	11
1.3 Statistika.....	12
1.4 Komplikovaný rozvod se závažným sporem o děti	14
1.5 Dítě v rozvrácené rodině a v procesu rozvodu/rozchodu rodičů.....	16
1.6 Právní úprava rozvodu, úprava poměrů	16
1.7 Péče o dítě po rozvodu	17
1.7.1 Formy péče o děti po rozvodu	17
1.7.2 Kritéria pro rozhodování o porozvodové péči o děti	18
1.8 Dopady rozvodu na děti	18
1.8.1 Děti v předškolním věku.....	20
1.8.2 Děti v mladším školním věku	20
1.8.3 Děti staršího školního věku.....	20
1.8.4 Dospívající	21
2 Ochrana práv dětí v náročné rozvodové situaci	22
2.1 Historický exkurz	22
2.1.1 Období infanticidy	22
2.1.2 Období ignorace.....	23
2.1.3 Období ambivalence	24
2.1.4 Období intruze	24
2.1.5 Socializační období.....	25
2.1.6 Období podpory a pomoci dítěti	26
2.2 Současná právní úprava ochrany práv dětí v České republice	26
2.2.1 Práva dětí – práva lidská	26
2.2.2 Aktuální právní úprava rodinného života v ČR	28
2.3 Nejlepší zájem dítěte	28
2.4 Participace dítěte	31
2.5 Systémové a individuální nástroje ochrany dítěte.....	32
2.5.1 Právní úprava ochrany práv dítěte	32
2.5.2 Systémové – obecné nástroje ochrany dítěte	34

2.5.3	Individuální – specifické nástroje ochrany dítěte	35
3	Přístupy k práci s rodinou v rozvodu.....	37
3.1	Současný přístup	37
3.2	Cochemský model.....	38
3.2.1	Vývoj	38
3.2.2	Metody a zásady	39
3.2.3	Kontraindikace.....	40
3.2.4	Cochemský model v ČR	40
3.3	Rodičovský porozvodový plán.....	41
3.4	Kolaborativní právo	41
4	Výzkum procesu změn v práci s rodinami v rozvodu a rozchodu	43
4.1	Cíl výzkumu a tvorba hlavní výzkumné otázky.....	43
4.2	Hlavní výzkumná otázka.....	43
4.3	Dílčí výzkumné otázky a operacionalizace.....	43
4.4	Zvolení metod a technik.....	45
4.5	Výběr respondentů	45
4.6	Průběh šetření.....	45
4.7	Metoda zpracování dat	46
4.8	Prvotní sebehodnocení validity výzkumu	46
4.8.1	Problém pravdivostní hodnoty.....	46
4.8.2	Problém upotřebitelnosti.....	46
4.8.3	Problém konzistentnosti.....	47
4.8.4	Problém neutrality.....	47
5	Výsledky výzkumu.....	48
5.1	Způsob vyhodnocování výsledků.....	48
5.2	Okruh hodnocení současné společenské situace	48
5.3	Okruh nebezpečí pro práva dětí	50
5.4	Okruh rolí a úskalí profesí.....	51
5.5	Okruh hodnocení interdisciplinární spolupráce	54
5.5.1	Soudy	54
5.5.2	Orgány sociálně-právní ochrany dětí.....	54
5.5.3	Advokáti.....	55
5.5.4	Mediátoři, rodinní poradci	56
5.5.5	Soudní znalci.....	56

5.5.6	Organizace s pověřením SPOD	57
5.5.7	Ostatní navrhované subjekty.....	57
5.6	Okruh hodnocení nástrojů ochrany práv dětí	58
5.7	Okruh přístupů k práci se specifikovanými rodinami	62
5.8	Okruh navrhovaných změn	66
6	Diskuse	71
	Otázka ochrany práv dětí a participace	71
	Otázka zodpovědnosti	72
	Otázka interdisciplinární spolupráce	72
	Otázka Cochemského modelu.....	73
	Závěr	75
	Prameny	76
	Přílohy.....	78
	Summary.....	133

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
o. z.	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
zákon SPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
ZDVOP	Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Úvod

„¹³Tehdy k němu přinášeli malé děti, aby se jich dotkl, ale učedníci je okřikovali. ¹⁴Když to Ježíš uviděl, rozhořčil se a řekl jim: „Nechte děti přicházet ke mně a nebraňte jim – vždyť právě takovým patří Boží království! ¹⁵Amen, říkám vám, že kdokoli nepřijme Boží království jako dítě, nikdy do něj nevejde.“ ¹⁶Potom je bral do náručí, vkládal na ně ruce a žehnal jim.“

Marek 10, 14, Bible¹

Vztah lidské společnosti k dětem, jinými slovy ke své budoucnosti, prochází již tisíciletí mnohými změnami. Lidstvu trvalo velmi dlouho, než skutečně odhalilo důležitost blaha dětství pro blaho své vlastní. Při pročitání dějin lidskoprávní společnosti se zdá až bizarní, jak se dlouho zapomínalo na zásadní etapu lidského života a ochranu tohoto maximálně formativního období vývoje. Jak lidstvo mohlo tak dlouho přehlížet svou závratnou odpovědnost těch, kteří již dětmi nejsou, za dětství a vývoj další generace?

V červenci 2016 jsem poprvé nahlédla pod povrch problematiky, a to nástupem do svého prvního zaměstnání. Stala jsem se terénní sociální pracovnící na Oddělení péče o rodinu a dítě, pod kterýmž názvem se ukrývá orgán sociálně-právní ochrany dětí. Jedním z úkolů, které OSPOD vykonává, je kolizní opatrovnictví, to podle §17 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o Sociálně-právní ochraně dětí.

Vznosný termín „kolizní opatrovník“ v sobě ukrývá neméně ušlechtilý (avšak často nevděčný) úděl, a tím je chránit nejlepší zájem dítěte, v době, kdy jeho zákonní zástupci jej nemohou zastupovat pro střet svých vlastních zájmů. Touto dobou se rozumí nejčastěji rozvod manželství nebo rozchod nesezdaných partnerství – tedy doba neshod dvou lidských bytostí, rodičů dítěte. Dvě znesvářené strany, matka a otec, jsou skutečně matkou a otcem – tedy těmi, kteří v určitém bodě v čase dítě zplodili, a to zpravidla za okolností, kterým a priori připisujeme kladný emoční náboj. Profesní zážitky bezmoci tváří v tvář nenávisti, nelítočným naschválům, pomstychtivosti a neodpuštění dělají z celé problematiky každodenně žité drama s tragickým dějem a fatálními důsledky pro zúčastněné, zejména dítě.

¹ Bible: překlad 21. století. Praha: Biblion, 2009. ISBN 978-80-87282-00-7.

Z čísel, která budou uvedena na stránkách této práce, uvidíme, že počet rozvodů v České republice nezadržitelně roste. Pocit závažnosti situace je ještě umocněn faktem, že oficiální údaje o nesezdaných párech a jejich rozchodech neexistují, přičemž více než polovina dětí se v roce 2015 narodilo mimo manželství.

Cílem mé práce je reflexe současného systému ochrany práv dětí v situaci, kdy se jejich rodiče rozcházejí. Reflexe současného systému je doplněna výzkumem, který se orientuje na změny, které by slabá místa současného přístupu mohly posunout k efektivnější ochraně práv dětí. Hlavní výzkumnou otázkou, kterou jsem pro svůj výzkum stanovila, je „Jaké změny vnímají profesionálové jako nutné v současném přístupu k práci s rodinami v rozvodu?“

V teoretické části jsou uvedeny jednotlivé pojmy a popsány systémové a individuální nástroje ochrany dítěte. První kapitola se blíže zabývá rodinou a jejími problémy v průběhu rozpadu. Má se vypořádat též s dichotomií rodiny manželské a partnerské. Zahrnuty jsou statistiky poukazující na rostoucí čísla v oblasti rozvodovosti. Z odborné literatury jsou popisovány důsledky rozpadu rodiny na její členy.

Kapitola druhá se věnuje ochraně práv dětí v rozpadající se rodině. Do úvodu je vložen historický exkurz do ochrany práv dětí, a to hlavně za účelem motivace čtenáře této práce, protože nepopíratelným faktem je, že v průběhu tisíciletí dochází k nápadnému zlepšení přístupu k dětem jako k právním bytostem. Nutné je připomenout současnou právní úpravu v České republice a zdroje, z nichž vychází, včetně mezinárodně-právních dokumentů. Podkapitola je věnována též těžko uchopitelnému „nejlepšímu zájmu dítěte“ a jeho právu na participaci. V závěru kapitoly jsou popsány systémové a individuální nástroje ochrany práv dítěte.

Třetí kapitola je věnována přístupům k práci s rodinou v rozvodu. V popředí je zejména tzv. Cochemský model, který je odbornou veřejností v současnosti propagován a je vnímán jako možné východisko ze současného, ne příliš definovaného přístupu.

Praktická část, jejímž těžištěm je kvalitativní výzkum prostřednictvím rozhovorů se zainteresovanými odborníky, cílí na jimi navrhované změny v současném přístupu a jejich postoji k některým nástrojům individuální ochrany práv dítěte a případné implementace nových modelů práce do domácího prostředí.

1 Rozvod a rozchod, rozpad rodiny

1.1 Rozvod či rozchod?

Pro definici pojmu „dítě v náročné rozvodové situaci“ je nutné také stanovit, jakého okruhu dětí se tato situace týká.

V právních normách se setkáváme pouze s termínem rozvodu. Nelze však ignorovat rozchody nesezdaných partnerství, odborně řečeno kohabitací, přestože statistiky tuto množinu neevidují.

Vnímání fenoménu nesezdaného soužití podle všeho prochází stádií, kopírující rozvoj společnosti, historický a náboženský kontext. Santa Radvanová k tomu uvádí: *„Tradicionalisté pohlíží na volný svazek jako na cosi společensky nežádoucího, na odchylku od normy, kterou je třeba eliminovat. Považují jej za výraz prostopášnosti, nezodpovědného přístupu k životu a mravní zpustlosti. Avšak věci jsou v pohybu a společenskou evoluci nelze zastavit, a proto v druhé fázi přichází ze strany společnosti určitá míra tolerance a postoj se neutralizuje, který může ve třetí fázi v některých společenských poměrech vyústit až v plné sociálně-právní uznání, kdy se volný svazek stává institucí rodinného práva.“*²

Ačkoliv v nadcházejících částech práce bude doloženo, že podmínky pro rozvádějící se rodiče nejsou stejné jako podmínky pro rodiče odcházející z tzv. volného svazku, pro děti jsou důsledky podobné. Z právního hlediska jsou takové děti méně zajištěné a je možné, že jsou tím pádem také více ohrožené.

1.2 Definice rozvodu

Rozvod ze zákona představuje právní akt ukončení manželství.³ Rozchod svou právní definici ze zřejmých důvodů nemá.

S výše uvedenou podobou definice ale není možné se smířit, zaměříme-li se na manželství či partnerství, jehož součástí jsou děti, jejichž rodiče se stávají dvěma opačnými stranami rozvodového sporu.

² RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. S. 169. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-807-4005-787.

³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-807-1785-491

Matějček a Dytrych⁴ (2002) poznamenávají, že rozvod mnoho autorů řadí mezi projevy sociální patologie. Na druhou stranu může být rozvodem nástrojem k zabránění těžších a závažnějších konfliktů mezi manželi, jejichž další soužití by pouze směřovalo k prohlubování patologie. Patrně z toho důvodu je rozvod (rozchod) společensky akceptován, nicméně je nutné připomenout, že tento cíl mnohokrát není naplněn, a to často v manželství či partnerství, ve kterém jsou děti. Partnerství v takovém případě nepokračuje, pokračuje ale rodičovství, ve kterém jsou i nadále obě strany nuceny kooperovat, což může přinášet stres, frustraci a další, mnohdy eskalující, konflikty.

1.3 Statistika

Ke zdůraznění, že problematika sociálně-právní ochrany dítěte v rozvodu a rozchodu rodičů je téma aktuální, je vhodné použít „tvrdá data“. Počty rozvodů a počty rozvodů rodičů nezletilých dětí jsou evidovány v rámci statistik, které dlouhodobě (již od roku 1957) vede Český statistický úřad. Není možné však opomenout skutečnost, že vnímání sňatků se ve společnosti posunulo negativním směrem a rovnocenně ve společnosti funguje velké množství nijak neevidovaných partnerství - kohabitací. Senta Radvanová uvádí: „V globálním pohledu žijí v České republice v nesezdaném soužití především lidé starší 35 let, přesto se v posledním roce sčítání významně zvýšil počet kohabitujiících v mladších věkových skupinách (nejvýrazněji ve věkové skupině 25 – 29 let). (...) Z hlediska rodinného stavu nejvíce kohabituji rozvedení, přičemž v poslední dekádě se výrazně zvýšil také podíl svobodných osob žijících v nesezdaném soužití.“⁵

Obecně známým faktem je, že sňatečnost v současné době klesá. Ze statistiky sňatků a bilance manželství vyplývá, že v roce 1920 bylo uzavřeno 135 714 manželství. Přesto, že uvedený rok se zdá být dalekou minulostí a od kterého nás dělí mnoho proměn společnosti včetně druhé světové války, domnívám se, že panorama téměř celého století (2015) nabízí zajímavou perspektivu. V roce 2015 bylo uzavřeno 48 191 manželství.

⁴ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002, s. 39. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

⁵ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. S. 169. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-807-4005-787.

Vzhledem k objemu informací, které se v příloze č. 1 nabízí, může být pro přehlednost práce uvedena tato tabulka, ve které jsou dány průměrné hodnoty počtu rozvodů po desetiletích od roku 1920:

období	1920 - 1929	1930 – 1937	1945 – 1949	1950 - 1959	1960 - 1969	1970 - 1979	1980 - 1989	1990 - 1999	2000 - 2009	2010 - 2015
Průměrný počet sňatků	105 920	92 413	92 320	76 082	81 950	93 554	80 369	63 666	52 296	45 726

Tabulka č. 1: Vývoj sňatečnosti v desetiletích od r. 1920. Zdroj informací: www.csu.cz

V souvislosti s poklesem sňatečnosti je růst podílu dětí, které se narodí mimo manželství. I přes klesající porodnost (od roku 1993 do roku 2015 z 121 025 na 110 764) se počet dětí narozených mimo manželství zvýšil z 15 323 na 52 976 živě narozených dětí. Tento údaj podporuje rovný přístup k situaci dětí z rozvráceného manželství i z rozvráceného partnerství.

Stoupající rozvodovost pak dokládá tatáž tabulka. Rostoucí tendence čísel je jasně patrná, pro zjednodušení informací stačí uvést, že současná míra rozvodovosti je 46,52% (na 48 191 sňatků 26.083 rozvodů). V posledních letech fluktuuje oběma směry, ale tendence v rámci delších časových období je nepopíratelná.

Zásadním statistickým postřehem je pro tuto práci tabulka „Rozvody podle počtu nezletilých dětí v letech 1957 – 2015“, uvedená jako příloha č. 2. Z tabulky je patrné, že současný podíl rozvodů s nezletilými dětmi není v rámci sledovaného období nijak výjimečný. Pro orientaci v daném tématu je však dobré si povšimnout, že v roce 2015 z celkového počtu 26.083 rozvodů se 14.993 týkalo nezletilých dětí. Po provedení jednoduchých výpočtů zjistíme, že rozvod rodičů se toho roku týkal více než⁷ 23.155 dětí.

Oldřich Matoušek (2016) shrnuje obecné příčiny vysoké rozvodovosti. Uvádí na prvním místě současnou kulturu, která z důvodu propagování osobního štěstí, prospěchu a seberealizace těžko hledá motivaci k upozadění svých potřeb, které funkční rodina od svých členů vyžaduje. Sociální kontrola nad rozvody také neexistuje, protože se jedná o soukromou záležitost, s výjimkou případů, kdy dochází k ohrožení některého z aktérů na životě, a také osobní zodpovědnost za výběr partnera. Další kapitolou jsou důvody plynoucí z rovnoprávnosti žen, a to ekonomická soběstačnost, a antikoncepcí usnadněné rozhodování

⁶ Údaje z let 1938 – 1945 nejsou k dispozici

⁷ Přesný údaj není možné z daného zdroje získat, neboť rodiny s pěti a více dětmi shrnuje do jedné položky.

o tom, zda žena bude mít děti, kdy je bude mít a kolik jich bude. Dalším důvodem je oboustranný požadavek partnerů na to, aby partnerství přinášelo jednoznačně pozitivní bilanci. Jedincům, kteří nejsou ve vztahu spokojeni, skýtají nové příležitosti sociální sítě a elektronická komunikace, díky které můžou zkoumat další alternativy ke svému manželství. Lidský život je delší než v minulosti, podléhá tedy více změnám, a případný rozvod již není stigmatizující ani pro rozvedené manžely, ani pro jejich děti.⁸

1.4 Komplikovaný rozvod se závažným sporem o děti

Rozvod je bezesporu náročnou životní situací nejen pro děti, ale i pro jejich dospělé rodiče. Rozvod je často srovnáván s úmrtím partnera, s tím rozdílem, že v případě úmrtí partnera končí vztah rodičovský i partnerský, ale v případě rodičů s dětmi musí rodičovský vztah přetrvat, a na bývalého partnera není možno jen tak zapomenout. Pro mnohé lidi je manželství a rodina hlavním životním projektem, který se rozvodem či rozchodem rozpadá. Bývalí partneři jsou tak konfrontováni s frustrací a s vlastními temnými stránkami – agresí, pomstychtivostí.⁹ „Pomsta se dá vykonat i prostřednictvím nejsnadněji ovlivnitelných a nejvíc zranitelných členů bývalé rodiny – dětí,“ uvádí Matoušek (2015).¹⁰

Hlavním kritériem závažnosti komplikovaného rozvodu se v praxi ukazuje být schopnost dohodnout se. Dohoda pramení zejména z navázání rodičovské komunikace poté, co partnerská komunikace, jejíž byla rodičovská komunikace součástí, byla ukončena. Schopnost dohodnout se na záležitostech svých dětí (a to i přes vzájemné antipatie a osobní konflikty mezi rodiči) je základní rodičovskou kompetencí.

Rodičovství po rozvodu zkoumali Maccoby a Mnookin (1992)¹¹. Rodičovství podle funkčnosti dělili na základě dvou proměnných, a to na základě míry konfliktu a míry komunikace. První konstelací je kooperativní rodičovství (častá komunikace rodičů, nízká

⁸ MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, s. 19 -20. ISBN 9788026209683..

⁹ MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, s. 21 - 22. ISBN 9788026209683..

¹⁰ MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, s. 22. ISBN 9788026209683..

¹¹ uvedeno v MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, s. 43. ISBN 9788026209683.

míra konfliktnosti), nekooperativní rodičovství (nízká míra komunikace a nízká míra konfliktu) a konfliktní rodičovství (slabá komunikace a vysoká míra konfliktu).

Na základě nefungující komunikace mezi rodiči pak narůstají další projevy komplikovaného rozvodu či rozchodu, tak, jak je odborníci důvěrně znají: konstrukce aliancí na obou stranách (včetně snahy zapojit odborníky do sítě svých podporovatelů, a to i přes jejich nevoli a vyhranění se), vzájemná obviňování či podávání trestních oznámení, zamezování styku s dítětem, ovlivňování dětí proti druhému rodiči, verbální, brachialní i jiná agrese při komunikaci či při setkání (zejména při předávání dítěte) etc. Varieta projevů komplikovaného partnerského a rodičovského rozchodu sahá tak daleko, jako sahá morální rozklad obou zúčastněných.

Úskalí takového konfliktu popisuje i Šárka Gjuričová (2003): *„Z terapie rodin, kde jde o závažný spor o děti kolem rozvodu – ať už se týká svěření dítěte do výchovy, anebo kontaktů rodiče a dítěte -, známe tendenci každého z rodičů reagovat genderově stereotypním způsobem. Matky argumentují svým jedinečným porozuměním dítěti, podceňují vliv svého vztahu s otcem na toto své porozumění, otcové argumentují otcovskými právy a přeceňují vliv a moc matek, které si samy mohou připadat bezmocné. Rozhodování dítěte a právo projevit svůj názor bývá přehlíženo oběma rodiči.“*¹²

Vyústěním takového konfliktu bývá autoritativní soudní rozhodnutí, které rozhodne o formě péče, výživném i styku. Ve všech existujících typech péče mohou nastávat a nastávají komplikace, a to i přes to, že soud zodpovědně zvážil a posoudil všechna doporučená kritéria.

V souvislosti s konflikty rodičů jsou v literatuře popsány různé jevy, provázející souboj rodičů o děti. Je to například tzv. mateřská obstrukce („gatekeeping mother“), syndrom zavrženého otce či obviňování ze sexuálního násilí jako zbraň v boji o dítě. Praxe ukazuje, že jako mateřská obstrukce se symetricky projevuje i otcovská obstrukce a syndrom zavržené matky. Projevem vyhroceného boje o děti může být i Münchhausenův syndrom by proxy.

¹² GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. Praha: Grada, 2003, s. 89. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0415-3.

„Přetrvávající konflikt rodičů je nejzávažnějším porozvodovým problémem,“ uvádí Josef Pavlát (2015)¹³. *„Konfliktní rozvodové a porozvodové situace jsou v centru pozornosti odborné veřejnosti především pro dobře doloženou skutečnost zhoubného vlivu těchto konfliktů na děti. Jednotlivé studie konstatují, že v nějaké formě rozvodového nebo porozvodového konfliktu se nachází 30 – 40% rozvádějících se (rozvedených) rodičů.“*

1.5 Dítě v rozvrácené rodině a v procesu rozvodu/rozchodu rodičů

Problematika dětí s historií rozpadu rodiny či dětí, které takovou situací momentálně procházejí, je stále rozšířenější. Ilustrují to situace z praxe, kdy školní personál opakovaně poukazuje na to, že vyučovat dítě z rodiny, kterou bychom označili za „tradiční“, je zcela výjimečné.

Dítě je organickou součástí rodinného mikrosystému. Pokud v manželství nebo partnerství trpí alespoň jeden z rodičů, je vyloučeno, aby dítě z takové situace vyšlo nepoškozené, což potvrzuje Zdeněk Dytrych: *„Co se ukazuje jako jisté, je fakt, že rodinným rozvratem a rozvodem rodičů je výrazně ohrožen zdravý vývoj osobnosti dítěte, které rozvrat v manželství prožívá. Jak ukázaly četné výzkumy, neexistuje věk, ve kterém by dítě rodinným rozvratem netrpělo. Jde pouze o to, že reakce dítěte v určitých obdobích vývoje jeho osobnosti je různá podle věku a také pohlaví dítěte.“*¹⁴

Role, které děti v procesu rozvratu a v rozvrácené rodině plní, může být funkce hromosvodu rodičovské frustrace. Typická je taky role prostředníka a usmiřovatele stran, a také soudce, který má s jedním rodičem posuzovat morální poklesky druhého rodiče a naopak. V boji o dítě pak může sloužit rodičům jako objekt, na kterém jsou demonstrovány špatné vlivy a výchovné poklesky druhého rodiče, které mají podle rodičů vést k jejich kýženému výchovnému uspořádání.¹⁵

1.6 Právní úprava rozvodu, úprava poměrů

Rozvod a řízení s ním spojeny upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů (dále o. z.), a to § 754 až §758. Zde jsou stanoveny podmínky

¹³ PAVLÁT, Josef in MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, s. 37. ISBN 9788026209683..

¹⁴ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002, s. 40. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

¹⁵ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002, s. 12 - 13. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

kvalifikovaného rozvodu a také podmínky, které rozvodu brání. Manželství, které může být rozvedeno, musí splňovat podmínky hlubokého, trvalého a hlubokého rozvratu a nelze očekávat obnovení vztahu.¹⁶ Trvalost a hloubka rozvratu se osvědčuje dobou, po kterou spolu manželé nevedou společnou domácnost.

Pro problematiku dítěte v rozvodu je zásadní zejména odstavec 3 §755 o. z., kde je stanoveno, že „*Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželství.*“

Řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti se řídí §906 - §909 o. z. Pro určení vyživovací povinnosti při úpravě poměrů k dítěti jsou zásadními §910, §913 a §915 o. z.

Zásadní právní normou je také zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, který rozvodové řízení dále upravuje v § 383 – 398.

1.7 Péče o dítě po rozvodu

1.7.1 Formy péče o děti po rozvodu

Jako ostatní postoje, i názory o tom, komu má být dítě po rozvodu svěřeno, podléhá určitým trendům. Dlouhá léta v tradiční a rané moderní společnosti platilo, že děti dokáže řádně vychovat a zaopatřit pouze otec. Tento názor byl následně překonán výzkumy, které ukázaly, že pouto mezi dítětem a matkou je důležité z hlediska vývoje dítěte, a děti se po rozvodu svěřovaly výhradně matkám.¹⁷ I tento postoj však byl překonán, a dnešním prizmatem je rovnoprávnost muže a ženy, matky a otce, kdy se prosazuje co největší participace, a vlajkovou lodí tohoto pojetí je střídavá výchova. I přes tento sílící trend stále víceméně rovnocenně působí všechny formy porozvodové péče, jak je stanoví zákon¹⁸, a svěřením do péče jednoho z rodičů (tzv. výhradní péče), střídavá péče, nebo společná péče. Zákon také určuje, že je možné svěřit dítě také do péče jiné osoby, než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte, takové formy však spadají již do náhradní rodinné péče, která však může být žádoucím řešením v patologicky vyhoceném konfliktu.

¹⁶ § 755, odstavec 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁷ MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, s. 31. ISBN 9788026209683.

¹⁸ § 907 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku

1.7.2 Kritéria pro rozhodování o porozvodové péči o děti

Zákon upravuje i kritéria, na jejichž základě má soud o vhodnosti péče rozhodovat. (2) *Při rozhodování o svěření do péče soud rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte. Soud přitom bere ohled na osobnost dítěte, zejména na jeho vloh a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje.*

(3) *Soud při rozhodování o svěření dítěte do péče dbá rovněž na právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, na právo druhého rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti, dále soud bere zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem.*

Soud by měl posoudit, zda rodič, kterému bude dítě svěřeno, o dítě dokáže pečovat adekvátně, k tomu je třeba zjistit poměry rodiče (finanční, pracovní, bytové), jeho zdravotní a duševní stav, případně zda jsou přítomny jevy, které adekvátní péči vylučují (zneužívání návykových látek, akutní fáze duševního onemocnění apod., předcházející zanedbávání dítěte a pravděpodobnost recidivy). Posuzován by měl být i životní styl rodiče, zázemí a zdroje podpory v širší rodině, setrvalost rodiče v bydlišti a prostředí, které je dítěti blízké (základní škola, zájmové kroužky, širší rodina i ze strany druhého rodiče). Důležitým faktorem je také přání dítěte.¹⁹

1.8 Dopady rozvodu na děti

Každý rozvod či rozchod, i ten nejhladší a nejmírnější, zanechává na dítěti následky. Rozvod nebo rozchod rodičů je situace, kterou dítě může jen těžko svou vůlí ovlivnit. Gjuričová (In Gjuričová, Kubička, 2003) uvádí, že děti jsou často rodiči vtaženy do hry v tom smyslu, že rodiče předstírají, že situace není vážná a děti nejsou s ničím obeznámené, přestože rozvod nebo rozchod je ze strany rodičů definitivní. Děti pak mohou být traumatizované už tím, že

¹⁹ MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, s. 31. ISBN 9788026209683..

rodiče je neinformovali, a důsledky nestandardního stavu si ve fantazii či po poradě s vrstevníky mohou představovat ve formě, která více ublíží jejich psychickému stavu.²⁰

V nejlepším zájmu dítěte je samozřejmě minimalizace těchto důsledků, které se rozdělují na krátkodobé a dlouhodobé. Krátkodobé navazují bezprostředně na počátek a průběh rozpadu rodiny, dlouhodobé se objevují v době pět až deset let po rozvodu.

To, v jaké intenzitě se negativní dopady rozvodu na dítěti projeví, záleží na faktorech vnitřních i vnějších.

Vnějšími faktory adaptace dětí je množství a intenzita rodičovských konfliktů, probíhajících za přítomnosti dětí²¹ (ačkoliv Matějček podotýká, že mnozí rodiče podceňují vnímavost svých potomků - děti jsou stejně jako na ohnivé konflikty citlivé i na tzv. „tichou domácnost“. Dítě citlivě vnímá negativní emoce svých rodičů, atmosféru napětí a agrese.²²).

Další významnou proměnnou je kvalita rodičovství a výchovné péče. Tyto dva faktory jsou nejvíce individuální, jsou však i vlivy obecnější, například ekonomické nastavení země a podpory samostatným rodičům, podpora širší rodiny, a také kulturní a náboženské podmínky, morální klima země a vnímání rozvodu v daných sociokulturních podmínkách.

Vnitřním faktorem rozumíme zejména to, že každé dítě je individualitou s různým typem prožívání, fyzické a psychické odolnosti a s těmi spojenou tzv. frustrační tolerancí. Toto se v praxi projevuje zejména při práci se sourozeneckými skupinami v rámci rozvodu. Každý ze sourozenců se projevuje jinak, jiné jsou jeho dlouhodobé i aktuální potřeby. Z tohoto hlediska je důležité zejména při vyhodnocování situace rodiny a dítěte individualitu sourozenců neopomenout.

Dalším faktorem je věk dítěte. V každé z vývojových fází je možná vysledovat odlišné reakce na zátěžovou situaci v rámci rozpadající se rodiny. Rozdíly v prožívání dětí jsou také závislé na pohlaví a na míře a kvalitě vztahu dětí s rodiči.²³

²⁰ GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. Praha: Grada, 2003, s. 87. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0415-3.

²¹ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrat domů, c2007, s. 17. ISBN 978-80-7255-163-7.

²² MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002, s. 15. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

²³ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrat domů, c2007, s. 12, 16 - 17. ISBN 978-80-7255-163-7.

1.8.1 Děti v předškolním věku

V etapě ohraničené 3 – 5 lety věku zpravidla při rozvratu rodiny pocítují smutek a vztek. Zvýšená plačtivost a ostatní projevy (nadměrná hlučnost, vzteklost a podrážděnost, nebo naopak nepřirozená vzornost a poslušnost) zpravidla dětem slouží k přilákání pozornosti, kterou děti požadují ve zvýšené míře. V tomto vývojovém stádiu může docházet i k regresi. Nejistota, kterou s sebou rozpad rodiny nese, může být u dětí demonstrována nočními můrami, nočním pomočováním, masturbací.

Matějček (2002) podotýká, že děti se v tomto věku vyznačují zejména svou fantazií, která rozvrat rodiny vnímá jako něco tajemného a hrozivého a často se domnívají, že se jedná o důsledek něčeho špatného, čeho se dopustily. Dále je nebezpečí, že dítě v tomto raném věku vzorce chování rodičů zabuduje do svého vnímání partnerského života jako danost a to v budoucnu negativně ovlivní jeho vlastní partnerský život.²⁴

1.8.2 Děti v mladším školním věku

Děti v mladším školním věku (6 – 8 let) primárně na situaci reagují smutkem, který je provázen velkou plačtivostí, a to hlavně v závislosti na dojmu, že je rodič, odcházející z domácnosti, opustil a odmítl. Pocit odmítnutí a opuštění se promítá do sníženého sebehodnocení dětí a tím i do zhoršení školních výsledků. S postupným vyžíváním intelektu mohou mít některé děti snahu a konkrétně konat takové skutky, o nichž se domnívají, že rozvodu zamezí a rodinu opět stmelí (i např. kázeňské přestupky ve škole apod.)

1.8.3 Děti staršího školního věku

Děti ve věku 9 – 12 let do pozadí ustupují depresivní projevy (smutek), ale dominují projevy agrese, jako hněv a vztek. Děti tohoto věku je v této souvislosti velmi snadné zneužít v rámci rodičovského konfliktu, neboť děti v této fázi mentálního vývoje hledají „viníka“ rozvodu a jsou schopny se do konfliktu samy zapojovat, hlavně na straně toho, koho vnímají jako „nevinného“, přičemž klasifikace viny může být důsledkem manipulace z jedné či druhé strany. Některé děti se v této situaci mohou stávat zdroji, které svým osamělým rodičům uspokojují citové potřeby a stávají se jejich substitučními partnery.

²⁴ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002, s. 33. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

Zapojování do konfliktů se může vyskytovat i mimo rodinu a mezi vrstevníky. To přispívá ke zhoršování školního prospěchu.

Smutek, ač jako upozaděná reakce, stále přetrvává spolu s pocity osamění a bezmoci, kterou pociťují v situaci, kdy je jasné, že s rozvodem rodičů nemohou nic udělat.

1.8.4 Dospívající

Potomci dospívající se s rozvodem statisticky setkávají méně jako s čerstvou záležitostí. Spolu s dozráváním osobnosti se nese fakt, že prožívání dospívajících dětí je těžké charakterizovat jako generalizované znaky. Někteří dospívající vnímají rozvod rodičů jako dobrou variantu, zejména ve chvíli, kdy jsou schopni posoudit, že rozvod či rozchod rodičů patrně všem umožní žít v klidu (jedná-li se o vysoce konfliktní průběh rozpadu rodiny).

Jiní dospívající mohou rozvod vnímat jako zradu a jejich další vývoj může vykazovat další patologie – zneužívání návykových látek, sebepoškozování, hledání místa v rámci sociálních skupin, které mají blízko k trestné činnosti, či předčasně zahájeným sexuálním životem. Všechny tyto patologie jsou vlastně únikovými strategiemi, které zkracují čas, který musí dospívající trávit v prostředí, jež mu je zdrojem nejvyššího stresu.

Z předchozích vývojových období přetrvává riziko zhoršování školního prospěchu, záškoláctví etc.

Nelze opomenout ani případy, kdy se u dospívajících z rozpadávajících se rodin rozvine deprese, se všemi svými negativními důsledky.²⁵

²⁵ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrat domů, c2007, s. 12, 16 - 17. ISBN 978-80-7255-163-7.

2 Ochrana práv dětí v náročné rozvodové situaci

2.1 Historický exkurz

Úkolem této podkapitoly je připravit půdu pro kapitolu následující, která se zabývá právními východisky ochrany dětí. Nemá tedy za cíl unudit čtenáře k smrti či vyplnit prázdné listy akademické práce. Je důležité si uvědomit, že právní východiska vyrůstala z letitého filosofického a praktického podhoubí vyvíjejících se přístupů k dětství. Výsledkem tohoto vývoje je současný systém ochrany práv dítěte a na jeho základě můžeme vyslovovat prognózy či se poučit z jeho slepých uliček. Za další přínos tohoto exkurzu považuji také pozitivní tendenci tohoto vývoje, která může zejména odborníky z praxe povzbuzovat k většímu úsilí.

Názorné dělení vývoje pojetí dětství a potažmo i práv dítěte uvádí ve své knize Sociální pediatrie autor Jiří Dunovský a kolektiv²⁶. Identifikoval šest etap, které si dovoluji rozšířit o poznatky vývoje práv dětí a vývoje opatrovnictví, které se s dějinami dětských práv spojuje.

2.1.1 Období infanticidy

První období vývoje pojetí dětství a práv dítěte autor J. Dunovský nazývá obdobím infanticidy, čili zabíjení dítěte. Tento název je vyvozován z postoje tehdejší společnosti, který umožňoval dítě, vnímané jako majetek rodiče (zpravidla otce), sprovodit ze světa či jen nechat svému osudu.²⁷ Nechvalně známá z mytologie je například Taygetská skála, z jejíhož vrcholku byly ve starověké Spartě shazovány děti, které byly nemocné, případně byly „pouze“ nechtěné či jinak nadbytečné²⁸. O tom, do které kategorie se dítě zařadí, rozhodoval otec. Dítě bylo na životě ohroženo již porodem, a to ne pouze z fyziologických a zdravotních důvodů – první sociální ohrožení dítěte zažilo v antickém světě již velmi záhy, jak popisuje Vladimír Groh: „Novorozeně bylo položeno na zem před otce rodiny; vzal-li je

²⁶ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-716-9254-9.

²⁷ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-716-9254-9.

²⁸ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. S. 17. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-861-3144-0.

na ruce (suscipere), zavázal se je vychovávat. Novorozeně nezdvížené bylo pohozeno; zpravidla se to dělo s dětmi znetvořenými a s těmi, které se narodily v neblahý den.“²⁹

Nerovné a nebezpečné postavení dětí v rodici se civilizaci dokládá také dioritová stéla Chamurappiho zákoníku. Jednotlivé paragrafy tohoto unikátního zachovalého právního dokumentu podporují výše zmíněnou tezi, že dítě bylo předmětem, který měl sloužit rodiči – mohlo s ním být nakládáno podle uvážení toho, komu patřilo. Mohlo být prodáno, zabito v zájmu spravedlnosti nebo dáno jako ekonomické rukojmí. Dítě v jeho postavení názorně zobrazuje § 195 „*Jestliže dítě udeřilo svého otce, utnou mu ruku.*“ Dítě může být i ukradeno, za což je v Chamurappiho zákoníku vyměřen trest (§ 14 „*Jestliže někdo ukradl dítě plnoprávné osoby, bude potrestán smrtí.*“)

Za zmínku rozhodně stojí, že tehdejší svět znal institut opatrovnictví (§ 28 -29 „*Jestliže bud voják ředum nebo voják bďirum, který byl vzat do zajetí při službě v králově pevnosti, ... ; jestliže jeho syn je nedospělý a nemůže konat službu svého otce, bude dána třetina pole a zahrady jeho matce a jeho matka ho bude vychovávat.*“) a institut osvojení (§ 185 „*Jestliže někdo si vzal jako syna nemluvně od jeho zrození a vychoval jej, tento osvojenec nemůže být vymáhán zpět.*“³⁰) Z výroků je však patrné, že zákony měly sloužit k ochraně práv a nároků panovníka nebo osvojitele, nikoli dítěte samotného.

Dlouhá historická kapitola zabíjení dětí formálně končí právním aktem – vydáním zákona, který na území Římské říše označil zabíjení dětí jako vraždu.

2.1.2 Období ignorace

Další období J. Dunovský nazývá „obdobím nedbání a nevšímavosti k dítěti.“ Zdá se, že jde o etapu, kdy vlivem zestátnění křesťanského náboženství se postavení dětí bylo sice formálně humánnější, nicméně alespoň v rané fázi tohoto období nemůžeme doufat, že by výše zmíněný zákon vydaný roku 374 začal být beze zbytku dodržován po celé Římské říši.³¹ Faktu, že právní teorie předchází praxi, přisvědčuje nejen historická zkušenost, ale i současná praxe.

²⁹ GROH, Vladimír. Život v starém Římě. Str. Jednota českých filologů, 1939.

³⁰ Znění Chamurappiho zákoníku z KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva*. Praha: Vydala Academia, nakladatelství československé akademie věd, 1979. ISBN 509-21-856.

³¹ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-716-9254-9.

Ke změně paradigmatu docházelo pozvolna. Pod vlivem křesťanství, které děti uvádělo jako příklad čistoty, poslušnosti a ctnosti, přicházela první věcná zlepšení. První nalezince začaly vznikat už kolem 7. století. K ochraně novorozenců v Římě dal papež Inocenc III. roku 1198 zřídit tzv. torno - otáčedlo³², které by snad mohlo být prototypem současného kontroverzního Babyboxu, mělo usnadnit odložení malého dítěte – novorozence do kláštera.

Typickým pro toto období je vnímání dítěte jako malého dospělého. Podle J. Dunovského to dobře ilustrují gotické malby Madon, které drží Ježíšky, ani vzdáleně proporcemi nepřipomínající reálné děti. Přestože se zdá, že historie poprvé začíná vyzdvihovat rodinu i jako zásadní emocionální faktor, dítě i tak nadále zůstává spíše nástrojem k uspokojování potřeb.³³

2.1.3 Období ambivalence

Období ambivalence s datuje kolem 17. století. To, že do jisté míry převládají názory předchozí epochy, je vyvažováno objevováním se takových velikánů pokrokové pedagogiky, jako byl Jan Amos Komenský. Učitel národa, který byl díky české rekatolizaci propůjčen i ostatním státům a stal se učitelem národů, přinesl některé zcela převratné myšlenky: ve svých pedagogických dílech vyzdvihuje význam dětského období v životě člověka. Ve svých dílech dává svým pokračovatelům jasně najevo, že svět dětí je odlišný od světa dospělých lidí, a že jiné jsou i jejich potřeby.

„Nad zlato dražší klénat jest dítě, ale nad sklo křehčejší, rozraziti se neb naraziti snadně můž, a škoda odtud nenabytá.“ (J. A. Komenský)

2.1.4 Období intruze

Doba intruze, která probíhala zejména v 18. století, byla ovlivněna osvícenectvím. Dětství a pedagogika nebyly tabu pro význačné myslitele své doby – jako dostatečný příklad může posloužit Jean Jacques Rousseau.³⁴

³² ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. S. 17. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-861-3144-0.

³³ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-716-9254-9.

³⁴ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-716-9254-9.

Vzhledem k tomu, že osvícenství mělo vliv i na některé z vládnoucích vrstev, docházelo k bezprostřední aplikaci některých myšlenek do praxe. Rok 1774 se stal přelomovým pro všechny děti a jejich povinné zástupce ze všech sociálních vrstev – zavedení povinné školní docházky dnes můžeme vnímat jako počátek hloubkového poznávání potřeb dětí.

2.1.5 Socializační období

Další období, které začíná v 19. století, bylo zpočátku ovlivněno průmyslovou revolucí. Zvýšené nároky doby, která se rychle rozvíjela a pohlcovala veškerou pracovní sílu, si vyžádala nárůst dětské námezdní práce za hrozných pracovních podmínek. Příznačná byla situace zejména v Británii, a byl to britský parlament podnícený filantropy, lékaři, právníky a kněžími, který dokázal mnohými zákonodárnými kroky zlepšit životní podmínky dětí a připravit cestu k tomu, aby se dítě stalo samostatným právním subjektem. Tato cesta byla bohužel dlážděna utrpením dětí každého věku v nelidských podmínkách. Britský parlament postupně vydal zákony známé jako Children's Act, které zakazovaly dětskou práci do šesti let, byla upravena maximální pracovní doba, nejprve na dvanáct, posléze na osm hodin. Nejnižší možný věk pro námezdní práci se ke konci století ustálil na patnácti letech věku. Společně s debatou o dětské práci bylo nutné zjistit, kdo a v jakém věku je dítě, a kdy má nárok na ochranu.³⁵

Je příznačné, že problém dětské práce je velkým tématem rozvojových zemí. Může snad být ukazatelem vyspělosti lidskoprávní společnosti a indikátorem zlepšování životních podmínek, což je výzva pro národy, které výsady lidských práv a jejich ochrany mohou požívat.

Další charakteristikou pojetí dětství na začátku 19. století bylo přesvědčení, že patologie v podobě krutého nebo nevhodného zacházení s dětmi se týká pouze marginalizovaných vrstev, nebo těch skupin obyvatelstva, kterým bychom dnešní terminologií přisoudili nízkou sociokulturní úroveň.

Z dnešního pohledu je šokující poznatek, že první systematické snahy o ochranu práv dětí se zasadil spolek American Society for the Prevention of Cruelty to Animals, a to v roce 1874. Společnost dokázala akceptovat jako legitimní důvod pro zásah do rodiny za účelem

³⁵ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-716-9254-9.

násilí až ten důvod, že dítě je také živočich, a zaslouží si stejnou ochranu jako domácí mazlíček...³⁶

Rozvíjející se společenské vědy a všechny odnože zachytily změnu klimatu a započalo zkoumání dětství jako takového – analýzy potřeb dětí a důsledků dětství. Přeborníkem na důsledky byl například Sigmund Freud, ačkoliv dětství vnímal spíše jen jako líheň patologií dospělých. Začaly se vydělovat specializované obory, zabývající se dítětem. Kromě již zavedené pedagogiky to bylo dětské lékařství (pediatrie), dětská psychologie, o děti se začaly zajímat také obory jako demografie (sčítání kojenecké úmrtnosti), právo, sociologie a další.

Socializační období by možná mohlo být nazýváno obdobím Olivera Twista. Pochopení a ochranu, které se Oliverovi dostane s koncem knihy, bychom mohli nacházet již ve 20. století, kdy se konstituují první mezinárodní právní dokumenty k ochraně dětských práv a odbornost ve věcech péče o dítě, o jeho potřeby se zvětšuje spolu s výzkumy v různých odvětvích společenských i přírodních věd. Ochrana práv dětí je efektivnější a stále ucelenější.³⁷

2.1.6 Období podpory a pomoci dítěti

Přechod do poslední etapy již nebyl nijak bouřlivý. Jiří Dunovský shrnuje praktické důsledky období takto: „*Dítě se tak stává partnerem dospělému, především rodičům. I když jsou na nich stále více nebo méně závislé a oni za ně odpovídají až do jeho dospělosti, je již plnohodnotnou lidskou osobností, nositelem právní subjektivity.*“³⁸ Etapu otevírá vydání závažného právního aktu, Úmluvy o právech dítěte, v roce 1989.

2.2 Současná právní úprava ochrany práv dětí v České republice

2.2.1 Práva dětí – práva lidská

Legislativní úprava práv dětí v České republice reaguje na podobu práv, tak, jak je předkládají mezinárodní smlouvy.

³⁶ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Str. 21 – 22. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.

³⁷ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-716-9254-9.

³⁸ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Str. 47. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-716-9254-9.

Prvním dokumentem, který byl v nadnárodním kontextu vytvořen a přijat, byla Ženevská deklarace práv dětí v roce 1924. Do jisté míry měla reagovat na události 1. světové války a v pěti bodech dětem přiznávala právo na hmotné zabezpečení jejich potřeb, právo na zvláštní pomoc, pokud jsou děti v nouzi (hladové, nemocné, delikventní či osiřelé), právo na přednost poskytnutí pomoci v případě nouze, na svobodu dětí od hospodářského vykořisťování a právo na výchovu, která rozvíjí smysl pro sociální zodpovědnost.³⁹ Ženevská deklarace byla dílem Společnosti (Ligy) národů, ale vzhledem k její právní nezávaznosti musela být nahrazena propracovanějším dokumentem.

Roku 1948 byla OSN vydána Všeobecná listina základních práv a svobod. I v tomto obecném dokumentu se vyskytuje formulace práv dětí jako skupiny, vyžadující speciální ochranu, a to konkrétně v článku 25, odstavci 2. Zde je dále formulována rovnost dětí bez ohledu na jejich manželský či nemanželský původ.

Skutečně komplexním dokumentem, týkajícím se výhradně práv dětí, je Deklarace práv dětí, jež byla Valným shromážděním OSN schválena v roce 1959. Dokument obsahuje deset článků, které jsou zároveň zásadami pro zákonodárství jednotlivých členských států OSN.

Nejmladším a nejobširnějším dokumentem je Úmluva o právech dítěte z roku 1989. Česká republika tuto smlouvu podepsala v roce 1990. S Úmluvou vyslovalo souhlas Federální shromáždění České a Slovenské republiky a prezident České a Slovenské Federativní Republiky ji ratifikoval – dá se tedy tvrdit, že Úmluva provází demokratické uspořádání v naší zemi téměř od jeho počátku.

Úmluva o právech dítěte obsahuje 54 článků, které se právům dětí věnují zcela patrně více konkrétně, než předchozí mezinárodní dokumenty. K praktičnosti tohoto dokumentu také přispívají mnohé „Všeobecné komentáře“ Výboru pro práva dítěte OSN, které formulace Úmluvy dále rozvádějí a dávají konkrétní návody pro tvorbu právních norem, přístupů a praxí jednotlivých států, které Úmluvu ratifikovaly.

Ve třech uvedených mezinárodních úmluvách se ukazuje myšlenkový posun od přístupu čistě paternalistického, kdy je dítě pasivním objektem, jemuž jsou práva zajišťována (Ženevská deklarace 1924), přes fázi, kdy je jim přiznána samostatná právní subjektivita (Deklarace 1959), až po současnou fázi vývoje, kdy je dítě plnoprávnou osobou (Úmluva 1989).⁴⁰ Současný diskurs legislativních systémů ochrany práv dítěte zachycuje R. Ptáček:

³⁹ *Geneva Declaration of the Rights of the Child*. In: . Geneva: League of Nations, 1924.

⁴⁰ VERHELLEN, E. *Convention on the Rights of the Child. Background, motivation, strategies. main themes*.

„V současné době je pozornost většiny legislativních systémů ochrany dětí věnována především:

- *Snaze nalézt rovnováhu mezi ochranou dětí a ochranou rodičovských práv*
- *Vymezení kompetencí státních institucí v oblasti možné intervence do integrity a soukromí rodiny a dítěte,*
- *Vyvážením instrumentů prevence (ochrany) a represe (trestu) v právních normách i v procedurálních postupech sociální práce,*
- *Možnostem a formám systematické evidence ohrožených dětí, případně osob podezřelých z nevhodného/nepřijatelného zacházení s dětmi, to vše s ochranou osobních údajů každého jednotlivce.⁴¹“*

2.2.2 Aktuální právní úprava rodinného života v ČR

Hlavní normou, upravující legislativně rodinný život v České republice, je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Ten zahrnul rekodifikaci rodinného práva, které do té doby bylo upravováno zákonem č. 94/1963 Sb., Zákon o rodině. První známky zájmu na rekodifikaci se objevily již na začátku roku 2001, a to ve věcném záměru Ministerstva spravedlnosti, které zároveň uvedlo požadovaný směr vývoje zákona, a to směrem k evropskému kontinentálnímu civilistickému pojetí.⁴²

2.3 Nejlepší zájem dítěte

Pojem „nejlepší zájem dítěte“ se do českého právního systému dostal zejména díky Úmluvě o právech dítěte, článku 3, odstavce 1: *„Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány.“* To, že je přímo aplikovatelný do praxe, potvrdil Ústavní soud ve svém nálezu z 9. 4. 1997, sp. zn. 31/96: *„Toto ustanovení má povahu normy vnitrostátně bezprostředně použitelné ("self - executing"). K přímému použití je uvedená norma způsobilá s ohledem na svou dikci (... zájem dítěte... při jakékoliv činnosti), která je dostatečně a natolik jasná, aby povinné subjekty, jimž je adresována - subjekty vnitrostátní – byly schopny upravit odpovídajícím způsobem své chování.“*

4. vydání. Antverpy: Garant, 2006, s. 65.

⁴¹ *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012, s. 13 - 14. ISBN 978-80-247-4317-2.

⁴² HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 15. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

Podle Hrušákové a Westphalové⁴³ „Zájem či nejlepší zájem dítěte však může být obecně definován. Pokusil se o to například Národní akční plán na období 2009 až 2011, schválený vládou České republiky takto: Životní úroveň a podmínky, nezbytné pro jeho zdravý tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj a plnohodnotné dětství, a osobní potenciální dítěte je plně vyvinut v rámci rodiny; cizí péče je dítěti poskytována jen v nezbytně nutné míře.“

Z výše uvedené obecné definice tedy vyplývá, že nejlepší zájem dítěte má na individuální rovině za výsledek dospělého jedince, kterému bylo umožněno vytěžit co nejvíce z podmínek svého vývoje a jeho vývojového potenciálu. Dále z definic vyplývá, že nejlepší zájem dítěte je jakousi nádobou, kterou je nutné naplnit konkrétním obsahem – potřebami a zájmy konkrétního dítěte.

„Tvar“ nejlepšího zájmu dítěte se odráží v textu Úmluvy. Komplexnost pojmu a odvislost nejlepšího zájmu od individuality dítěte a konkrétního případu prosazuje také IX. Obecný komentář č. 14 z roku 2013 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu, který podrobně vykládá článek 3 odstavce 1 Úmluvy⁴⁴. Tento komentář poměrně strohý text úmluvy rozšiřuje o poznatky a definice požadavků, které by měly usnadnit aplikaci Úmluvy do právních praxí jednotlivých států.

V uvedeném dokumentu se uvádí, že nejlepší zájem dítěte má být chápán jako právo, zásada a procesní pravidlo.

Nejlepší zájem dítěte jako hmotné právo spočívá v nároku na posouzení nejlepšího zájmu dítěte při rozhodování o sporných otázkách a jeho použití jako základního kritéria při rozhodování. To by mělo být garantováno v situacích, kdy se rozhoduje přímo o konkrétním dítěti, skupině dětí nebo dětech obecně.

Nejlepší zájem jako zásadu interpretace práva komentář charakterizuje následovně: „Pokud určité ustanovení umožňuje více výkladů, měl by být zvolen výklad, který účinně naplňuje

⁴³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 15. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

⁴⁴ VÝBOR PRO PRÁVA DĚTÍ. *IX. obecný komentář č. 14 z roku 2013 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska*. OSN, 2013.

nejlepší zájem dítěte. Základním interpretačním rámcem jsou práva zakotvená v Úmluvě a jejích Opčních protokolech “⁴⁵ (Úvod komentáře, písmeno A, čl. 6 b)

Konečně nejlepší zájem dítěte jako procesní pravidlo pro praxi znamená, že posouzení má mít procesní záruky a samotné odůvodnění rozhodnutí musí obhájit to, jak byl zájem dítěte zhodnocen a jak jej naplňuje.

Úmluvy a následné komentáře k ní také pamatují na případný střet zájmů při obhajování nejlepšího zájmu dítěte: „*Cílem konceptu nejlepšího zájmu dítěte je zajistit plný a účinný výkon všech práv obsažených v úmluvě a všestranný rozvoj dítěte.*“⁴⁶ (Úvod komentáře, písmeno A, č. 4). Dále „*Úsudek dospělé osoby ohledně nejlepšího práva dítěte nesmí převážet nad povinnostmi respektovat všechna práva vyplývající z Úmluvy. Výbor dále připomíná, že není stanovena hierarchie práv zakotvených v Úmluvě; všechna práva obsažená v úmluvě jsou v „nejlepším zájmu dítěte“ a žádné právo nelze dítěti odeprít na základě negativního výkladu nejlepšího zájmu dítěte.*“ (tamtéž)

V problematice dětí v náročných rozvodových sporech svých rodičů se uplatní zejména formulace §907 občanského zákoníku, odst. 2:

„(2) Při rozhodování o svěření do péče soud rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte. Soud přitom bere ohled na osobnost dítěte, zejména na jeho vlohly a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i o to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje.“

⁴⁵ VÝBOR PRO PRÁVA DĚTÍ. IX. obecný komentář č. 14 z roku 2013 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska. OSN, 2013.

⁴⁶ VÝBOR PRO PRÁVA DĚTÍ. IX. obecný komentář č. 14 z roku 2013 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska. OSN, 2013.

Aby byl nejlepší zájem dítěte skutečně funkčním primárním hlediskem rozhodování, je především nutné pamatovat na to, že situace každého dítěte musí být posuzována individuálně.⁴⁷ Paušální a uniformní řešení se tak nejlepšímu zájmu dítěte vymykají.

2.4 Participace dítěte

Vzhledem k tomu, že dítě je právy nadáno, Úmluva mu připisuje právo participace na rozhodování o záležitostech, které se jej týkají. „Právo dítěte být vyslechnuto“ je zakotveno v Úmluvě v článku 12. Dítě, které si dokáže utvořit vlastní názor, má mít zajištěno právo svůj názor vyjádřit, a má právo, aby k jeho názoru bylo přihlédnuto, pokud se rozhoduje v záležitostech, které se jej týkají, ať se jedná o soudní či správní řízení. Jako důležitý faktor zde působí věk a vyspělost dítěte. Úmluva nestanovuje věkový limit a každé dítě považuje a priori za schopné názor si utvořit. Kritérium vyspělosti má za úkol na straně jedné ovlivnit kritérium věku (ne všechny děti se v rámci biologického věku vyvíjejí stejně), a na straně druhé má vést k posouzení, zda si dítě může uvědomit dopady svého rozhodnutí na svůj život. Rozhodující orgán vyslechně dítě buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce dítěte nebo jiného příslušného orgánu⁴⁸

VII. Všeobecný komentář č. 12 Výboru pro práva dětí z roku 2009 dále stanoví, jaké podmínky má splňovat prostředí, ve kterém má dítě projevovat svůj názor. Myslí tím především na bezpečnost tohoto prostoru. Účinné vyslechnutí názoru dítěte má být povzbuzující, nikdy zastrašující, přátelské, citlivé a přiměřené věku dítěte.⁴⁹

Pro praxi jsou zásadní také další doporučení, které obsahuje komentář, například týkající se osoby zástupce nebo orgánu, který zjišťování názoru dítěte provádí. Podle čl. 36 výše uvedeného komentáře si zástupce musí být vědom toho, že zastupuje výhradně zájmy nezletilého dítěte, a požaduje pro zprostředkovávání názoru dítěte vypracování etického kodexu.⁵⁰

⁴⁷ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, s. 73. ISBN 9788026209683.

⁴⁸ Úmluva o právech dítěte, článek 12, OSN, 1989. dostupné online z <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

⁴⁹ VII. Všeobecný komentář č. 12 Výboru pro práva dětí, OSN, 2009.

⁵⁰ Tamtéž.

V čl. 24 Výbor zdůrazňuje, že dítě by nemělo být vyslýcháno častěji, než je bezpodmínečně nutné. Poukazuje na možnou traumatizaci dítěte a jiné negativní dopady, které může zjišťování názoru dítěte mít, a to ve zvlášť „ožehavých“ situacích.⁵¹

Co se týká implementace výše uvedeného do českého práva, je podle Hrušákové a Westphalové v komentáři k Občanskému zákoníku (2015) participace jednou ze složek „zájmu dítěte“: „*Zájem dítěte je nutné interpretovat jako zájem na jeho rozvoj, ochranu a participaci.*“⁵²

Problematickou a na odbornost profesionálů s dítětem pracujících náročnou je pro právo dítěte na participaci právě situace rozchodu rodičů v kombinaci s komplikovaným konfliktem rodičů. Gjuričová (2003) k tzv. ovlivnitelnosti uvádí následující: „*V atmosféře sporu je však pro děti těžké, nebo i nemožné, aby svůj názor volně vyslovily. V polarizované situaci boje rodičů řeší děti neúnosnou situaci někdy tím, že se připojují k argumentaci rodiče, s nímž žijí. Méně často se dítě přikloní k rodiči, s nímž nežije, ale cítí jeho pozici jako oslabenou; například dospívající chlapec podpoří otce. Obvykle nejde ani o vědomé rozhodnutí podpořit jednoho rodiče proti druhému – jde spíš o postoj, který dítěti v důsledcích pomáhá řešit konflikt, který řešit neumí a nechce.*“⁵³

2.5 Systémové a individuální nástroje ochrany dítěte

2.5.1 Právní úprava ochrany práv dítěte

Sociálně-právní ochrana dětí je odvětvím veřejného práva a odkazuje se na ústavní principy (Listina základních práv a svobod, Úmluva o právech dítěte). V současnosti platnou právní normou je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, který upravuje činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí a subjektů, které mají pověření vykonávat sociálně-právní ochranu. Právní norma pracuje s nejlepším zájmem dítěte, a je souborem nástrojů, opatření a technik, které orgán sociálně-právní ochrany dětí může k jeho dosažení používat. Sociálně-právní ochrana je poskytována bezplatně (až na výjimky) a jejími příjemci jsou všechny děti ve věku do 18 let, které jsou definovány zákonem. Stát, zastoupený orgány sociálně právní ochrany dětí je nositelem a garantem ochrany dětí a jejich dobrého

⁵¹ Tamtéž.

⁵² HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 15. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

⁵³ GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. Praha: Grada, 2003, s. 89. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0415-3.

fyzického, psychického a mravního vývoje. Zákon zřizuje také úřad mezinárodněprávní ochrany dětí, který se v rámci řešené problematiky dětí a rodičů v rozvodu angažuje v případech s mezinárodním prvkem.⁵⁴

Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou zpravidla stanovovány opatrovníkem nezletilého dítěte v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé, a to podle § 469 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb, o zvláštních řízeních soudních: „(1) *Dítě je v řízení zastoupeno opatrovníkem, kterého soud pro řízení jmenuje. Opatrovníkem soud jmenuje zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí.*“ Opatrovnictví a povinnosti opatrovníka určuje občanský zákoník v §457. Orgán sociálně právní ochrany dětí je tak povinován sledovat „*ochranu zájmů zastoupeného a naplňování jeho práv*“⁵⁵

Je nutné ale podotknout, že dítě, jemuž je orgán sociálně-právní ochrany dětí stanoven jako kolizní opatrovník, hájí sice jeho zájmy a zákonná práva, ale nezačíná vykonávat sociálně-právní ochranu dětí, tak, jak ji definuje zákon o SPOD. Děti, na které se zaměřuje sociálně-právní ochrana, jsou definovány v §6.

Rozvod nebo rozchod rodičů tedy přímo neimplikuje ohrožení dítěte ze sociálně-právního hlediska, ale v případě zdlouhavých či jinými faktory komplikovaných rozvodů a rozchodů může být dítě vyhodnoceno jako dítě odpovídající charakteristikám podle §6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Jde pak jak o charakteristiky, kdy rodiče zanedbávají nebo zneužívají práva a povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, ale také situace, kdy se u dítěte z důvodu dlouhodobé frustrace a deprivace začne vyvíjet patologické chování či jiné fyzické či psychické poruchy. Zvláště složitou situací také bývá případ, kdy dítě je ohroženo násilím mezi rodiči.⁵⁶

V některých případech dětí v rozvodu svých rodičů je možné hovořit i o syndromu CAN.

Zajímavé je, že v případě, že dítě bylo obětí závažného zneužívání či zanedbávání, je opatrovníkem pro trestní řízení místo orgánu OSPOD jmenován opatrovník – advokát, a to ex offio. Stává se tak, pokud OSPOD podal podnět, na který je trestní řízení zahájeno. S opatrovníkem – advokátem však v opatrovnických řízeních dosud nejsou zkušenosti, ani pro ně není v právních normách opodstatnění. Ústavní soud se také zabýval situací při

⁵⁴ NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a Jana RIEDLOVÁ JURKOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014, 9 - 10. Právo (ANAG). ISBN 9788072639144.

⁵⁵ §457 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁵⁶ §6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

schvalování právního jednání za nezletilého, kde byl opatrovníkem stanoven OSPOD. Ústavním soudem však bylo vyhodnoceno, že za prvé OSPOD neměl dostatečnou právní kapacitu na zastupování v občanskoprávním sporu dané složitosti případu.⁵⁷ Navíc se v odůvodnění, že „(46.) Obecně Ústavní soud nepovažuje za nejšťastnější situaci, kdy je kumulována funkce opatrovníka hájícího (objektivně) nejlepší zájem dítěte a jeho právního zástupce. Před takovýmto slučováním funkcí ostatně varuje i Výbor ministrů Rady Evropy ve výše zmíněných pokynech o justici vstřícné k dětem, v nichž mimo jiné upozorňuje, že role opatrovníka a právního zástupce jsou rozdílné. Kolizní opatrovník má pomoci soudu definovat a chránit nejlepší zájem dítěte, kdežto právní zástupce má hájit názory a stanoviska dětí. Zájmy chráněné opatrovníkem na straně jedné a právním zástupcem na straně druhé tak nemusí být vždy shodné (viz bod 105 důvodové zprávy k pokynům o justici vstřícné k dětem). Přitom je třeba zdůraznit právě potřebu respektu k osobnosti a vlastnímu názoru dítěte, je-li již schopno si jej rozumně utvořit, neboť v závislosti na věku a vyspělosti nezletilého dítěte ho nelze vždy vyloučit z rozhodování o jeho záležitostech, byť by se jeho vlastní rozhodnutí třeba i neshodovala s těmi učiněnými případně jeho opatrovníkem - orgánem státu (OSPOD), sledujícím jeho "objektivně" nejlepší zájem. V neposlední řadě pak lze též poukázat na zpravidla rozdílnou kvalitu právního zastoupení poskytnutého opatrovníkem se specializací na ochranu zájmů dětí, ale bez právní kvalifikace, a právně kvalifikovanou osobou.“

V opatrovnických řízeních postup určení opatrovníka – advokáta nemá příliš velký ohlas v procesní praxi soudů. Právníkům vzděláním, úměrným právní složitosti řešených případů, však disponuje jen málo odborníků pracujících na pozici sociálního pracovníka na OSPOD. V rovině zákonodárné se problematickým postavením orgánu sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovníka zatím nikdo nezabýval.

2.5.2 Systémové – obecné nástroje ochrany dítěte

Systémové nástroje ochrany dítěte jsou takové nástroje, které mají plošně odstraňovat některé zdroje ohrožení dítěte. Jedná se zejména o prevenci chudoby (zde například pro osamělé rodiče), a to pomocí dávek státní sociální podpory. Dalším cílem systémových opatření je zabránit sociálnímu vyloučení rozvrácených rodin a dětí, které z nich pochází.

Mezi obecné nástroje ochrany dítěte patří rodinná, bytová a sociální politika státu, politika zaměstnanosti, státní péče o zdraví, vzdělání a sociální zajištění rodin, prevence kriminality

⁵⁷ Nález ústavního soudu 3304/13 ze dne 19. 2. 2014.

a jiných sociálně patologických jevů. Sociální politika má mimo jiné zahrnovat i podporu sociálních služeb pro dané cílové skupiny, jako jsou azylové domy, linky bezpečí, intervenční centra...⁵⁸

2.5.3 Individuální – specifické nástroje ochrany dítěte

Specifické, individuální nástroje ochrany dítěte se zaměřují na konkrétní dítě v konkrétní situaci. Ochrana dítěte má být komplexní, a využívat intervencí v podobě nejrůznějších terapeutických přístupů, a to na základě detailního hodnocení potřeb dítěte. Pemová a Ptáček (2012) formulují požadavek společného postupu institucí, protože jednotlivé izolované zásahy v rodině se jeví jako neefektivní. Nároky jsou kladeny na systematizaci procesu ochrany dětí, tak, aby systém byl transparentní, efektivní a systematický. Aby naplnil poslání individuálních zásahů, musí být podložen hodnocením situace dítěte, jeho rodiny a komunity. Z vyhodnocení vzniká strategie, individuální plán ochrany dítěte, jehož realizaci a výstupy by měly vést ke zlepšení situace dítěte. Ani v oblasti specifických nástrojů ochrany dítěte se autoři Pemová a Ptáček (2012) nebrání statistice a její analýze, neboť může přispět ke zlepšování systému jako takového.

Poměrně nově legislativně podpořeným nástrojem sociálně-právní ochrany s prvky interdisciplinární spolupráce je tzv. případová konference, čili setkání rodiny a odborníků, pořádané zpravidla OSPOD. Pokyny byly vydány Ministerstvem práce a sociálních věcí v Metodickém doporučení MPSV č. 2/2010. Pro využívání případové konference v případech rodin procházející rozvodem nebo rozchodem rodičů „*Případová konference je vhodná pro řadu případů ohroženého dítěte a jeho rodiny (pro případy dlouhodobých rodičovských sporů, pro složité případy náhradní rodinné péče nebo opakovaných stížností na postup orgánů sociálně-právní ochrany dětí, atd.)*“.⁵⁹ Tentýž dokument popisuje též smysl případových konferencí: „*Případové konference zdůrazňují hodnotu zapojení spolupracujících subjektů, snižují jednostrannou odpovědnost OSPOD, zefektivňují spolupráci subjektů a eliminují nesprávné nebo zdvojené postupy. Smyslem je především využít všech poznatků shromážděných o dítěti a jeho rodině, získat a sdílet stanoviska*

⁵⁸ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Str. 30. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.

⁵⁹ Metodické doporučení MPSV č. 2/2010 pro postup orgánů sociálně-právní ochrany dětí při případové konferenci [online]. 2010 [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9086/Metodika_pripadove_konference.pdf

ostatních informovaných subjektů a ověřit správnost dosavadních a dále zvolených postupů.“

Intervence by měly být prováděny na základě komunitního přístupu, v přirozeném prostředí dítěte za využití dostupných formálních i neformálních zdrojů pomoci. S touto zásadou se pojí též kulturně senzitivní přístup.

Další zásadou při použití specifických nástrojů je individualizace potřeb každého dítěte v rámci rodiny a jejich rodičů. Přístupy zaměřené na děti by se měly zaměřovat na mírnění traumat a umožnění rozvoje na základě jejich potenciálu, terapie cílené na rodiče by měly směřovat ke zlepšení rodičovských kompetencí, coping, zmírňování sociální izolace.

Za všech okolností by systémy a služby poskytující ochranu měly spolupracovat. Požadavek na multidisciplinární spolupráci by měl zajistit kvalifikované a co nejobektivnější vyhodnocení potřeb dětí.

Systémy, poskytující sociálně-právní ochranu dětí by za všech okolností měly jednat profesionálně, efektivně a s ohledem na to, že každá konkrétní situace dítěte, která je řešena, je plně individuální a variabilní.⁶⁰

⁶⁰ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Str. 21 – 22. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.

3 Přístupy k práci s rodinou v rozvodu

3.1 Současný přístup

Práce s rodinou v rozvodu je procesem, během kterého do něj může a nemusí vstupovat řada institucí a odborníků. O tom, zda do procesu odborníci a instituce začnou vstupovat, rozhodují rodiče, ačkoliv možná nevědomky. U rodiny nesezdaných partnerů, kteří se na výchově a zaopatření svých potomků dohodnou, nemusí instituce a odborníci zasáhnout vůbec. Rodina, kde sice rodiče ukončují manželství, ale jsou schopni uzavřít dohodu, se bezpodmínečně setká s nutným minimem, a to se soudem a kolizním opatrovníkem, nejčastěji orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Rodiče, kteří neuzavřou dohodu, a přenechávají tedy rozhodnutí na soudu, případně začnou vést porozvodový konflikt a tzv. destruktivní rozvod, se dále často setkávají s advokáty, jako svými právními zástupci, manželskými poradci, mediátory, terapeuty a soudními znalci. V některých případech to mohou být odborní pracovníci dalších organizací (např. s pověřením vykonávat sociálně-právní ochranu), jako jsou centra pro práci s rodinou v násilí (v Praze například Rosa, Centrum Locika, ACORUS) nebo služby asistovaného předávání či setkávání (v Praze například Magdala, Pro Dialog, Mikuláš etc.)

V současné době v České republice neexistuje platforma pro spolupráci jednotlivých profesí. Ochranu práv dětí a může každý v rámci zákona interpretovat jinak, přičemž každá z profesí se řídí vlastními pravidly, etickými kodexy. Oficiálně nejsou spolupracující strany vázány odpovědností k ostatním subjektům, že budou bránit rozdmýchávání rodičovských konfliktů, ze kterých jako nejvíce poškozené vzejde právě dítě. Další nevýhodou současného přístupu k řešení rozvodových sporů o děti je jejich poměrná časová náročnost.

3.2 Cochemský model

3.2.1 Vývoj

Cochemský model prezentoval v roce 2015 na konferenci pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí soudce Jürgen Rudolph. Jeho vystoupení stručně parafrázuje Matějček (2016)⁶¹:

Myšlenka Cochemského modelu vyšla z několika vyzorovatelných zákonitostí, která většinu složitých rozvodových sporů provází:

První zákonitostí je, že o dětech rozhoduje v jednu chvíli mnoho aktérů, kteří se s časem mohou i měnit, osoba odpovědná za faktické rozhodnutí je prakticky nečitelná. V průběhu sporu se rodiče navíc snaží získat „spojence“ z řad spolupracujících subjektů, což se při nedostatku profesionality jedince může povést. Stejně tak se rodiče snaží do spojení zapojit i děti.

Dalším typickým znakem je fakt, že rodiče jsou pod velkým tlakem emocí, stresu, psychických zranění a jejich racionalita je tedy utlumena. Roli zde samozřejmě hraje to, kdo je navrhovatel rozvodu a kdo naopak odpůrce, obhájovatel vztahu. Oba rodiče zároveň čelí velké nejistotě z toho, jak soudní spor dopadne.

V takových podmínkách je velmi těžké chránit zájem a práva dítěte.

V roce 1992 v Cochemu tak vzešel impuls od psychologů a sociálních pracovníků, který vedl ke společné konferenci zástupců všech zapojených profesí ve městě.

Vznikla tak myšlenka, že dětem v rozvodových situacích se dá nejlépe pomoci skrze pomoc jejich rodičům, ať si to sami rodiče přejí, či ne.

Soudce Jürgen Rudolph sdělil, že v začátku bylo společné setkání odborníků pouze o vzájemném insultování a výhradách jedné profese vůči druhé, přesto shromáždění došli k tomu, že cílem odbornického kolektivu by mělo být donucení rodičů k zabývání se potřebami svých dětí.

⁶¹ MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. s. 245 – 250. ISBN 978-80-262-0968-3.

Hlavní zásadou se tak stalo „vracení odpovědnosti těm, kterým patří, čili rodičům“, což „mění atmosféru procesu rozvodu“.⁶²

Po společné dohodě (i určitých neshodách) se změnily některé přístupy k práci: sociální pracovníci se setkávali s oběma rodiči ještě před soudním jednáním, kdy soudci naopak nevyžadovali písemnou zprávu. Při intenzivních konfliktech, které nevyřešilo pouze vracení odpovědnosti rodičům, byli rodiče přímo „eskortováni“ sociální pracovníkem do psychologické poradny, kde se za účasti sociálního pracovníka museli objednat na první termín konzultace. Nedobrovolné návštěvy psychologů se neobešly bez kritiky zvenčí, nicméně názor cochemských profesionálů byl takový, že je to dluh rodičů jejich dětem.

Soudy operativně reagovaly na nastalou situaci. Pokud se rodiče podrobili docházce do poradny, další stání se konalo za tři měsíce, pokud jeden z rodičů docházku bojkotoval, na podnět druhého rodiče soud nařídil další jednání okamžitě, kde bylo stávajícímu rodiči sděleno, že soudní jednání bez jeho docházky k psychologovi nebude pokračovat.

Pokud psycholog vyčerpal všechny své možnosti řešení konfliktu, byl přizván soudní znalec. Znalecký posudek však neměl být souhrnem diagnóz jednotlivých rodičů, měl se naopak orientovat na řešení problému. Znalec tedy měl za úkol hledat zdroje řešení každého z rodičů.

Setkávání profesionálů za účelem diskuse a reflexe případů pokračuje průběžně.

Z asi 200 soudů v Německu pracuje s Cochemským modelem 5 z nich.

Problémem německé justice, který v některých situacích ochromuje funkčnost cochemského modelu, je malá odvaha soudů uplatňovat plošně sankce a tím vymáhat právo. Rodiče, kteří rozhodnutí soudu porušují, tak mohou vyjít bez úhony.

3.2.2 Metody a zásady

„Základní metodou je propojení kompetencí a úkonů jednotlivých profesí tak, aby na sebe vzájemně navazovaly a byly činěny pokud možno automaticky.“ (Brzobohatý, Círbusová, Rogalowitzová, 2015). Tato metoda má pozměnit celou spolupráci tak, aby byla efektivnější. Kompetence mezi jednotlivými profesemi musí být jasně rozdělené. Rychlost, kterou funkční interdisciplinární spolupráce umožňuje, působí blahodárně na konflikt – takový

⁶² MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. S. 247 ISBN 978-80-262-0968-3.

postup neumožní rodičům taktizovat, a také ztíží snahy rodičů naklonit jednotlivé profesionály na svou stranu.

Zásadou při naplňování interdisciplinární spolupráce je, že musí být uplatňována již od prvního setkání rodičů s profesionály. Zejména platí zásada, že nejlepším produktem spolupráce odborníků je dohoda rodičů.⁶³

3.2.3 Kontraindikace

Cochemská praxe tak má i jisté „kontraindikace“, které její funkčnost omezují. „*Interdisciplinární spolupráce samozřejmě není úplně univerzální. Můžeme s jistotou říct, že jistá část párů zmítaných konfliktem nedokáže její výhody plně využít. U těžce psychopatických a morálně narušených jedinců bohužel nefunguje ani interdisciplinární spolupráce.*“ (Brzobohatý, Círbusová, Rogalewitzová, 2015). Cochemská praxe dále nemůže sloužit tam, kde ji odborníci sabotují nebo ignorují, zároveň nefunguje v systému, kde úřady s exekutivními pravomocemi problémy neřeší a kde nejsou trestáni ti, kteří se systém snaží obejít, či se nepodřizují direktivám soudu.⁶⁴

3.2.4 Cochemský model v ČR

Od roku 2014 se v jednom ze svých projektů Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (ÚMPOD) zabývá možnostmi implementace principů Cochemského modelu do praxe, která řeší případy ochrany práv dětí s mezinárodním prvkem. ÚMPOD realizoval i výše zmíněnou konferenci, která se zabývala prezentací nových přístupů v práci s rodinou v rozvodu.

Pracovní skupina, složená ze zástupců dotčených profesí, vytvořila příručku s doporučeními pro efektivní interdisciplinární spolupráci, pod názvem „Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte. Metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem“, ze které tato diplomová práce také čerpá. Doporučení, která jsou v příručce uvedena, jsou vlastně velmi srozumitelnými požadavky na jednotlivé profese, a to pro pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí, advokáty, zástupce pomáhajících

⁶³ BRZOBOHATÝ, Robin, Martina CIRBUSOVÁ, Romana ROGALEWITZOVÁ a kol. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte: Metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Brno: Tribun EU, 2015, s. 1. ISBN 978-80-263-1010-5.

⁶⁴ BRZOBOHATÝ, Robin, Martina CIRBUSOVÁ, Romana ROGALEWITZOVÁ a kol. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte: Metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Brno: Tribun EU, 2015, s. 1. ISBN 978-80-263-1010-5.

profesí (mediátory, rodinné terapeutky, poradny), soudce, soudní znalce, a v neposlední řadě také pro samotné rodiče.

V únoru 2017 proběhl v prostorách senátu ČR seminář s názvem „Cohemská praxe – testováno na rodičích v ČR“. Na tento seminář byli zváni především zástupci odborných profesí, jeho audiozáznam je volně přístupný na internetu. Z příspěvků vystupujících vyplývá, že prvky Cohemské praxe jsou již implementovány lokálně, a to například v Novém Jičíně.

3.3 Rodičovský porozvodový plán

Rodičovský porozvodový plán pochází z USA, a vzniknul z iniciativy American Academy of Matrimonial Lawyers. V originále Model for a Parenting Plan si bere za cíl předejít nejasnostem a z nich vyplývajícím konfliktům. Praxe tohoto modelu vypadá tak, že rodiče spolu vytvářejí plán péče, a to za asistence odborníků – psychologů, právníků.⁶⁵

3.4 Kolaborativní právo

Kolaborativní právo bylo spolu s Cohemskou praxí představeno na již zmíněné konferenci, pořádanou ÚMPOD v roce 2015, prezentováno bylo advokátkou Annou Márovou. Podané informace shrnuje Matoušek (2012):

Tento přístup klade hlavní důraz na činnost advokátů, právních zástupců rodičů. Spoléhá se na důvěru, kterou ke svým právním zástupcům rodiče mají.

Advokáti, kteří ke svým klientům, které zastupují v řízeních týkajících se rodinného práva, konkrétně tedy úpravy poměrů nezletilých dětí, bere na vědomí, že je třeba hájit především zájem dítěte. Tento přístup se liší od tradičního pojetí, kdy advokát hájí především zájmy svého klienta, matky či otce. Zpravidla se zájmy rodiče se zájmy nezletilého dítěte překrývají.

Advokáti s přístupem kolaborativního práva tak mohou odmítnout (a měli by odmítnout) klienta, který vyžaduje tvrdou konfrontaci, tzv. praní špinavého prádla, a to bez ohledu na zájmy dítěte.

⁶⁵ MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. s. 44. ISBN 978-80-262-0968-3.

Cílem Kolaborativního práva je opět v nelepším případě dohoda rodičů. Kromě momentální dohody kolaborativní právo také vybízí k nastavení komunikace a spolupráce mezi rodiči i v delším časovém horizontu.

Kolaborativní právo aplikované do praxe má podobný průběh jako mediace. I to má za cíl měnit postoje účastníků, odkrývat příčiny a pojmenovávat zájmy a potřeby nejen obou rodičů, ale hlavně nezletilého dítěte. Kolaborativní přístup vyžaduje aktivní zapojení rodičů. Dohoda má být produktem dvou lidí, kteří navzájem pochopí potřeby a stanoviska druhého rodiče, ale zejména svého dítěte. V dohodě by nemělo být vítězných a poražených stran, pro každou stranu by měl z dohody plynout pozitivní důsledek.

Kolaborativní právo má své kořeny v USA, a to v 80. letech 20. století. V USA existují sdružení, která usilují o implementaci zásad kolaborativního práva do amerického soudnictví. V evropském kontextu v Bruselu v roce 2014 vzniklo sdružení European Network for Collaborative Practise. Své stoupence má kolaborativní právo i v České republice. I zde vznikají organizace, sdružující kolaborativně smýšlející advokáty a mediátory.

4 Výzkum procesu změn v práci s rodinami v rozvodu a rozchodu

4.1 Cíl výzkumu a tvorba hlavní výzkumné otázky

Výzkum je zacílen na proces změny, a to zejména z pozice odborníků, kteří s rodinou v rozvodu pracují. Ambicí výzkumu je zjistit širší kontext, ze kterého potřeba změny u těchto profesionálů plyne, společně s hodnocením úskalí současného systému ochrany práv dětí, které se v této potenciálně ohrožující situaci nacházejí.

4.2 Hlavní výzkumná otázka

Hlavní výzkumná otázka byla s ohledem na uvedený cíl výzkumu stanovena následovně:

„Jaké změny vnímají profesionálové jako nutné v současném přístupu k práci s rodinami v rozvodu?“

4.3 Dílčí výzkumné otázky a operacionalizace

Na základě zpracovaného pojmosloví v teoretické části byly zkonstruovány následující dílčí výzkumné otázky:

1. Jak odborníci reflektují současnou společenskou situaci a s ní spojené problémy současného přístupu k práci s rodinami, jejichž rodiče procházejí náročným rozvodem nebo rozchodem?
2. Jak odborníci hodnotí nebezpečí pro práva dětí, pokud se ocitají v rodině, v níž rodiče procházejí náročným rozvodem nebo rozchodem?
3. S jakými úskalími se ve své profesní roli odborníci setkávají?
4. Jak hodnotí odborníci nynější úroveň interdisciplinární spolupráce?
5. Jak hodnotí odborníci nástroje, které jsou dány současnou situací pro práci s rodinami, ve kterých rodiče prochází náročným rozvodem nebo rozchodem?
6. Jaké přístupy odborníci znají a volí při práci s rodinami, v nichž rodiče prochází náročným rozvodem nebo rozchodem?
7. Jaké konkrétní změny odborníci ve výkonu své profese navrhují?

Na základě dílčích výzkumných otázek byly operacionalizovány následující otázky, které byly kladeny respondentům v rozhovorech.

Otázky pro rozhovor byly zkonstruovány následovně. V závorce je uvedeno, operacionalizací které DVO otázky vznikly.

1. Charakterizujte, prosím, roli své profese v rámci ochrany práv dětí v náročných rozvodových situacích. (DVO3)
2. Jak hodnotíte nebezpečí, které pro práva dětí představuje náročná rozvodová situace jeho rodičů? (DVO2)
3. Domníváte se, že současná situace vzrůstající rozvodovosti v ČR ovlivňuje českou společnost? Pozorujete důsledky této tendence při výkonu své profese? (DVO1)
4. Které problémy v souvislosti se současným přístupem k práci s rodinami v rozvodu registrujete? (DVO6)
5. Jaká největší úskalí řešíte při výkonu své profese při práci s rodinami v náročné rozvodové situaci? (DVO3)
6. Se kterými subjekty, které kooperují při ochraně práv dětí v náročných rozvodových situacích, spolupracujete nejbližší, nejčastěji? Jak jste spokojen/a se spoluprací s těmito subjekty? (DVO4)
7. Domníváte se, že by v součinnosti s Vaším subjektem měl být nějaký ještě jiný subjekt (subjekty viz výše)? (DVO4)
8. Jak hodnotíte současnou míru implementace práva participace dětí v systému ochrany práv dětí? (DVO5)
9. Podporujete participaci dětí ve spolupráci s rodinou v rámci své profese? Jak? (DVO5)
10. Domníváte se, že by bylo vhodné, aby v některých případech náročných rozvodových sporů mělo dítě vlastního advokáta? (DVO6)
11. Zúčastňujete se případových konferencí? Jak často? (DVO5)
12. Jak hodnotíte institut PK? (DVO5)
13. Jak blízce jste seznámen/a s tzv. Cochemským modelem? (DVO6)
14. Domníváte se, že by jej bylo možné implementovat do našeho prostředí jako celek, do jaké míry? (DVO6)
15. Kterou část Cochemského modelu by bylo možné a prospěšné implementovat do našeho prostředí? (DVO6)
16. Jaké další změny ve výkonu Vaší profese byste hodnotil/a jako prospěšné, co se týká individuální ochrany práv dítěte? (DVO7)

Otázky byly až na výjimky pojaty jako otevřené otázky. U otázek č. 6, 8, 11, 12, 14 byly pro zjednodušení i ve svých podotázkách hodnoceny na likertových škálách, s možností doplnění komentáře.

Během prvotního kontaktu s respondenty došlo k tomu, že byly rozeslány výše uvedené otázky, které nezahrnovaly v jednotlivých otázkách dualitu rozvodu a rozchodu. Se všemi dotazovanými odborníky však toto opomenutí bylo před započítím rozhovoru projednáno, v tom smyslu, že se jedná o rodiny potýkající se jak s rozvodem, tak s rozchodem. Odborníci toto respektovali, což je ověřitelné na jejich odpovědích. Vzhledem k autenticitě jsou ale otázky ponechány tak, jak byly respondentům zaslány a kladeny.

4.4 Zvolení metod a technik

Pro výzkum byl zvolen kvalitativní přístup, a to z toho důvodu, že svými parametry naplňuje cíl výzkumu, který je zaměřen na kontext a vzhled jednotlivých profesionálů. Nástrojem kvalitativního výzkumu byl zvolen polostrukturovaný rozhovor s následnou analýzou odpovědí.

4.5 Výběr respondentů

Kvalitativnímu charakteru výzkumu odpovídá spíše méně rozsáhlý vzorek respondentů. S provedením rozhovoru souhlasily tři zástupkyně soudců soudů prvního stupně, tři vedoucí oddělení OSPOD na úrovni obecního úřadu s rozšířenou působností a dva rodinní terapeuti. Pro výzkum se nezdařilo získat žádného advokáta ani pracovníka např. služby asistovaného styku.

Odpovědi jsou při práci s textem označovány písmenem a číslem. Písmena značí, které profese respondent je (S – soudkyně, RP – rodinný poradce, VO – vedoucí oddělení OSPOD). Číslo pak odlišuje jednotlivé respondenty v rámci jedné profese, a bylo přiděleno podle chronologie pořizování rozhovoru.

4.6 Průběh šetření

Respondenti byli nejprve osloveni osobně, případně elektronicky. Byli seznámeni s tématem a cílem diplomové práce a příslušného průzkumu. Před samotným rozhovorem byl respondent seznámen též s Informovaným souhlasem a byly mu předány kontakty na autorku, a to pro případ, že by si přáli svůj souhlas do sedmi dní odvolat, tak, jak jim to dokument zaručuje. Dalším právem, které bylo respondentům garantováno, že nemusí odpovědět na otázku, případně že mohou rozhovor v průběhu ukončit a z projektu odstoupit.

Data byla též získávána za podmínky anonymity, respondenti byli informováni o tom, že do textu práce budou jejich odpovědi zpracovány a citovány pouze pod názvem jejich profese. Z rozhovoru byl pořízen audiozáznam.

4.7 Metoda zpracování dat

Audiozáznam byl nejprve doslovně transkribován. Na výsledném textu byla provedena tzv. redukce prvního řádu, která má za cíl odstranit z výsledné informace slova a zvuky, které nenesou informace a nepodílejí se na výpovědi. Texty výpovědí jednotlivých respondentů jsou v této podobě k dispozici v podobě příloh práce. Text byl následně analyzován podle vzoru dílčích otázek.

4.8 Prvotní sebehodnocení validity výzkumu

Podle Lincolna a Guby, jak je popisuje Hendl⁶⁶, existují čtyři základní problémy, se kterými se musí každý kvalitativní výzkumník vyrovnat. Následují problémy i způsob, kterým bylo s nimi v průběhu výzkumu nakládáno:

4.8.1 Problém pravdivostní hodnoty

*Jak je možné dosáhnout důvěry ve výsledky u osob, jichž se zkoumání týkalo a v jejichž kontextu se výzkum prováděl?*⁶⁷

Pro autenticitu výpovědí byly podniknuty výše již zmíněné kroky. Výsledky výzkumu jsou anonymizované. Oslovení respondenti subjektivně neměli zájem na určitém výsledku výzkumu a byli požádáni, aby ve svých odpovědích tlumočili své názory.

4.8.2 Problém upotřebitelnosti

*Jsou zjištěné skutečnosti aplikovatelné v jiném prostředí nebo u jiné skupiny lidí?*⁶⁸

Výzkum probíhal za účasti malého množství zástupců jednotlivých profesí, které se podílejí na procesu, jehož části byly zkoumány. Na podobných procesech se však podílí velká skupina odborníků po celé České republice. V souvislosti se současnými iniciativami, které

⁶⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 338. ISBN 978-80-7367-485-4.

⁶⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 338. ISBN 978-80-7367-485-4.

⁶⁸ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 338. ISBN 978-80-7367-485-4.

se zabývají zlepšováním daného systému ochrany práv dětí, by byl jistě využitelný plošný kvantitativní výzkum. Provedený kvalitativní průzkum ale umožnil respondentům podložit odpovědi souvislostmi a obecnějšími názory, což dle názoru autorky činí rozhovory srozumitelnějšími, čitelnějšími a zainteresovaným osobám přístupnějšími. Osoby v jiném prostředí, či jiné skupiny lidí by nutně nemusely prezentovat stejné názory. Zdá se ale, že zkušenosti, ze kterých názory respondentů vyrůstají, jsou autentickým způsobem na různých místech obdobné.

4.8.3 Problém konzistentnosti

S jakou spolehlivostí lze tvrdit, že jsou výsledky opakovatelné, jestliže se zkoumání uskuteční znova u stejných nebo podobných osob a v podobných kontextech?⁶⁹

Zde bylo nutné vyrovnat se se skutečností, že respondenti se ve své profesní roli vyvíjejí a profesi, kterou každý den vykonávají, je nadále formuje. U oslovených respondentů bylo dbáno na dostatečnou praxi a zkušenost ve svém oboru. Je tedy pravděpodobné, že respondenti by při případném opakování rozhovoru odpovídali podobně, ovlivnění však svou zkušeností od doby realizace původního výzkumu.

4.8.4 Problém neutrality

*Jak je možné zajistit, aby výsledky studie byly skutečně určeny respondentem, situací a kontextem, a ne předpojatostí, zájmy nebo perspektivou výzkumníka?*⁷⁰

Během provádění rozhovorů nebylo ze strany autorky nijak manipulováno s názory respondentů, respondenti nebyli seznámeni s názorem autorky na danou problematiku. Na respondenty nebyl činen tlak a nebyli tak nutně pod stresem vyvolaným právě prováděním výzkumu. Odpovědi respondentů nebyly během rozhovoru hodnoceny.

⁶⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 338. ISBN 978-80-7367-485-4.

⁷⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 338. ISBN 978-80-7367-485-4.

5 Výsledky výzkumu

5.1 Způsob vyhodnocování výsledků

Jednotlivé odpovědi na otázky byly sloučeny do tematických okruhů, které odpovídají dílčím výzkumným otázkám. Při práci se získanými materiály tedy nebylo postupováno chronologicky dle původního pořadí otázek. Celá kompilace názorů respondentů je uzavřena diskusí.

5.2 Okruh hodnocení současné společenské situace

Odpovědi vztahující se k danému okruhu se nalézají nejvíce v otázce, která cílí přímo na míru rozvodovosti: Domníváte se, že současná situace vzrůstající rozvodovosti v ČR ovlivňuje českou společnost? Pozorujete důsledky této tendence při výkonu své tendence?

Většina respondentů přímo zpochybnila informaci v otázce, a to, že míra rozvodovosti stoupá. S touto otázkou se tato diplomová práce vypořádává v podkapitole 1.4 Statistika. Například respondent RP1 uvedl: *„Já vnímám, že samotný stav společnosti se v tomhle dvakrát moc nemění, alespoň v tom horizontu, který já vnímám, tedy dvacet nebo třicet let dospělého života. Ten rozvod je dostupnější alternativou řešení nějakého manželského nesouladu, to určitě, je to běžnější, není to tak stigmatizováno, nejsou zde taková tabu, mluví se o tom, a tak dál, čili v tomto smyslu ano. Já si ale nejsem úplně jist, jestli kdybychom se vrátili o těch dvacet třicet let zpátky, kdy těch rozvodů nominálně bylo méně, jestli ta situace rodiny obecně byla lepší.“*

Na otázku, zda společnost je ovlivňována vysokou mírou rozvodovosti, odpověděla respondentka S1 následovně: *„Myslím si, že docela určitě ano. Myslím si, že tady mizí ta odpovědnost za zachování rodiny, a to se pak nutně odráží všude. Protože fakt je, že teď ta míra rozvodovosti je hodně hodně vysoká, a to částečně – i když samozřejmě je to pokaždé jiný spor, jiná rodina, jiné děti, jiní rodiče – oni se odnaučili to řešit jinak než rozvodem. První problém – a jdeme od sebe.“*

Naopak respondentka VO2 se domnívá následující: *„Myslím si, že ani ne, protože se nedomnívám, že by to tak rapidně stoupalo. Řekla bych, že rozvodovost je od nějakých 80. let extrémně vysoká, ale řekla bych, že se až tolik nemění. Možná také tím, že ty páry se dneska nesezdávají. Samozřejmě ty rozvody jsou složitější, protože se tam kastuje společnost.“*

Některé ty soudní spory jsou tedy velmi složité i třeba kvůli vyššímu majetku nebo společenskému postavení. Ale jinak si nemyslím, že by to děti nějak výrazně ovlivňovalo.“

Spíše než vzrůstající poměr rozvodů respondenti pociťovali spíš jiný, v teoretické části práce též rozebíraný faktor dětí narozených mimo manželství, jak to formuluje respondentka S2: *„A přiznám se, že vzrůstající rozvodovost ani nepociťuji, ale pociťuji poměrně velmi intenzivně to, tady v těch spisech, že narůstá počet dětí, které se narodí mimo manželství. A pro mě z toho třeba pak vyplývá, možná zkresleně, že už to je takový ten signál, že ti rodiče, nebo v dané chvíli budoucí rodiče, nejsou ochotni přijmout úplně ve veškerou odpovědnost za dospělý život, protože si myslím, že když už tedy čekám to dítě a mám dvě hypotéky, tak už to jde řešit jinak.“*

Dopady obou faktorů na společnost pak hodnotí respondent RP2 následovně: *...Další věc, která do toho neblaze vstupuje, je, že tady budeme mít víc a víc předloh těch neúplných rodin, to znamená, že jedinci budou čerpat do své budoucnosti a do své výchovy v rodinách z toho, co sami zažili. Budou zase v nějakých limitních situacích, protože jim nebyl předložen ten komplexní formát matka a otec na scéně, a oni tak nebudou identifikováni s těmi rolemi, ale budou mít nějaký jiný formát, nějakým způsobem pokřivený, neúplný. A my tak v podstatě ty věci generujeme dál a dál. Tak se nám tady řetězí, že kdy moji rodiče ty vztahy takto uchopili, můžu je i já dál takto generovat. Že ta bude skupina lidí, kteří to nebudou brát vážně, se může rozšířit.“*

O vzorech v rámci rodiny jako základní společenské jednotky hovoří i respondentka VO1: *„Já si myslím, že ve své podstatě už možná dvě generace jsou vychovávány jen jedním rodičem, což je velký problém. Vysoká rozvodovost se začíná objevovat už v šedesátých, sedmdesátých letech a je to velký problém, protože do nedávné doby tady v České republice se děti svěřovaly výhradně do péče matky, otcové měli styky jednou za čtrnáct dní, a jak u chlapců, tak u holčiček absolutně chybí vzor toho mužství, což myslím, že u kluků je to znát, ten vzor toho hrdiny, který je schopen zajistit tu rodinu, ochránit a je rozhodný a má nějakou přirozenou aktivitu, to ti chlapečci vůbec nemají.“* Respondentka VO1 naráží ve své odpovědi i na další problematiku, a to obecnou otázku sériové monogamie: *„Jsou zajímavé sociologické výzkumy, že vlastně dvacáté století do první poloviny bylo plné válek, a ořesných válek, takže ti lidé spolu nežili tak dlouho jako dneska, v míru a v tom, jakou máme zdravotní péči, ti lidé žijí déle, než jsme byli zvyklí dřív, takže vlastně ti lidé nejsou naprogramováni na to, aby v tom vztahu žili tak dlouho. Byly navíc nějaké choroby, takže umřeli třeba na mor, nebo mužští ve válkách, nebo se ty ženské urodily*

k smrti. Ale neumíme žít takovou dobu spolu v tom vztahu toho souznění, péče, tolerance a tom myšlení na toho druhého, aby mu bylo dobře. Prostě to neumíme. A pak se neumíme ani kultivovaně rozcházet, protože ač třeba nechceme, tak se nám rozpadne něco, co potřebujeme k životu. A rodinu k životu potřebujeme.“

Invertní názor zastává respondentka VO3: *„Já bych to brala spíš naopak, že společnost jako taková celkově, co jí tak pozoruju, což mohu srovnávat vzhledem ke svému věku před a po revoluci. Myslím si, že po té revoluci všichni ztratili mantinely, jak děti, tak dospělí, demokracii jsme si začali vysvětlovat úplně jinak, i v těch vztazích, vždyť se nic neděje, tak proto se třeba i rodiče neberou, proto ta rozvodovost klesá, nicméně rozchody vzrůstají. Myslím si, že je to spíš opak: společnost má vliv na ty rozchody. Já to vnímám obráceně, může to být můj názor, ale co vím ze spisových dokumentací těch dětí, které vedeme třeba osmnáct let od narození, pak jsou ještě v archivech – tam se to mění díky té změně společnosti. Myslím si to obráceně.“*

5.3 Okruh nebezpečí pro práva dětí

Jak hodnotí profesionálové nebezpečí pro práva dětí, které se ocitají v náročné rozvodové nebo rozchodové situaci svých rodičů?

Obecně tento problém definuje respondentka VO2: *„Zprv se dítěti ztrácí pocit bezpečí, ztrácí rodinu a rozdvouje se mu osobnost, přinejmenším.“*

Ztrátu bezpečného prostředí reflektuje i respondentka VO1, a přidává se i další možné nebezpečí, kterým je ztráta rodičovského vzoru, který je ale důsledkem rodičovského konfliktu. Rodičovský konflikt ohrožuje podle VO1 děti zejména tím, že rodiče přestávají vnímat potřeby svých dětí: *„Není pravda, že když se rozpadne partnerství rodičů, že to dítě automaticky přestane mít jednoho z těch rodičů rádo. Je to pro něj velký zásah, rozbití jistot, a v tu chvíli jsou velmi zraněné, velmi zmatené, a to, že záleží jenom na těch dospělých, jak se to zvládne a jak to bude pro to dítě komfortní, tak proto je to to dítě tak těžké. Ono je obětí a ve své podstatě, i když občas vysílá těm rodičům to, že mu to vadí, a že už nemůže dál v tom žít. Rodiče, když jsou v té rodičovské válce, tak ty potřeby toho dítěte vůbec nevnímají. Vnímají jenom potřeby té války.“*

Někteří respondenti určují i původce nebezpečí, která jsou projednávána. Respondent RP2 sděluje následující: *„Ano, rozvod sám o sobě je bezesporu náročná životní situace, která dopadá na rodiče i na děti, všichni ji nějak intenzivně prožívají. Ale někdy ti rodiče v té situaci vůbec nemají kapacitu, aby dohlédli ke svým dětem. Ta situace je pro ně tak náročná,*

že řeší sami sebe, a už tam není energie a kapacita vnímat věci ke svým dětem. A tady já vidím obrovské nebezpečí, že oni by zkrátka potřebovali nějakou pomoc, což já mohu vyhodnotit, že tady by byla potřeba nějaká individuální terapie, aby člověk tu zátěžovou situaci nějak odžil a nějak se přes ni mohl přenést, a měl znovu tu kapacitu dát energii a pozornost dětem, toho jsem si vědom.“

Respondentka S1 předkládá další nebezpečí: *„Myslím si, že je to zkušenost nejenom moje, ale i mých kolegů. Je to hodně, že i když rodiče z počátku prezentují své přání získání dítěte do péče, tak nakonec se to skoro vždycky zadrhne na těch penězích. Takže nakonec nám z toho – a to je to nebezpečí – dítě poněkud uniká a zůstávají nám ty penízky. Samozřejmě ne vždycky. Jsou i rodiny a rodiče, kdy je ta lítá bitva vedena o to dítě, ale hodně je to o těch penězích.“* Zde se jedná opět o výše zmíněné přeznačkování priorit a dalo by se interpretovat opět jako snížená vnímavost k potřebám svých dětí.

Případné psychické škody jako nebezpečí popisuje respondentka S2: *„Nebezpečí pro děti v případě vyhozeného konfliktu rodičů v rámci rozvodové situace je extrémní, a máme tady několik dětí, které to odnesou svým psychickým zdravím. Ty děti pak jsou úplně mimo – rodiče svým dětem dokáží z života udělat peklo.“*

RP1 vnáší do jinak jednohlasného varování před škodami způsobenými rodičovským konfliktem širší perspektivu: *„Nepochybně jsou ohroženy a ohrožovány, a teď by se asi čekalo nějaké zobecnění, v čem všem. Domnívám se, že je to ohrožení stresem, který z toho neutěšeného rodinného stavu plyne, ale zase mi tu naskakuje, že jsou i jiné faktory, které to dítě ohrožují, a někdy možná ještě víc, takže zúžit to jen na rodiny, ve kterých probíhá náročná rozvodová situace, protože tam je to zvlášť citlivé nebo zvlášť ohrožené mi přijde jako zúžení. Jsou ohrožené a měli bychom na to dbát, ale vnímám tu jako důležité rozšiřovat ten kontext.“*

5.4 Okruh rolí a úskalí profesí

V otázce č. 1 (ve znění Charakterizujte, prosím, roli své profese v rámci ochrany práv dětí v náročných rozvodových situacích) se všichni respondenti vyjádřili ke své profesi adekvátně vzhledem k odborné literatuře.⁷¹ V hodnocení úskalí se ukázala velká variabilnost, i v rámci jednotlivých profesí.

⁷¹ MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, ISBN 978-80-262-0968-3

Úskalí své profese zhodnotila na osobní i profesní úrovni respondentka S2: „*Moje osobní úskalí je v tom, že mě to strašně psychicky deptá a zatěžuje, a chce se mi nad některými dětmi plakat, a mám chuť některé rodiče vynést za zuby ven. Některých těch dětí je mi opravdu líto. A jinak úskalí profese je v tom, že když vám tady někdo lže do očí a vy víte, že lže, tak se musíte tvářit nestranně a v rámci nějaké nestrannosti poslouchat občas strašlivé zhůvěřilosti, nedat na sobě nic znát a pak se s nimi vypořádávat v rámci rozhodnutí.*“

V rámci stejné profese (soudce) odpovídala také respondentka S1, která jako zásadní úskalí profese hodnotí zejména absenci respektu rodičů: „*My rodiče můžeme opravdu přemlouvat, opravdu prosit, ale to rozhodnutí stejně nerespektují.*“

Profesní úskalí rodinných poradců se taktéž liší. RP1 za hlavní úskalí považuje „*Asi nejvíc slabou motivaci těch klientů, my tomu říkáme nemotivovaný klient, ty nám posílá OSPOD. To my už tak s kolegy máme, „Máš dneska někoho z OSPODu?“ Pokud ne, šťastný den, protože naše zkušenost je taková, že nemotivovaný klient znamená blbou a neefektivní spolupráci.*“

Respondent RP2 uvádí více možných úskalí své profese. V první řadě uvádí nároky, které na něj výkon profese klade. Jedná se o nároky na erudici a odborné zkušenosti. „*Když budu mluvit o sobě, tak bych si nedovolil vzít tuto práci třeba ještě před deseti lety, vůbec bych se na to necítil připraven. Tím nechci říct, že jsem připraven čelit úplně všemu, ale cítím, že ta náročnost a to, jací klienti přicházejí, vyžaduje od těch terapeutů již značnou erudici a nějakou předpřipravenost k tomu, aby vůbec byli schopni čelit těm tlakům, které jsou mnohočetné.*“

Dalším úskalím je dle RP2 vysoká náročnost konzultací na koncentraci a množství signálů, které přináší. Jako možnost řešení tohoto úskalí vidí možnost spolupráce s jiným kolegou, případně kolegyní. „*Další věc je, že možná vhodnější by byla párová práce, tedy aby tam byli muž i žena, tento model znám z minulosti taky, a tam je navíc možnost ty věci řešit ještě s někým, ještě s někým je konzultovat. Prostě si vyměnit pohledy na tu kauzu. Ve chvíli, kdy člověk pracuje, tak nemá oddechový čas, protože musí se naladit na ty klienty, musí nějak být s nimi ponořen, zároveň zachytávat ty nonverbální věci, který od nich jdou. Je to tedy strašně náročné na tu koncentraci, aby člověk byl stále v bdělosti.*“

Jako poslední úskalí profese hodnotí respondent časté pokusy o manipulaci ze strany klientů: „*Často se dějí manipulace, že vás chtěli dostat do koalice proti tomu druhému partnerovi, nebo to, co už jsem zmínil, prosím, udělejte s tím partnerem něco, ať má stejný názor jako*

já. (...) Byli jsme tedy u delikátnosti práce a u toho, jaké úskalí to může mít, což je hlavně to, že ti rodiče přistupují k těm manipulacím. Chtějí prostě udělat cokoliv pro to, aby k té dohodě nedošlo. Je z toho patrné, že oni to vlastně nějak bourají a útočí na toho partnera. Cílem není urovnat ty poměry, protože oni, jak už jsem předeslal, nejsou v pohodě, nemají sami sebe vyřešený, no ale pak je těžké, aby našli i ten způsob. Takže to úskalí, které vidím, je schopnost udělat si odstup a o těch věcech přemýšlet, aby člověk nezapadl do nějakých osidel, které vytváří ti klienti.“

Mezi sociálními pracovníci profesí na úrovni vedoucích oddělení OSPOD se objevily následující názory:

Respondentka VO1: „Já s tím mám problém v jedné věci, já jsem spíš typ terénního sociálního pracovníka pro lidi, kteří se dostanou do velmi nelehké sociální situace – ztratí práci, nemají na nájem, zanedbávají děti, nějaké alkoholové nebo drogové závislosti... ale když se dostávám do role advokáta dítěte, kde je podprah boj o majetek, tak mi ta práce uniká, kde jsem já jako sociální pracovník v sociálně-právní ochraně dětí. Já se tam prostě necítím komfortně, protože já chci vykonávat jinou práci, a ne dělat svědka nechutných rozhodů a hromosvod, protože vlastně skáču před to dítě. (...) Takže já si osobně myslím, že sociálně-právní ochrana v těch rozchodech jako takových by měla nastupovat jako žalobce toho, když jsou tam opravdu aspekty týrání.“

Respondentka VO3 vnímá jako úskalí výkonu své profese její vnímání ve společnosti: „Orgán sociálně-právní ochrany je společností vnímán obrovsky negativně, a ti lidi chodí už na ten orgán přichystaní, že se tam nic nemůže zdařit. A jsou pak velice překvapení, když je to jinak, když už nejsme takzvané ospodnice, takzvané Zubaté, prostě se to nějak přeměnilo. Ten problém je v tom, že samotná společnost postavila ten OSPOD do takového světla, že to je ten velký problém. Apriori OSPOD je ten nejhorší co může být, bere děti, politici do toho rýpou, přitom my mnoho věcí nemůžeme sdělovat. Chytají se toho televize, rádia – to je ten problém, máme ve společnosti špatné místo.“

Respondentka VO2 připojuje úskalí, týkající se součásti výkonu profese sociálních pracovníků na OSPOD, a to povinnosti vést spisovou dokumentaci: „Každopádně zvýšením administrativy a zprůhledněním té spisové dokumentace, která byla důvěrná a v podstatě náš pracovní materiál, a to je pochopitelně horší. Protože my se v podstatě musíme soustředit na to, aby vše bylo takzvaně úplně v pořádku a nějak odsouváme do pozadí ty děti.“

5.5 Okruh hodnocení interdisciplinární spolupráce

Respondenti byli požádáni, aby na číselné škále a případně komentáři ohodnotili četnost spolupráce s jednotlivými subjekty, vstupujícími do procesu práce s rodinami, v níž se rozvádějí nebo rozcházejí rodiče. Pokud s danými subjekty spolupracovali, byli požádáni také o hodnocení kvality těchto interakcí.

5.5.1 Soudy

Z dotazovaných profesí soudy hodnotily respondentky VO a RP. VO četnost hodnotili jako velmi častou (5), respondenti RP1 nehodnotil interakce jako spolupráci a RP2 spolupráci ohodnotil číslovkou 2.

Kvalita, pokud byla hodnocena, byla pak zpravidla hodnocená ve vyšším pásmu spektra. Uvádím zde některé komentáře.

VO1: „...*Myslím si, že ty soudy odsoudit je nesmysl, protože ti opatrovníčtí soudci, civilní a trestní nemají podmínky, aby tu práci mohli dělat v klidu, aby se mohli dobře připravit a vše rozvážit. A taky bych byla pro, aby opatrovnický soudce měl sociálně-právní ochranu jako partnera.*“

VO3: „...*A teď soud, spokojenost. Tam je to tedy na vázkách, tam je to neskutečný, mluvím za náš soud, ale bohužel soudkyně je tam sama, je to zoufal, ten náš opatrovnický, tam jsou hrozně dlouhé lhůty, až tak děsivé, že někdy se ten případ rozjede jenom proto, že se nejedná. Tam třeba osm, devět měsíců nic.*“

5.5.2 Orgány sociálně-právní ochrany dětí

V rámci číselného hodnocení orgány sociálně-právní ochrany dětí většina respondentů spolupracuje velmi často až soustavně. Ke spokojenosti respondentů uvádím následující komentáře:

S2: „...*a pokud se jedná o spokojenost, tak je to zase jak kdo, je to o lidech, jsou pracovníci, kteří jsou prostě fantastičtí a dokážou ty lidi přesvědčit o tom, jak to má být, a pak jsou leklý ryby, který tady sedí a já si v duchu říkám, proboha živýho, proč jsou vlastně tady. Zase: Někdo jednička, někdo pětka. Nedá se to ohodnotit, já podle toho, kdo přijde za OSPOD, dokážu zhruba odhadnout, jak se to řízení bude vyvíjet.*“

RP1: „*Spokojenost... já těch OSPODů mám hodně, já tady asi dám tu trojku, protože někde to je výborný, a je to o osobách, ne konkrétních OSPODech. Za výborné to považuji tehdy,*

když s tím sociálním pracovníkem nebo pracovníci se domluvíme na společném postupu, ona si udělá čas a přijde na tu konzultaci. Někdy jo, někdy ne.“

RP2: „Z hlediska spokojenosti, já bych tam dal takovou čtyřku, možná až trojku, tady jsem v rozpacích. Ale to není tak, že bych to bylo vytvořený námi lidmi, kteří v tom jsme, ale spíš těmi okolnostmi. Chci, aby věci byly důvěrné, abychom je příliš neprostupovali, takže se to snažím chránit do nějakých pozic, jako ano, delegování sem klientů a sdělení přišli, nepřišli, a zkrátka do těch elementárních věcí. Je to zkrátka dané tím kontextem, ve kterém se mi ocitáme. Možná zůstaneme u čtyřky.“

5.5.3 Advokáti

Co se týká četnosti spolupráce s advokáty, mezi rodinnými poradci byla nízko hodnocena (žádná až malá intenzita interakcí), kdežto u respondentek z řad soudkyň a vedoucích OSPOD byla tato četnost hodnocena spíše na opačném pólu spektra.

Ve věci spokojenosti advokátská profese obdržela nejvíce negativních zpětných vazeb, ačkoli samozřejmě dávají i prostor sdělení, že takové hodnocení není možno uplatňovat paušálně na všechny advokáty. Často byla advokátům vytýkána nízká úroveň specializace na rodinné právo a schopnost porozumět potřebám dítěte. Dalším akcentem výpovědí byla pochybnost respondentů, jak orientace na zisk může ovlivňovat advokátův vhled na nejlepší zájem dítěte.

VO3: „Advokáti... šílené. Jednička. Protože advokáti do toho našeho vztahu vstupují tak, že vůbec je nezajímá dítě. Oni mají za klienta rodiče, a koupou za toho rodiče. To dítě je úplně někde jinde a je to prostě zoufalé. Jedničku.“

S1: „...a pokud jde o advokáty, tak upřímně řečeno, s advokáty je to spíš řežba, i když ne se všemi.“

S2: „Pokud se jedná o advokáty, tak s těmi bohužel spolupracujeme často, čili tak pětka, a říkám bohužel, protože si myslím, že ti advokáti nemají v tom nesporném řízení moc co dělat, a pokud se jedná o to, jak jsem spokojena se spoluprací s advokáty, tak je to zase advokát od advokáta, musím říct, že jsou advokáti, kteří jsou velmi fundovaní a tu situaci dokážou vyřešit. Dokážou rodičům vysvětlit všechny problémy a v podstatě už předřešit situaci tak, že já jim už pouze něco dovysvětlím a je hotovo. Těmto advokátům bych dala pět. Existuje ale strašná spousta advokátů, kteří mají dojem, že opatrovnické řízení může dělat každý, že to jsou tři paragrafy, že si to přečte v tramvaji nebo v autě cestou sem a podle toho

to pak tady vypadá už od toho, že označí účastníky žalovaný a žalobce, a těm bych pak dala jedničku. “

VO1: „Četnost těch interakcí je tak na dvojku, a s tou spoluprací jsem naprosto nespokojena, taková možnost zde ani není. Hrozně málo advokátů umí dělat rodinné právo, hrozně málo advokátů umí přemýšlet a analyzovat dopředu budoucnost toho dítěte a klienta a mám pocit, že jediné, na co myslí, je, jak uživit kancelář. A to, jakým způsobem je někdy vedou do konfliktu je naprosto neseriozní a zničující. Někteří soudci na to velmi ostře reagují. “

5.5.4 Mediátoři, rodinní poradci

Ze strany soudů byla spolupráce s mediátory hodnocena poměrně nízko – obě oslovené respondentky s mediací soudně nařízenou neměly dobré zkušenosti. Respondentka S2 k mediátorům a rodinným poradcům uvádí následující: S2: *„Mediátoři a rodinní poradci – já se přiznám, že s nimi nespolupracuji. Já jsem mediaci nikdy nenařídila a rodinné poradce doporučuji v podstatě všem, když jsou ve sporu, ale já s nimi nespolupracuji. “*

Respondentka S1 hodnotí kvalitu spolupráce s mediátory obdobně: *„Abych pravdu řekla, co jsem já nařídila mediaci, tak to nikdy nedopadlo, takže toto bych ohodnotila dvojkou. Oni se asi snaží, já si nedělám iluze, že by to měli jednoduché, ale ono to asi nejde. “*

Náhradu mediátora rodinným poradcem na pracovišti popisuje VO1: *„Mediátory moc nevyužíváme, protože máme rodinného poradce, který je externím pracovníkem na našem pracovišti. Ten to dělá na základě terapeutické polohy a myslím, že se mu daří poměrně vyšší procento lidí nadelegovat na nějakou rozumnou dohodu, připravenou k soudu, aby tu dohodu tam schválili. Je pravdou, že soud to velmi oceňuje, a je i schopen, když se poprosí o odročení, že je tam u rodinného poradce nějaká možná cesta k dohodě, že to klidně odročí a počká, až se ta dohoda sestaví, až se lidé domluví. “*

Naopak respondentka VO3 má s mediátory opačné zkušenosti: *„Mediátoři čtyři, hodně využíváme tuto službu, i když ze začátku to bylo velice zoufalé, ale když najdete výborného mediátora, tak udělá sedmdesát procent, možná i více, služby. “*

5.5.5 Soudní znalci

Soudní znalci se jeví jako skupina nejméně se zapojující do procesu interdisciplinární spolupráce. To je v souladu se současným nastavením a pojetím výkonu této profese, která je jaksi „detašovaná“, a to proto, aby byl zachován profesní odstup a neutralita.

Problematickou část znaleckých posudků popisuje respondentka S2, která ke spolupráci se znalci uvádí následující: „*Se soudními znalci spolupracuji velmi málo, čili dvojka, já si myslím, že čím méně znalců, tím lépe, protože ona většina těch otázek na znalce je otázka právní, ono řešit, jestli má dítě být ve střídavé, výlučné nebo jakékoliv jiné výchově je otázka právní, nikolivěk znalecká, takže se snažím znaleckým posudkům co možná vyhnout, protože to řízení zatěžují časově a finančně. Pokud tam ten znalečák je, tak ale znalce volím takové, že jsem s nimi velmi spokojená, tedy za pět.*“

5.5.6 Organizace s pověřením SPOD

S organizacemi s pověřením SPOD uváděly nejčastější spolupráci respondentky – vedoucí oddělení OSPOD. Zástupci ostatních profesí tyto organizace nevyužívali, případně pouze zřídka.

Hodnocení kvality spolupráce pak bylo na nadstandardní úrovni. V následujících citacích respondentky popisují, které služby využívají, případně jak spolupráci hodnotí:

VO3: „*Organizace s pověřením, tam je to suprové, tam máme takovou škálu, že spolupracujeme opravdu dobře. Čtyři až pět.*“

VO1: „*Z těch organizací s pověřením SPOD využíváme pro rozvody především ty, kteří dělají párové terapie nebo nějaké to rodinné poradenství a vedou je k nějakým rozumným dohodám, aby to bylo k přežití. Tam bych řekla, že ta četnost interakcí je soustavná, že máme vytipované dvě tři organizace, které velmi dobře fungují, a většinou jsme s nimi spokojení. K tomu bych chtěla říct, že to samozřejmě není lék na všechno, některé ty rodiny, které projdou všemi těmito formami, těm to vůbec nepomůže a pokračují v tom dál.*“

5.5.7 Ostatní navrhované subjekty

Při hodnocení této otázky bylo vycházeno zejména z odpovědí, kterými respondenti odpovídali na otázku „Domníváte se, že by v součinnosti s Vaším subjektem měl být nějaký ještě jiný subjekt?“

Navrhované organizace se často kryly s organizacemi s pověřením SPOD (například Klokánek, ZDVOP). Někteří respondenti rozšíření o další subjekty již nenařizovali.

VO1: „*Nejsem úplně proti tomu, aby ty děti někdy byly v neutrálním prostředí, takže organizace, jako je třeba Klokánek, ZDVOPy, nebo některé ozdravovny. Myslím si, že to dítě si od těch rodičů někdy potřebuje odpočinout, nemyslím si, že by se měly sekat na psychiatrii,*

ale myslím si, že jsou situace, kdy by se ty soudy neměly bát a měly by jít do toho neutrálního prostředí, protože být neustále v té válce jeho dvou nejbližších bytostí, to je zdrcující. Takže si myslím, že by do toho klidně mohly patřit. Pak máme různé neziskové organizace nebo SVP, které děti, které jsou tomuto vystavené, berou na výlety, nebo do terapeutických skupin, do individuálních terapií, nebo s nimi dělají nějaké koníčky. Výhoda je, že my tu máme velkou zasíťovanost, vše to máme na obci a máme s nimi velmi dobré vztahy, takže nám pro spoustu dětí, které potřebují pochovat, potěšit, odjet na koně nebo na plavání, jít do klubu nebo na terapie, na tábory... to všechno využíváme pro děti, které mají tyto obtíže.“

VO3: *„Určitě lékaři. Jinak určitě psychologové, psychiatři, to by bylo neuvěřitelné, kdyby se do téhle škály, jak jsou advokáti, aby byli psychologové a psychiatři dětští. Těch je skutečný nedostatek. Ti by obrovsky pomohli, protože když vidíte, jak to dítě je drcené, tak my jako ospoďáci a sociální pracovníci nemáme tu znalost psychologie a psychiatrie, jakou bychom potřebovali. Uvítala bych, kdyby se dalo říct: máme tady těžký případ, kdy rodiče spolu válčí vyloženě, potřebujeme psychologickou až psychiatrickou pomoc. Je to takové prošení, koukání, kdo kde by jak... tři měsíce čekání, to je strašná doba.“*

5.6 Okruh hodnocení nástrojů ochrany práv dětí

Respondenti byli požádáni o ohodnocení dvou prvků, které byly v teoretické části blíže představeny: nejprve šlo o právo dětí na participaci a v druhé řadě respondenti hovořili o případových konferencích, jako nástroji využívaném v sociálně-právní ochraně, jejímž účelem je ale zapojit mimo jiné spektrum odborníků.

Při hodnocení byli nejprve požádáni, aby na škále od 1 do 5 (1 – míra implementace je mizivá, 5 – míra implementace je vysoká) ohodnotili současnou míru implementace práva participace dětí v systému ochrany práv dětí v ČR. Hodnocení mohli doprovodit komentářem, většina respondentů této možnosti využila. Následně byli respondenti požádáni, aby zodpověděli otázku, zda podporují participaci dětí ve spolupráci s rodinou v rámci výkonu své profese, a případně popsat způsob, kterým tak činí.

Respondentka S1 míru implementace ohodnotila číslovkou tři. Na otázku, zda a případně jak podporuje implementaci práva dětí na participaci, odpověděla: *„Já bych řekla, že ano, ale ono to bohužel mnohdy moc nejde, vlastně to končí na OSPODu. Většinou si žádáme a prosíme OSPOD.“*

Respondentka S2 míru číselně nehodnotila, ale ve své odpovědi mimo jiné poukázala na jedno z úskalí práva dětí participovat, a to je velká míra jejich ovlivnitelnosti: *„(...) pokud*

to jde, tak si myslím, že to dítě by mělo mít nějakou participaci na tom, co se s ním děje, prostě by nemělo být předmětem, ale mělo by být účastníkem, ale mělo by se to hodnotit s ohledem na jeho věk, protože samozřejmě jiná věc je, když je to tříleté dítě, jiná věc je to pak u těch větších věcí. Naopak si zase myslím, že někdy se pod tu participaci dítěte v určitém věku, s určitými rodiči, snaží nacpat ledacos, což s participací dětí na systému nemá vůbec nic společného, ale je to to, že rodič se snaží prostřednictvím dítěte prosadit svou, a dítě pak říká něco, co je otázka, jestli je opravdu jeho názor.“

Respondent PR1 sdělil, že míru implementace by rád nehodnotil, nicméně se vyjádřil ke způsobu, jakým sám práva dětí na participaci aplikuje v rámci své profese. Jeho přístup klade důraz zejména na edukaci rodičů a povzbuzení dětí: *„Určitě to podporuji, nebo pokud na to přijde řeč, tak rodiče k tomu vedu, určitě bych postupoval úplně jednoduše u těch dětí, ne každé dítě bych naváděl k tomu, ať si řekne o to právo, tam si myslím, že je to situace od situace velmi odlišné, a taky o co jde. Něco jiného je říct si o to jak o mě mají rodiče rozhodnout ve věci míry styku s rodičem, u kterého to dítě nežije. Rodiče podporuju v tom, aby se zajímali, jak to ty děti chtějí. U těch dětí od určitého věku podporuju to, aby se to nějakým způsobem učili to vyjádřit.“*

Respondentka VO1 hodnotí míru implementace číslicí jedna. V souvislosti s nedostatečným personálním naplněním OSPODů udává, že kapacity na rozhovory s dětmi chybí. *„A každé to dítě, které se dostane do rozchodu svých rodičů a rozpadá se mu ten ostrov jistoty, tak by si zasloužilo, aby tam byl někdo, kdo s ním půjde tou cestou, kdy je mu je nejhůř a kdy mu pomůže se nějak vystrukturovat, aby to vydrželo. Myslím si, že míra ochrany dítěte i toho, aby mohlo nějakým způsobem na tom participovat, aby to bylo v jeho zájmu, to je míra téměř mizivá, tam bych dala jedničku. Protože když my ty děti vidíme, když už to dítě je tam roztřískané, úplně na cimpr campr.“*

Respondent RP2 sdělil, že participaci dětí určitě podporuje. Hodnotit číselně nechtěl, nicméně poskytl komentář, který pro dětské právo participace vyznívá optimisticky: *„Já se přiznám, že tady nemám úplně dokonalé informace z tohoto prostoru, pouze zprostředkované. A tedy takové, že se to děje ve větší míře, než se to dělo předtím. Takže z mého pohledu je ten posun správným směrem, že je nutné ty děti přivzít proto, aby se necítili jen jako věci, se kterými je manipulováno, a že se mohou k těm okolnostem vyjádřit. Takže z hlediska toho, kam to tenduje, bych řekl, že to tenduje k lepšímu. Ale obávám se, že zase jen velmi pozvolna. Ale jak říkám, nemám o tom dokonalý obraz, jen zprostředkovaně. Číselně to tedy neumím vyjádřit.“*

Méně optimistický pohled zastává respondentka VO2: „Z mého pohledu téměř vůbec. To dítě je tam až to poslední, což by si měli primárně uvědomit ti jeho rodiče. Dítě je tady úplně okrajová záležitost. Jedničku tedy...“ Na dotaz, zda podporuje děti v právu na participaci, sdělila: „Snažíme se. Ale ti dospělí to v podstatě nerespektují, jako by to nebyly jejich děti. Ten spor je silnější než to dítě. Potřeba toho sporu s tím partnerem je silnější než blaho dítěte.“

Respondentka VO3 ohodnotila míru implementace číslovkou tři. V odpovědi upozornila respondentka na důležitý moment celé myšlenky participace, a to, že břímě rozhodování stále leží na dospělých, přestože dítě plně participuje. Na otázku, zda participaci podporuje, tedy odpovídá: „Já za sebe ano a myslím, že kolegyně taky. Ten trend je dobře, ale opakuji: s rozmyslem, aby to to dítě nezatěžovalo, že ono rozhoduje, jak to bude. Ne, co si přeje, a my dospěláci bychom měli udělat všechno pro to, aby to jeho přání mohlo být uskutečněno, samozřejmě v rámci možností.“

Následující část okruhu zahrnuje odpovědi respondentů, které se zaměřují na hodnocení případových konferencí.

Obě dvě zástupkyně soudu sdělovaly, že pro ně jako soudce není přípustné se do případových konferencí zapojovat a to z důvodů nestrannosti. Tuto skutečnost formuluje respondentka S2 takto: „Já si myslím, že to není práce soudu a není vhodné, aby se soudce případové konference zúčastňoval, z jednoho prostého důvodu, že pak by bez dalšího zjevně mohlo docházet k možnosti, zda je soudce opravdu nestranný.“

Kladný přínos případových konferencí však hodnotí obě respondentky pozitivně, S1 k tomu uvádí: „Myslím si, že je to užitečná záležitost, že je to vlastně taková příležitost, kdy soud nemůže, protože soud se nemůže mezi ty strany zapojovat, ale pro ty ostatní účastníky je to skvělá příležitost, jak se sejit a jak spolupracovat. Na té číselné škále bych řekla, že je to pětka.“

Důležitost případové konference pro soud však popisuje respondentka S2: „...Nicméně si myslím, že je velmi vhodné, když má soudce možnost se s případovou konferencí pak seznámit formou nějakého zápisu, a vidí, co tam tedy je. Případová konference je velmi prospěšná, ale myslím si, že na ní nemá co dělat soudce, protože by mohl dopředu lidem říkat, jak se rozhodne, nebo že by si ti lidé mohli pak dovozovat z toho, jak se soudce na té případové konferenci tváří, chová, říká, jak bude rozhodnuto ve věci, což si myslím, že není dobře.“

Respondentka S2 si však uvědomuje svůj potenciál: „Maximálně by mohl být soudce v případových konferencích něčeho jiného, to znamená, že si dokážu teoreticky představit, že bych se jako soudce účastnila případové konference u nějakého jiného OSPODu, nějakého jiného dítěte, s nějakou radou nebo pomocí, jak se to dá právně řešit. Ale na to zas OSPOD má, nebo by měl mít, dostatek svých právníků.“

Rodinní poradci četnost svých účastí hodnotili taktéž spíše v nižších číslech škály. K užitečnosti RP1 uvádí: „Když je případová konference dobře vedená, tak si myslím, že je to dobrá věc. Je to otázka kvality vedení, možná ta facilitace aby to dobře fungovala, pak si myslím proč ne pětka?“

Přínosy i jistá rizika případových konferencí popisuje respondent RP2: „Co se týče užitečnosti, osobně si myslím, že ten formát je správný, akorát se zase ukázalo, že když je nadužívaný nebo není to dobře podchycené, tak to nemusí ty výsledky přinést. Já bych tomu dal čtyřku, protože vždycky to tu situaci nějak zprehledňuje pro tu škálu těch odborníků a ukotvuje ji. Zprehlednění je dobré, zvláště když jsou ty rodiny náchylné k manipulaci nebo různým nevyváženostem, takže na té scéně se to vždycky nějak zvaží, když se to dobře konfiguruje. Z mého pohledu je to tedy dobrý institut, ale jako všechno má své limity. Není možné spoléhat, že sám ten institut to vyřeší. On nastavuje parametry, dává tomu jízdní řád a pak je důležité, jak ten jízdní řád monitorujeme... Takže za sebe čtyřka.“

V řadách vedoucích OSPOD byla četnost hodnocena v nejvyšších číslech škály a to zejména proto, že orgány sociálně-první ochrany dětí tyto konference nejčastěji pořádají.

Respondentka VO1 zdůrazňuje ne pouze profesionální rozměr případové konference, zdůrazňuje také zodpovědnost rodičů: „...beru [případovou konferenci] za jednu z nejlepších metod sociální práce právě proto, že cílem té konference je vždycky najít optimální řešení pro to dítě. Je to o tom, že to nevymyslí sociální pracovnice, soudce, policie, škola či zdravotní středisko, ale že účastníky případové konference jsou pečující osoby, rodiče, a že se na tom cíli společně domlouváme a pracujeme. To znamená, není vzata rodičovská zodpovědnost, že se ten daný sociální problém dá řešit, a že je dobré, když na to řešení člověk přistoupí, pak se mu to lépe dělá. Takže za účast pětka, a co se týče důležitost, tak to jsem zde řekla. Já ji považuji za důležitou. Dokonce za tak důležitou, že je potřeba nezapomínat na to, že by tam měli být ty děti.“

Nástroj pozitivně hodnotí i respondentky VO2 („V mnoha případech velmi prospěšně, v mnoha případech alibisticky. Ale to jenom pro to, pakliže nám to zákon přikazuje. Jinak

ale v mnoha případech velmi pozitivně. Čtyři. “) a VO3 („Určitě je to dobrá věc, můžeme dát pět. Je to nový nástroj sociálně-právní ochrany, který využíváme, a myslím si, že je to dobrý nástroj. “)

5.7 Okruh přístupů k práci se specifikovanými rodinami

V teoretické části práce bylo nastíněno, že přístupů k práci s dětmi, jejichž rodiče se nachází ve složité rozvodové nebo rozchodové situaci, existuje několik přístupů. Zde je hodnocen okruh otázek, které se nejprve zaměřovaly na reflexi současného systému, tedy přístupu, který je v současnosti všemi zúčastněnými subjekty praktikován.

Respondentka S1: *„Já si myslím, že hlavním problémem je omezená kompetence rodičům něco přikázat, že my se je pořád snažíme přesvědčit ve stylu: „bud'te tak strašně hodní, zkuste se nějak dohodnout“ a že by tady bylo řešení prostě „dohodněte se“. Jsou země, kde dítě v okamžiku, kdy se rodiče začnou takhle šíleně hrdlit, tak prostě jim to dítě odeberou, jde do přechodné pěstounské péče, a páni rodiče, prosím dohodněte se, a do té doby, než se dohodnete, to dítě bude v pěstounské péči. Pak si myslím, že to jde hodně rychle. “*

Respondentka S2 v kontextu své profese vnímá jistou absenci flexibility, kterou se podle ní současný systém vyznačuje.: *„Myslím si, že je to celé nastavené špatně. Lépe řečeno, že to dnes již vůbec neodpovídá současné situaci. Mě by se hrozně líbil Cochemský model a ještě další věci, které se na něj dají navázat. Myslím si, že české právo, tak jak je napsáno a nový občanský zákoník na tom nic nezměnil, vůbec nepočítá s tím, jak vypadá to opatrovnícké řízení, protože je tak svázáno všemožnými procesními předpisy a jinými předpisy hmotněprávními, že to úplně se zabíjí to, o co jde... (...)Ty problémy jsou v tom, že já to nemůžu řešit tak, jak si myslím, že by se to podle mě dalo řešit. Já si osobně myslím, že ta práce by měla být postavená úplně jinak, že by měla být oprostěna od nějakých procesních zákonitostí a procesního práva, kterého dokáží určití rodiče zneužít tak, že k té faktické úpravě poměrů dětí dochází pozdě a nebo nikdy... (...)To je život lidí, který neprobíhá podle paragrafů. “*

Jako „těžkopádnost“ vidí problém současného přístupu i respondent RP2: *„Současný systém je velmi těžkopádný. Věci se v něm vlečou. Když si uvědomíme, že v těch rozpadajících se rodinách jsou děti předškolního, raného školního věku, tak těm čas utíká úplně jinak než nám dospělým. Tím, že ta mašinerie se z mého pohledu příliš vleče, má to neblahý dopad zase vůči těm dětem. Mnohdy jsou ty věci nedokončené. Z mého pohledu jako terapeuta, že jestliže se zjistí, že v těch partnerských vztazích je to natolik narušeno a to soužití je natolik*

nevhodné, že by se to odráželo i na těch dětech, je velmi žádoucí, aby celý proces byl dokonán tím rozvodem, což formálně jasně odděluje ty cesty. Každý se už pak může vydat na to svoji. Ve chvíli, kdy se tohle vleče, tak ti lidi jsou pořád nějakým způsobem propojení, a není tam možné to přepólování na tu úlevu a do toho prostoru dát úlevný proces.“

R2 zde naráží právě na tu právní úpravu rozvodu, která jej neumožní, dokud nejsou upraveny poměry k nezletilým dětem. Právní kontexty současného přístupu podle respondenta RP1 přináší ještě jiný problém:

RP1: *„Z hlediska toho, jak já se k těm situacím dostávám, vnímám jako největší problém to zbytnění, až bych řekl ten byznys právní, který tam je. Že se v tom angažují advokáti, ti z toho mají peníze, a tak dál, a vlastně mám pocit, že někdy podněcují táhnoucí se spory, někdy vedou rodiče k tomu sbírat argumenty, jak se říká prát špinavé prádlo, a tak dál, čili to vnímám v tom současném systému jako negativní. Nevím, jestli se s tím dá něco dělat, já se vnímám spíš jako dělník, který nemá za úkol měnit ten systém, ale spíš v něm co nejlépe fungovat. To je asi to hlavní, co mě u toho napadá a s čím se setkávám, že mám pocit, že v tom významnou roli hraje to, že jsme si zvykli ke všemu hned brát právníka. A ten právník nemá moc zájem na tom, aby se to rychle uzavřelo, natož aby pak se zabýval spokojeností toho dítěte.“*

„Zbytnělost“ v rozšířeném kontextu vnímá i respondentka VO2: *„Tento systém umožňuje do toho vstupovat příliš mnoha lidem, kteří se v tom pak nějakým způsobem angažují. Dokonce je to i vítáno. Nevím však, jestli pro spor těch klientů je to úplně v pořádku, protože buď teda mám chuť s někým spolupracovat a chci s tím něco udělat nebo nechci, a pak to nemá cenu.“*

O něco komplexnější problém vnímá VO1: *„Já si myslím, a v tom souhlasím s doktorem Klimešem, že v tom rozchodu my se stále zaobíráme právy těch dospělých, a zapomíná se na práva těch dětí.“*

VO1 následně ještě popisuje fungování současného přístupu následovně: *„Protože ti rodiče nejsou schopni pochopit, že když skončí partnerství, tak to rodičovství je do konce života, a že ty děti je budou vždy spojovat. Obzvlášť, když jsou to děti, které ještě potřebují veškerou péči. Takže by to určitě mělo být o zodpovědnosti.“*

Nízkou zodpovědnost rodičů za vzniklou situaci hodnotí jako problém také respondent RP2: *„Rodiče nechtějí přijmout zodpovědnost za svůj život. Chtěli by delegovat zodpovědnost na jiné. To znamená, že my tady máme nějakou skupinu nezralých rodičů, kteří prostě berou, že nastala nějaká situace, kterou sami zvolili, kde oni dovolili, že s tím partnerem počnou*

ditě a že to je nějaký závazek, a když to nevyjde, to zodpovědnost překlápí na někoho dalšího v tom systému.“

Motiv nepřevzetí zodpovědnosti rodiči popisuje také respondentka VO3: *„Rodiče občas přijdou tak strašně rozhádaní, že nevyužívají ty své rodičovské role a svoje rodičovské kompetence. Oni si myslí: dobře, tak nás tady máte, vy jste určeni soudem jako opatrovníci, tak jednejte. To je tak strašně špatně. Vysvětlovat rodičům, že my jsme až úplně ti poslední... Ti rodiče neví vůbec nic o tom, co je orgán sociálně-právní ochrany. Já vždycky těm rodičům říkám: kdo jiný než vy znáte svoje děti? Já ho uvidím možná jednou, soudkyně ho možná neuvidí vůbec. Rodič je ten, který má přijít a říct, co může, a my mu můžeme říct, jak mu můžeme pomoci. Měli bychom kooperovat a ne stát každý na jedné hranici.“*

Otázky zabývající se reflexí bolavých míst současného systému byly doplněny dotazy na Cochemský model. Nejprve bylo zjišťováno, do jaké míry respondenti znají pojem a jeho obsah. Pokud jim bylo obojí známo, bylo dále zjišťováno, zda je podle respondentů možné Cochemský model implementovat do domácího prostředí, případně které části by bylo možné převzít.

Obě zástupkyně soudcovské profese se domnívaly, že termín „Cochemský model“ znají dobře, oba rodinní poradci svou znalost shledali limitovanou, proto na některé otázky z dané oblasti nezodpovídali, případně zodpovídali částečně. Ze tří zástupkyň vedoucích oddělení OSPOD svou znalost hodnotily taktéž jako ne příliš velkou, ale na zadané doplňující otázky dokázaly odpovědět.

Co se týkalo číselného hodnocení míry možné implementace Cochemského modelu jako celku do českého systému, respondenti hodnotili na škále od 1 do 5 (1 – implementace je nemožná, 5 – implementace je zcela možná). Čtyři respondenti buď nechtěli číselně hodnotit, a zvolili komentář, případně otázky týkající se Cochemského modelu nezodpovídali vůbec. Zbývající tři respondenti zvolili tři nejnižší stupně: 1, 2 a 3.

Respondentka S1 jako podmínku úspěšnosti modelu vidí změnu legislativy, kterou se opatrovnícká řízení řídí: *Ano, vím, o co se jedná, a nejsem si tak úplně jistá, jestli by to u nás prošlo. Takhle: u nás by to prošlo, bylo by to fajn, ale za situace, kdy by se úplně musel změnit zákon o rodině, nebo ta část zákona o zvláštních řízeních soudních, která se zabývá tím rodinným právem. Za stávajícího stavu by to v podstatě nešlo.*

Tento pohled sdílí i respondentka S2, která v závěru své odpovědi ale sděluje, že některé zásady Cochemské praxe do výkonu své profese aplikuje: *„Já si myslím, že by to bylo*

přínosné, ale jak jsem zmiňovala na začátku, musel by se změnit celý nastavený proces. V české republice Cochemský model provozuje okresní soud v Novém Jičíně jako pilotní projekt, ale ono to vyžaduje jednak, když se podívám na nás: na našem soudu to nejspíš není proveditelné v nejbližší době, protože na to musíte mít dostatečný počet soudců. (...) Další problém toho Cochemu je to, že by na něj musel být taky nastavený odvolací soud, protože není možné, aby se soud prvního stupně snažil jet podle Cochemu a nadřízený soud jel podle zvláštního řízení soudního, podle občanského zákoníku a podobně, protože to se prostě vylučuje. Ale já sama se modifikovaný Cochemský model snažím implementovat do každého řízení. Není to cochemský model s tím velkým C, ale to, co jsem si z toho celého vzala, a co se snažím aplikovat na každou rodinu, která se ke mně dostane, že se napoprvé s každou rodinou, ale i na podruhé i na potřetí, snažím v rámci tohoto Cochemu je donutit, aby se domluvili.

S2 popisuje další problém s možnou využitelností modelu v našem prostředí: *„Mě se to líbí celý, ale má to ještě jeden další aspekt, a to, že v prostředí celé České republiky je problém s dodržováním pravidel, nařízení, doporučení nebo čehokoliv. On ten Cochem předpokládá to, že lidi jsou ochotni spolupracovat a hlavně že vědí, že když nebudou v rámci Cochemu spolupracovat, tak že se něco stane. Já se obávám, že u nás, pokud bychom implementovali Cochem, tak by s toho stejně valná většina lidí dělala stejný trhací kalendář, jako dělá ze současného modelu. Myslím si, že Cochem, tak jak je vymyšlený, tak jak funguje, je podle mě vynikající. Vyžaduje to ale rozvinutou občanskou společnost, když někdo neplní určité závazky, tak je svým okolím odsouzen.“*

Také respondent RP1 poukazuje na možnou nekompatibilitu CM s nastavením české společnosti: *„...otázka, kterou k tomu mám, jestli tohle bude na české rodiče fungovat, tahle hrozba, když vy se nedomluvíte, tak, protože mám pocit, že na ně zatím nic nefunguje, a že zatím táhnou ty spory v pohodě dál, nevím úplně... jsou tam nějaké sankce, jsou tam nějaké sankce? Finanční? Tak peníze by mohly fungovat, možná.“*

Velkým problémem s implementací CM se v několika odpovědích respondentů jeví zejména nízká kapacita institucí a zařízení. Tak to formuluje respondent RP1: *„Jestli jsem tomu dobře porozuměl, jedním z těch principů je pohotovost, flexibilita, při dostupnosti těch služeb v případě, že se objeví ten rozvodový konflikt, aby to bylo řešeno co nejrychleji a pružně s účastí příslušných složek, čili nějaký ten OSPOD, poradce, ten by měl být rychle k dispozici a jestli jsem tomu dobře porozuměl, pokud se rodiče nedomluví sami, dostanou, skoro mi to znělo až sankčně, pod hrozbou sankce, jít k poradci a tam se domluvit, tak nějak do dvou*

týdnů. Já když si tohleto představím, tak mi to přijde velmi nereálné z hlediska kapacity. My když objednáváme klienty někdy za dva měsíce, tak si nedokážu představit, že se podaří zrealizovat dostupnost těch služeb takhle rychle a tak pružně. “

K problémům s kapacitou se přidává také respondentka VO2 (*„Bylo by to v podstatě velmi dobré, nevím, jak by to bylo sice vzhledem k počtu klientů na jednu sociální pracovníci technicky možné. Ideální je, když ten klient je na to jednání připraven. To znamená, že všichni dělají všechno a dovedeme to nakonec k nějaké dohodě. Ideálně, ale nevím, jak v našich podmínkách proveditelné.“*) a také S2: *„Já si nedokážu představit, jak bych v současné chvíli - do toho kolik mám věcí - ještě mohla praktikovat Cochemský model, jak bych zvládla do těch tří týdnů ty lidi pozvat, protože já mám problém ty lidi vidět do dvou měsíců. Takže to bych nezvládla. Nedokážu si představit, jak bych zvládla v rámci Cochemu s těmi lidmi pracovat tak, jak by se s nimi mělo pracovat, to znamená pověřovat OSPODy, pověřovat ty další instituce, a vlastně mít ten spis neustále v ruce a neustále na něm pracovat za situace, kdy já mám k dnešnímu datu sto osmdesát věcí. “*

Většina respondentů, která se k tématu Cochemského modelu vyjadřovala, vnímala danou praxi jako přínosnou alespoň v některých aspektech.

5.8 Okruh navrhovaných změn

První respondenty hodnocenou navrhovanou změnou byla podle související podkapitoly č. 2. 6. 1 teoretické části existence dětského právníka v případech, kdy rodiče prochází náročným rodičovským konfliktem.

Respondentka S1 možnost existence podmínila existencí závazných pravidel pro tuto skupinu. Uvádí následující: *„Začnu trošičku ze široka, ale dostaneme se k tomu. Třeba v Německu, a určitě je to v některých dalších zemích, existují vymezení advokáti, je to okruh advokátů, jsou to ti nejlepší z nejlepších, kteří mají za úkol vždycky a za každou cenu hájit zájmy dítěte. Takže nejsou vázáni pokyny svého klienta, ale pouze nejlepším zájmem dítěte. Tak pokud bychom měli i u nás takový systém a takový okruh advokátů, jejichž cílem a úkolem by bylo hájit zájem dítěte, tak fajn, s tím bych souhlasila. “*

Respondentce VO1 sice připadala možnost existence dětského advokáta reálná, ale dle ní je možné zaměnit profese advokáta a sociálně-právně vzdělaného sociálního pracovníka. Na případného advokáta dítěte také klade nároky na specializované znalosti.

Na otázku, ve znění „Domníváte se, že by bylo vhodné, aby v některých případech náročných rozvodových sporů mělo dítě vlastního advokáta?“ odpovídá následovně: „Myslím, že ano. A samozřejmě hrazeného rodiči, to bez jakýchkoliv řečí. Ale ti advokáti by měli být způsobilost ze sociálně právní ochrany dětí a samozřejmě nějaké psychologické minimum, to znamená, alespoň budou znát, co je vývojová psychologie, jak to dítě v jakém věku reaguje, co potřebuje a čemu rozumí. Tzn., že by to museli být lidi, kteří to znají. Ve výsledku by mohli být i ze sociálních pracovníků, ale dělali by vyloženě jenom tuhle činnost, protože my máme sociální i právní vzdělání, takže roli toho advokáta bychom mohli mít. A myslím si, že dneska bychom na to měli vedle advokátů větší vzdělání a schopnosti obhajovat to dítě, prostě protože to vzdělání, i to psychologické, prostě máme.“

Reakce respondentek S1 a VO1 ale zůstaly s podporou nápadu osamocené. Někteří respondenti si v první řadě instituci dětského advokáta nedokázali představit. Respondent RP2 poskytl i rozsáhlou analýzu možných důsledků: „Je to hodně speciální otázka. Říkám si, co by to přineslo. Ono někdy už jenom to, že každý z rodičů má svého advokáta, vytváří souboje, pokud to není na nějaké bázi dohod. Ten právní svět je od toho terapeutického světa hodně jiný. Takže už tohle je hodně náročné, když je to v konfiguraci dvou advokátů, a kdyby tam byla ještě třetí strana... Já to nevyklučuju, neříkám, že bych úplně byl proti tomu, ale vnímám to, že by to mohlo ještě dál komplikovat celou tu věc. Takže to není tak, že by to dítě nemělo nikoho mít, ale spíše, jak by to vypadalo. Spíše je to tím, že si to neumím úplně představit. Spíš je důležité si říci, jak by to vypadalo, kdyby se to pilotně zkusilo, protože u těchto věcí je lepší, když se zkusí dřív, než se zapíše do zákona. Myslím, tedy, že ta praxe by se měla ověřit pilotně a pak vyhodnotit, jestli to splní nějaká očekávání nebo ne. Takže té myšlenky se neuzavírám, ale nemám na ní názor.“

Svůj názor na věc formuluje i respondentka VO2: „Vůbec si to nedokážu představit, jakým způsobem by to technicky mohlo být proveditelné. Pakliže by to financovali rodiče, tak by to podle mě nemělo cenu.“

Výjimkou nebyly ani odpovědi, ve kterých respondenti s institucí advokáta dítěte nesouhlasili, případně před ní varovali. Na tomto pohledu na věc se shodovali respondenti S2, VO3 a RP1.

Respondentka S2 rozporuje potřebu jakýchkoli advokátů v opatrovnických řízeních: „To řízení je nesporné, takže toho advokáta nemusí a neměl by mít nikdo. To řízení je nesporné, což znamená, že soud postupuje z úřední povinnosti a z úřední povinnosti řeší všechny

důkazní prostředky, vyhledává aktivně případné důkazy... Ten soud sám od sebe ze zákona musí dělat všechno to, co je důležité. A tím pádem žádný z účastníků nepotřebuje advokáta, aby ten advokát navrhoval ještě další, další, další důkaz a není třeba účastníky poučovat o všech těch možných důležitých věcech. Myslím si, že advokát pro dítě by byl smrtící.

Potřebu advokáta v opatrovnických řízeních zpochybňuje i respondentka VO3: *Vzhledem k tomu, že v tomto řízení, které je rodinné, a ty právníci tam dělají strašné... já bych je brala opravdu až jako kde je majetek, kdežto tohleto jsou vztahové věci. Tam o nic jiného nejde, než o vztahy, napravit, upravit, protože jakmile vztahová rovina mezi rodiči funguje, tak nemusíte mít advokáta, vůbec. (...) Protože advokát, to je něco úplně jiného než mediátor, oni je proti sobě někdy strašným způsobem, až si někdy říkám, že bych to zakázala. Tak nevím, tohle skutečně neumím odpovědět, jestli je advokacie na takové úrovni, jako je teď, tak nevím, jak by to skončilo, protože by se tam hádali tři advokáti.*

RP1 stručně dodává následující: *„Představa třetího advokáta mi nahání hrůzu.“*

Druhá část okruhu změn se týká vlastní invence odborníků v oblasti změn, které by mohly práci zefektivnit a zlepšit, odpovědi se vyznačují velkou diverzitou, což ukazuje na to, že respondenti nejsou pouhými konzumenty současného systému.

Respondentka S1 viděla jako užitečnou myšlenku advokáta dítěte, a to i na základě hodnocení spolupráce se zástupci těchto profesí: *„Já bych viděla, že je to ten advokát. Že by tedy advokáti, nebo okruh advokátů, kteří vystupují v opatrovnických řízeních, tak že by byl vymezen opravdu jen těmi nejlepšími z nejlepších. To by byla asi jedna věc, a advokáti, kteří by byli schopni, ochotni a připraveni vždycky hájit jenom zájmy dítěte. Ne ničí jiný zájem, ale zájem dítěte. To by byla důležitá změna.“* Jako další změnu pak navrhuje zvýšení míry participace dětí: *„A pak asi hodně důležitá akce by byla, kdybychom spíše mohli popřávat více sluchu těm dětem.“*

Inovativní a v teoretické části neexplorovanou možností se zabývá respondentka S2: *„Opravdu velmi prospěšné by bylo, kdyby existovala nějaká instituce, ať je to neziskovka, nebo ať to dělá Ministerstvo práce a sociálních věcí, které si myslím, že by to asi dělat mělo, že by měla být ta informovanost. Vrcholně prospěšné by bylo, kdyby každý, kdo se dostane do tohoto problému, každý komu se rozpadá partnerské soužití, ve kterém je nezletilé dítě, že by prostě měl být informován o tom, co teď bude. Protože ty lidi jsou ve vrcholném stresu (...) Myslím si, že ve valné většině případů by pomohlo, kdyby ti lidé měli okamžitě nějaké informace, co bude, jak bude, kdy bude, nějaké to školení, jak to vypadá z hlediska práva jak*

to vypadá z hlediska práv dítěte, jak to vypadá z hlediska rozhodovacích činností, a aby měli v rámci toho možnost okamžitě navštívit a zaregistrovat se do nějakého – nazvu to programu – rodinné práce, aby mohli hned začít pracovat na tom případném rodičovském konfliktu, zkrátka dobře, aby tam byl nějaký psycholog, někdo kdo by byl schopen ty lidi psychologicky navést k tomu, co mají dělat, konkrétně třeba kdyby tam byl někdo mít tu sílu říct, teď jste na tom takhle, a měl byste navštěvovat rodinného poradce.“

Jasně formulovaný je návrh respondenta RP1: *„To, co je pro mě inspirující a co je podle mě dobré alespoň vyzkoušet, je opravdu standard mít tu brzkou dostupnost a rychlou frekvenci spolupráci. To mě připadá, že i z jiných typ práce napomáhá efektivitě. Když se to netáhne.“*

Na bázi interdisciplinární spolupráce staví návrh respondenta RP2: *„Zásadní je, že by se tady měla vytvořit nějaká platforma odborných seminářů, kde by se vzaly kazuistiky, které už byly realizované, a nahlédlo se do nich. A všichni zúčastnění odborníci by mohli být přítomni a zpětně se mohli podívat, co kdo v té kauze dělal a co by se dalo udělat, aby se ty věci posouvaly lépe. To znamená, tady nám chybí nějaká reflexe těch procesů. My vnímáme, že nejsou dokonalé... Takže já bych ve všech těch stupních viděl, že by se všichni měli kontinuálně vzdělávat. Neustále. Pořád by měly být nějaké moduly vzdělávání soudců, sociálních pracovníků, terapeutů, prostě všech. Pak mi taky přijde, že tady chybí model uvědomění si, co se tam odehrává a chápání, co která instituce v tom dělá z hlediska dokonalosti a z hlediska možností a limitů. Protože nahlížíme na ty partnery stylem, že ono to trvá dlouho atd. Myslím si tedy, že by bylo vhodné vytvářet nějaké modely, kazuistické semináře, kde by se všechny ty strany zúčastnili a provázeli by ten případ v tom svém prostoru a dovolili by těm ostatním nahlédnout, co se to tam odehrává a proč. Abychom si nějak lépe v tom systému rozuměli. A to se neděje.“*

Pozitivní změnu by podle respondentky VO1 znamenalo jiné nahlížení na profesi, kterou zastupuje. *„Někdy se po těch lidech (pozn. sociálních pracovnících) chce okamžité řešení, které je za každou cenu správné, aniž by ti lidi měli chvilíčku možnost si to zvážít, jestli to, co jsem vymyslela, má to správně řešení. Jestli tam není ještě něco správnějšího, teď mluvím samozřejmě o etice. Tento obor (pozn. sociální práce) by neměl být postavený na úrovni těch hysterických čarodějnic a polednic a Zubatých, které lítají a snaží se vyrvat děti z rodin, což je náš archetyp. Měl by mít pozici mezi odborníky, měl by mít úctu a taky zájem, aby byl pochopen záměr a cíl té práce.“*

Respondentky VO2 a VO3 se shodují na tom, že zásadní by byly změny v přístupu samotných klientů:

VO2: „Změny v legislativě těžko, změny v hlavách rodičů určitě, ale to nikdo z nás neovlivní. I přesto, že dneska ti lidi jdou do toho rodičovství s rozvahou, plánují ty děti, a přesto ty spory vypadají tak, jak vypadají. Je to tedy v lidech... Legislativně tedy ne. Spokojena samozřejmě nejsem, ale já upřímně zákony беру tak, že jsou. Nemyslím si, že by náš zákon byl úplně špatný, i když je nějaká ta novelizace. Ale to už se netýká přímo tohoto tolik. Občanský zákoník třeba... ten prostě je.“

Respondentka VO3 přichází i s konkrétním návrhem, jak přístup rodičů dětí ovlivňovat: „To je asi věcí té výchovy těch rodičů. Já jsem zažila, že jsme ještě ve škole měli výchovu k rodičovství, péče a tyhle věci. Já si myslím, že se hodně zapomnělo už od dětství ty děti učit tomu vztahovému, co je rodina, nebrat to tak, jak jsme začala, že si myslím, že ta společnost, všechno je takové demokratické, používá se to free, to volný, takže si myslím, že by se měli děti začít učit, že je to obrovská odpovědnost, takže se učit k rodičovství a to si myslím, že je základ, co by se pro ty děti mělo udělat.“

6 Diskuse

Hlavní výzkumná otázka byla formulována následovně: Jaké změny vnímají profesionálové jako nutné v současném přístupu k práci s rodinami v rozvodu?

Během hodnocení se ukázalo, že většina dotazovaných profesionálů je příznivě nakloněna změnám v současném přístupu v práci s rodinami, v nichž rodiče prochází náročným rozvodovým či rozchodovým konfliktem. Respondenti uváděli i svoje vlastní invence a návrhy na zlepšení. Kromě odpovědí, které byly vybrány do hodnocení jednotlivých okruhů, respondenti poskytli ještě množství dalších podnětů a postřehů, které nejsou o nic méně důležité než ty, které byly ve vyhodnocení uvedeny. Vzhledem k tomu, že materiál považují za velmi cenný, považují za užitečné připojit transkribované rozhovory jako přílohu práce.

Otázka ochrany práv dětí a participace

V rozhovorech se vyskytla zajímavá myšlenka, a to, že jsou i nadále chráněna práva dospělých, a to na úkor práv dětí. Tato myšlenka logicky ústí v otázku participace dětí na rozhodování o svém osudu. Objevuje se zde problém už na nejnižší úrovni, kde by participace měla probíhat a v nejčistší formě, a to ve zjišťování názoru dětí. V rozhovorech se objevilo, že v řadě případů, tzv. dohod, děti ani nejsou brány do úvahy, protože dohoda rodičů se a priori považuje za jejich nejlepší zájem. Tyto děti často ani nebývají vystaveny intenzivnímu rodičovskému konfliktu, přístup k jejich názorům by měl být tedy snazší a ničím nekomplikován. O co hůře vypadá situace dětí, které vězí v náročném rozvodovém nebo rozchodovém konfliktu rodičů. Jak poznamenala jedna z respondentek, v takovém případě se s dítětem sociální pracovník setkává až ve chvíli, kdy je na „cimpr campr“ – to znamená, že názor dítěte nebyl zjišťován už od začátku, v době, kdy se OSPOD kontaktoval s rodiči, mezi nimiž již probíhal rodičovský konflikt. Taková praxe ukazuje, že pokud je na zjišťování názoru považováno za zatěžování dítěte, je změna směrem k větší participaci dětí ve svém vlastním zájmu jen těžko proveditelná.

K příčinám bylo řečeno tolik, že soud se opírá o ustanovení o. z., a to, že věk dítěte, na jehož názory se mají brát ohledy, je stanoven na dvanáct let, a že personální naplnění OSPOD je zpravidla žalostné a neumožňuje klíčovým pracovnícům věnovat jednotlivým případům tolik času, kolik by bylo vzhledem k jejich důležitosti pro ochranu práv dětí adekvátní.

Návrh na změnu ústy jedné z respondentek byl vyřčen stručně: popřávat více sluchu dětem. Konkrétní způsob změny současných postupů ale nikde řešen není, v současné době je možné opírat se pouze o výše zmíněný občanský zákoník, případně nálezy ústavního soudu, které věkovou hranici pro akceptaci názoru dítěte definují vyzrálostí konkrétního dítěte. To ale v mnohých případech přidává nejasnost do hranic a spornost do konkrétních přístupů v praxi. Nicméně je nutné brát zřetel na to, že kvalitní řešení je často velmi individuální řešení a další metodické pokyny pro soudy nebo sociální pracovníce OSPOD by mohly zapříčinit to, že individuální řešení pro dítě bude hůře dosažitelné.

Otázka zodpovědnosti

V teoretické části práce byly nastíněny některé faktory, které mohou vést k tomu, že rozchod či rozvod rodičů začne být zatěžován nadměrným rodičovským konfliktem. Zde byla uváděna zejména nekvalitní komunikace. Dotázaní odborníci však často akcentují jako přitěžující faktor nízké ztotožnění se s vlastní zodpovědností. V rozhovorech se objevila tvrzení, že rodiče mají tendence přenášet zodpovědnost za osud svých dětí, svého manželství, případně partnerství, na odborníky, jimž tyto kompetence nepřísluší. V replikách respondentů byla do určité míry tato „nezodpovědnost“ spojena i s určitou nezralostí rodičů přijmout odpovědnost za svoje činy a upřednostnit potřeby dětí před těmi svými.

Je ale možná změna, která by plošně ovlivnila smýšlení osob, které se chtějí odcházet ze vztahu, ve kterém jsou též nezletilé děti? Takové myšlenky by patrně neměly figurovat na stránkách odborné práce, nicméně i možný krok ke změně mentality rodičů byl v odpovědích respondentů k nalezení, a to systematická edukace, ať už zařazením výchovy k rodičovství do školních osnov, případně edukace osob, které se do rizikové životní situace dostali – a to navrhovaným multidisciplinárním poradenstvím. Taková edukace by se mohla týkat i jiných rodinných příslušníků, než jsou matka a otec, například babiček a dědečků.

Otázka interdisciplinární spolupráce

Jedním z nejpalcivějších akcentů při hodnocení interdisciplinární spolupráce byla také kritika advokacie. Je nutné brát zřetel na to, že většina respondentů sdělovala, že jejich kritika není paušální. Nicméně objevovaly se nejružnější výhrady vůči profesionálům dané odbornosti, z nichž nejzávažnější byla orientace na zisk a to, že nic nenutí advokáty brát ohledy na nejlepší zájem dítěte a jejich jednání směřuje spíše za blahem klienta, a nikoli dítěte. Vytýkána byla i nedostatečná míra specializace těchto profesí přímo na rodinné právo,

eventuálně přímo na zastupování klientů v opatrovnickém řízení. Zde se nabízí velký prostor pro změny i zlepšení. Navrhovanými změnami v oblasti práce advokátů bylo například povinné sebevzdělání v oboru sociálně-právní ochrany dětí a vývojové psychologie, případně vytvoření úzce specializované profesní skupiny, jež by měla jediná oprávnění vstupovat do opatrovnických řízení, a jejíž pravidla by obsahovala závazek chránit především práva nezletilých dětí.

Nikdo z dotazovaných nezpochybňoval důležitost interdisciplinární spolupráce, je ale nutné brát v úvahu, že do výzkumu se nezapojil žádný advokát, nebyli zapojeni ani pracovníci organizací s pověřením SPOD, nebyli zapojeni soudní znalci ani mediátoři. Od zástupců těchto profesí nebyly získány informace o tom, jak se k interdisciplinární spolupráci staví.

Zpětně, se zjištěnými stanovisky, bych považovala za zajímavé zjistit, jaký náhled mají jednotliví odborníci na to, jaké nároky na ně kladou zástupci jiných profesí. Zřejmý rozpor nastal například v případě soudních znalců, kdy zástupkyně vedoucích OSPOD sdělovala, že znalecké posudky jsou mnohdy pro kolizního opatrovníka bezcenné, neboť znalci se v nich vyhýbají odpovědi, do čí péče je vhodné dítě svěřit. Oponuje tomu jedna ze soudkyň, která sdělila, že se domnívá, že kladené otázky (včetně té, do čí péče je vhodné dítě svěřit), není otázkou psychologickou, nýbrž právní, a znalec tedy není v pozici, aby tuto otázku mohl zodpovídat. Zjištění a vyjasnění kompetencí mezi jednotlivými profesemi by tedy rozhodně mohlo přinést pozitivní změnu. Praktické provedení takového dialogu navrhoval respondent RP2. Myšlenkou společného setkávání odborníků za účelem zpřehlednění práce začal i Cochemský model.

Otázka Cochemského modelu

Obeznámenost s Cochemským modelem mezi jednotlivými odborníky byla kolísavá. Ukázalo se, že každý z respondentů má přirozeně svou představu a objevilo se několik možných aspektů Cochemského modelu, které byly pro různé respondenty nosné a důležité. Je otázkou, zda by přístup, protežovaný některými vrcholnými politickými představiteli, a který již na několika místech pilotně probíhá, neměl být mezi odbornou veřejností více znám. Výhodná by byla osvěta i z toho důvodu, že pro každou profesi může praxe Cochemu být inspirativní ve svých dílčích prvcích, jak ho například aplikuje jedna z respondentek – soudkyň.

Důvod, proč je Cochemský model prosazovaný i v tuzemském prostředí, je jasný: některé z předchozích odborníky navrhovaných změn integruje v jeden celek. Navrhuje jedno ucelené řešení, a soudy, které v Německu model praktikují, nabízejí know-how.

Respondenti byli ale schopni identifikovat překážky, které případné implementaci modelu brání, ačkoli o jeho prospěšnosti většinou nepochybovali. První překážkou je právní systém, který není dostatečně flexibilní a není na revoluci v podobě Cochemského modelu připraven. Druhou překážkou je kapacita subjektů, které by měly být schopny účastníky nebo klienty – rodiče a jejich děti, zachytit a připravit k dohodě. Ze strany všech dotazovaných odborných kruhů zazněly výhrady, týkající se jejich vlastní přetíženosti. Ta také vede k prolongování řízení a jednání, dětem i jejich rodičům znepříjemňuje život čekací lhůty, které mohou zapříčinit i postupné rozhoření rodičovského konfliktu. Třetí pojmenovanou překážkou je mentalita českého národa. Jaké páky donutí rodiče, aby respektovali přístup Cochemského modelu, pokud ty samé rodiče nedonutí k respektu systém současný? Jsou to pouze finanční sankce? Je nutností k praktikování Cochemského modelu více vyzrálá občanská společnost, než jakou česká společnost v současnosti je? Tyto otázky by si nejspíše měli klást ti, kteří zaštiťují iniciativu, která se snaží Cochemský model do českého prostředí převést. Jejich zodpovězení by v důsledku mohlo přinést hladkou implementaci modelu a potažmo účinnější ochranu dětí jako takovou, a ne pouze jejich práv.

Závěr

Diplomovou práci s názvem „Ochrana práv dětí v ČR“ bylo před jejím vytvořením potřeba nejprve blíže specifikovat, a to vzhledem k širší tématu, který by v pojmenované obecné široké rovině nemohl odpovídat rozsahem diplomové práci. Cílovou skupinu dětí, jejichž práva a jejich ochranu jsem se rozhodla zkoumat, byla skupina dětí, jejichž rodiče prochází rozvodem nebo rozchodem a tento je zatížen rozsáhlým rodičovským konfliktem.

V teoretické části jsem se postupně zabývala pojmy a konstrukty, které dané téma definují. První kapitola byla věnována rozpadu rodiny, a byly zde blíže rozebrány jeho aspekty, související se statistikou, sociologií rodiny, vývojovou psychologií a rodinným právem.

Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na ochranu práv dětí, a kromě krátkého historického exkurzu do historie vývoje této specializované lidské činnosti jsem nabídla zejména právní analýzu daného problému, a to z dokumentů českého i mezinárodního práva. Pokusila jsem se také o podání v praxi často komplikovaného pojmu „nejlepší zájem dítěte“ a zabývala jsem se systémovými a individuálními nástroji ochrany práv dětí.

Kapitola třetí se již věnovala konkrétním přístupům, které odborná veřejnost v různých zeměpisných kontextech využívá při práci s definovanou cílovou skupinou. Kromě současného postupu, který je praktikován v České republice byl zde popsán také Cochemský model, a kromě nich ještě některé méně známé modely.

Praktická část představuje projekt, provedení a výsledky výzkumu, který byl proveden kvalitativní metodou práce. Sedm respondentů ze tří profesí, které se v situaci rodin procházející komplikovaným rozvodem či rozchodem zabývají, poskytli rozhovor na téma hlavní výzkumné otázky, která zněla „Jaké změny vnímají profesionálové jako nutné v současném přístupu k práci s rodinami v rozvodu?“.

V praktické části jsem nabídla vyhodnocení v sedmi tematických okruzích, které odpovídaly dílčím výzkumným otázkám. Názory dotazovaných odborníků zde byly citovány a byly dávány do souvislostí. Toto vyhodnocení jsem považovala za vhodné doplnit diskusí, ve které jsem se pokusila kreativně vystavět odpověď na hlavní výzkumnou otázku a hlouběji reflektovat odpovědi respondentů a jejich využitelnost pro praxi.

Závěrem se domnívám, že cíl diplomové práce, který jsem vytyčila v úvodu své práce, byl splněn.

Prameny

Bible: překlad 21. století. Praha: Biblion, 2009. ISBN 978-80-87282-00-7

BRZOBOHATÝ, Robin, Martina CIRBUSOVÁ a Romana ROGALEWICZOVÁ. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte: Metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Brno: Tribun EU, 2015. ISBN 9788026310105.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-716-9254-9.

GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. Praha: Grada, 2003. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0415-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-485-4.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 15. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva*. Praha: Vydala Academia, nakladatelství československé akademie věd, 1979. ISBN 509-21-856.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002, s. 39. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, ISBN 978-80-262-0968-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-807-1785-491

NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a Jana RIEDLOVÁ JURKOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014, 9 - 10. Právo (ANAG). ISBN 9788072639144.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Str. 21 – 22. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.

RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-807-4005-787.

ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. S. 17. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-861-3144-0.

TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7.

VERHELLEN, E. *Convention on the Rights of the Child. Background, motivation, strategies. main themes*. 4. vydání. Antverpy: Garant, 2006, s. 65.

Legislativní dokumenty

Geneva Declaration of the Rights of the Child [online]. Geneva: League of Nations, 1924 [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>

Metodické doporučení MPSV č. 2/2010 pro postup orgánů sociálně-právní ochrany dětí při případové konferenci [online]. 2010 [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9086/Metodika_pripadove_konference.pdf

Úmluva o právech dítěte, článek 12, OSN, 1989. dostupné online z <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

zákon č.89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních

zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

Přílohy

Příloha č. 1: tabulka vývoje sňatečnosti

4-5 Sňatky a bilance manželství v letech 1920–2015

Marriages and their balances: 1920–2015

Rok Year	Sňatky Marriages	Zaniklá manželství Dissolved marriages					Čistý přírůstek manželsví Net increase in marriages	Podíl zaniklých manželství (%) Dissolved marriages (%)				Čistý přírůstek manželsví na 1 000 obyvatel Net increase in marriages per 1,000 population
		rozvodem za neplná Divorce	prohlášením za neplná Annulment	úmrtím Death		celkem Total		rozvodem a prohlášením za neplná Divorce and annulment	úmrtím Death			
				muže Males	ženy Females				muže Males	ženy Females		
1920	135 714	3 618	18	31 887	24 169	56 482	76 222	6,1	53,3	40,8	7,6	
1921	125 417	4 902	24	28 676	21 212	55 114	70 303	8,9	52,8	38,5	7,0	
1922	107 341	5 523	43	31 039	21 773	58 378	48 963	9,5	53,2	37,3	4,8	
1923	98 922	4 893	45	28 395	20 008	53 101	45 821	8,9	53,4	37,7	4,5	
1924	95 786	4 566	69	29 949	20 481	55 045	40 741	8,4	54,4	37,2	4,0	
1925	96 787	4 585	60	30 643	20 472	55 760	41 027	8,3	55,0	36,7	4,0	
1926	96 175	4 448	27	30 622	20 765	58 082	40 113	8,0	55,0	37,0	3,8	
1927	96 294	4 625	37	33 162	21 808	59 632	36 662	7,8	55,6	36,6	3,5	
1928	102 264	4 768	30	32 697	21 392	58 777	43 487	8,2	55,5	36,4	4,1	
1929	104 486	4 650	32	35 326	22 230	62 238	42 260	7,5	56,8	35,7	4,0	
1930	101 158	4 962	18	32 629	20 119	57 628	43 630	8,6	56,4	34,9	4,1	
1931	96 349	5 252	110	34 059	21 081	60 512	35 837	8,9	56,3	34,9	3,3	
1932	95 075	5 171	33	33 721	20 937	59 862	35 213	8,7	56,3	35,0	3,3	
1933	92 433	5 240	36	33 896	20 882	60 054	32 379	8,8	56,4	34,8	3,0	
1934	87 247	6 038	30	33 444	20 116	59 628	27 619	10,2	56,1	33,7	2,6	
1935	85 247	6 359	32	35 196	20 991	62 578	22 689	10,2	56,2	33,5	2,1	
1936	88 489	7 552	54	34 621	21 228	63 755	24 731	11,9	54,9	33,3	2,3	
1937	93 309	7 268	46	35 746	21 128	64 188	29 121	11,4	55,7	32,9	2,7	
1945	80 133	9 410	8	34 154	16 805	60 377	19 756	15,6	56,6	27,8	2,5	
1946	93 909	11 711	21	27 292	14 339	63 363	40 546	22,0	51,1	28,9	5,0	
1947	97 815	10 409	19	28 291	14 897	63 306	44 809	19,6	53,1	27,4	5,1	
1948	95 844	10 834	22	28 206	14 222	63 284	42 660	20,4	52,9	26,7	4,8	
1949	93 896	10 625	20	29 110	14 745	65 500	38 398	19,2	54,3	26,8	4,3	
1950	95 199	11 312	18	29 981	14 459	65 648	39 518	20,4	53,7	26,0	4,4	
1951	91 333	10 261	13	30 284	14 249	64 787	36 546	19,8	55,2	26,0	4,1	
1952	78 579	11 219	12	29 620	13 799	64 550	24 029	20,6	54,1	25,3	2,8	
1953	70 309	9 997	12	30 740	13 742	64 391	15 918	18,2	56,5	25,3	1,7	
1954	70 720	9 999	13	31 938	13 919	65 759	14 961	17,9	57,1	25,0	1,6	

4-5 Sňatky a bilance manželství v letech 1920–2015
Marriages and their balances: 1920–2015

Rok Year	Sňatky Marriages	Zankil manželství Dissolved marriages					Čistý přírůstek manželství Net increase in marriages	Podíl zankilých manželství (%) Dissolved marriages (%)				Čistý přírůstek manželství na 1 000 obyvatel Net increase in marriages per 1,000 population
		rozvodem Divorce	prohlašením za neplatný Annulment	úmrtím Death		celkem Total		rozvodem a prohlašením za neplatný Divorce and annulment	úmrtím Death			
				muže Males	ženy Females				muže Males	ženy Females		
1955	71 263	12 221	14	30 572	13 348	66 155	15 108	21,8	54,4	23,8	1,6	
1956	80 701	12 809	15	30 757	13 203	66 784	23 917	22,6	54,2	23,3	2,5	
1957	62 760	12 521	17	32 423	13 703	68 664	4 096	21,4	55,3	23,4	0,4	
1958	68 835	13 589	21	30 685	13 053	67 648	10 987	23,6	53,7	22,8	1,1	
1959	71 354	13 222	14	32 785	13 357	69 358	11 996	22,3	55,2	22,5	1,2	
1960	74 173	12 970	13	32 032	12 953	67 968	16 205	22,4	55,3	22,3	1,7	
1961	74 003	13 939	18	32 451	13 057	69 485	14 538	23,5	54,6	22,0	1,5	
1962	77 286	14 137	10	35 516	13 722	63 385	13 911	22,3	56,0	21,8	1,4	
1963	80 118	14 703	13	34 747	13 258	62 721	17 397	23,5	55,4	21,1	1,8	
1964	80 573	14 448	12	35 451	13 887	63 806	16 947	22,7	55,8	21,8	1,7	
1965	81 757	16 198	12	36 188	14 023	68 419	15 338	24,4	54,5	21,1	1,6	
1966	84 807	17 435	14	36 750	13 972	68 171	16 836	25,6	53,9	20,5	1,7	
1967	87 214	17 352	4	38 146	14 276	69 778	17 486	24,9	54,7	20,5	1,8	
1968	89 146	18 647	6	39 683	15 030	73 666	15 480	25,3	54,3	20,4	1,8	
1969	90 408	20 550	3	42 446	15 712	78 710	11 898	26,1	53,9	20,0	1,2	
1970	90 524	21 516	4	42 547	15 872	79 839	10 885	26,9	53,2	19,9	1,1	
1971	91 884	23 618	9	42 218	15 630	81 473	10 391	29,0	51,8	19,2	1,1	
1972	95 337	22 392	9	40 377	15 278	78 056	17 281	28,7	51,7	19,8	1,8	
1973	99 518	25 271	5	42 077	15 379	82 732	16 786	30,6	50,9	19,8	1,7	
1974	98 048	24 970	8	42 475	15 549	83 002	15 046	30,1	51,2	18,7	1,5	
1975	97 373	28 154	1	41 685	15 147	82 867	14 506	31,8	50,2	18,3	1,4	
1976	94 929	25 544	8	41 046	15 170	81 768	13 161	31,2	50,2	18,6	1,3	
1977	93 011	25 442	4	41 346	14 971	81 793	11 248	31,1	50,6	18,3	1,1	
1978	90 336	27 071	3	40 903	15 205	83 182	7 156	32,5	49,2	18,3	0,7	
1979	84 486	28 191	5	40 806	15 063	82 065	2 431	31,9	49,7	18,4	0,2	
1980	78 343	27 218	4	42 213	15 592	85 027	6 884	32,0	49,8	18,3	0,8	
1981	77 453	27 808	•	41 405	15 005	84 018	6 565	32,9	49,3	17,9	0,8	
1982	76 979	27 821	•	40 681	14 544	83 046	6 088	33,5	49,0	17,5	0,8	

4-5 Sňatky a bilance manželství v letech 1920–2015
Marriages and their balances: 1920–2015

Rok Year	Sňatky Marriages	Zaniklá manželství Dissolved marriages						Čistý přírůstek manželství Net increase in marriages	Podílaných manželství (%) Dissolved marriages (%)				Čistý přírůstek manželství na 1 000 obyvatel Net increase in marriages per 1,000 population
		rozvodem Divorce	prohlášením za neplatná Annulment	úmrtím Death		celkem Total	rozvodem a prohlášením za neplatná Divorce and annulment		úmrtím Death				
				muže Males	ženy Females				muže Males	ženy Females			
1983	80 417	29 319	-	41 228	14 878	86 423	- 5 006	34,3	48,3	17,4	- 0,5		
1984	81 714	30 514	-	40 198	14 340	86 050	- 3 336	35,9	47,3	16,9	- 0,3		
1985	80 653	30 489	-	40 265	14 038	84 793	- 4 140	36,0	47,5	16,8	- 0,4		
1986	81 638	29 580	4	39 649	14 233	83 746	- 2 108	35,3	47,7	17,0	- 0,2		
1987	83 773	31 036	1	39 005	13 892	83 734	36	37,1	46,8	16,4	0,0		
1988	81 489	30 652	4	38 034	13 656	82 248	- 788	37,3	46,2	16,5	- 0,1		
1989	81 262	31 376	3	38 200	13 393	82 912	- 1 650	37,8	46,1	16,1	- 0,2		
1990	90 953	32 055	1	39 329	13 502	84 887	6 066	37,8	46,3	15,9	0,6		
1991	71 973	29 366	1	37 145	12 964	79 476	- 7 503	37,0	46,7	16,3	- 0,7		
1992	74 060	28 572	1	38 400	12 640	77 613	- 3 553	36,8	46,9	16,3	- 0,3		
1993	86 033	30 227	4	34 798	12 608	77 637	- 11 604	38,9	44,8	16,2	- 1,1		
1994	58 440	30 639	1	33 630	12 058	76 828	- 18 488	40,2	44,1	15,7	- 1,8		
1995	54 658	31 135	4	33 620	11 789	76 828	- 21 872	40,5	44,2	15,3	- 2,1		
1996	53 886	33 113	1	32 383	11 308	76 805	- 22 808	43,1	42,2	14,7	- 2,2		
1997	57 804	32 485	1	32 125	11 305	76 898	- 18 082	42,8	42,3	14,9	- 1,8		
1998	55 027	32 363	-	31 324	10 980	74 687	- 19 640	43,3	42,0	14,7	- 1,9		
1999	53 523	23 857	4	31 389	11 148	66 196	- 12 673	35,7	47,4	16,8	- 1,2		
2000	55 321	29 704	3	31 524	11 413	72 644	- 17 323	40,9	43,4	15,7	- 1,7		
2001	52 374	31 588	3	30 641	11 371	73 901	- 21 527	42,7	41,9	15,4	- 2,1		
2002	52 732	31 758	3	30 728	11 086	73 555	- 20 823	43,2	41,8	15,0	- 2,0		
2003	48 943	32 824	3	31 426	11 541	75 794	- 26 851	43,3	41,5	15,2	- 2,8		
2004	51 447	33 060	3	30 558	11 070	74 691	- 23 244	44,3	40,9	14,8	- 2,3		
2005	51 829	31 288	1	30 260	11 079	72 658	- 20 829	43,1	41,7	15,2	- 2,0		
2006	52 860	31 415	3	29 902	11 199	72 519	- 19 559	43,3	41,2	15,4	- 1,9		
2007	57 157	31 129	-	29 775	11 060	71 994	- 14 837	43,2	41,4	15,4	- 1,4		
2008	52 457	31 300	-	29 782	11 063	72 175	- 19 718	43,4	41,3	15,4	- 1,9		
2009	47 862	29 133	-	30 176	11 297	70 606	- 22 744	41,3	42,7	16,0	- 2,2		
2010	46 746	30 793	-	30 302	11 340	72 425	- 25 879	42,5	41,8	15,7	- 2,4		

4-5 Sňatky a bilance manželsví v letech 1920–2015

Marriages and their balances: 1920–2015

Rok Year	Sňatky Marriages	Zaniklá manželství Dissolved marriages					Podíl zaniklých manželství (%) Dissolved marriages (%)					Čistý přírůstek manželství na 1 000 obyvatel Net increase in marriages per 1,000 population
		rozvodem Divorce	prohlášením za neplatný Annulment	úmrtím Deaths		celkem Total	čistý přírůstek manželství Net increase in marriages	rozvodem a prohlášením za neplatný Divorce and annulment	úmrtím Deaths			
				muže Males	ženy Females				muže Males	ženy Females		
2011	45 137	28 113	-	30 070	11 232	69 415	-24 278	40,5	43,3	16,2	-2,3	
2012	45 206	26 402	-	30 121	11 418	67 941	-22 735	39,9	44,3	16,8	-2,2	
2013	43 469	27 895	-	30 378	11 382	68 853	-26 154	40,0	43,8	16,3	-2,5	
2014	45 575	26 764	-	29 525	10 853	66 982	-21 407	40,0	44,1	16,0	-2,0	
2015	48 191	26 083	-	30 249	11 349	67 878	-19 487	38,5	44,7	16,8	-1,8	

Zdroj: Demografická příručka 2015, ČSÚ. Dostupné online z
<https://www.czso.cz/documents/10180/49554504/130055160405.pdf/749b84b9-b980-48fc-a72b-60f45bc6c854?version=1.1>

Příloha č. 2: tabulka „Rozvody podle počtu nezletilých dětí v letech 1957 – 2015

5-6 Rozvody podle počtu nezletilých dětí v letech 1957–2015
Divorces by number of minors: 1957–2015

Rok Year	Počet nezletilých dětí Number of minors						Průměrný počet dětí při rozvodu ¹⁾ Average number of minors at divorce ¹⁾	Prům. počet dětí rozvedeném manž. s dětmi ²⁾ Average number of minors at divorce with minors ²⁾	Podíl rozvodů s nezletilými dětmi (%) Share of divorce with minors (%)
	0	1	2	3	4	5+			
1957	5 069	4 332	2 268	801	179	72	0,94	1,58	59,5
1958	5 202	4 738	2 811	734	223	81	0,99	1,61	61,7
1959	4 720	4 885	2 588	725	227	97	1,03	1,61	64,3
1960	4 717	4 871	2 603	758	226	95	1,03	1,62	63,6
1961	5 018	5 010	2 776	796	230	109	1,04	1,62	64,0
1962	4 971	5 247	2 778	798	222	121	1,04	1,61	64,8
1963	5 172	5 558	2 807	807	246	116	1,03	1,60	64,8
1964	5 152	5 401	2 799	749	231	114	1,02	1,59	64,3
1965	5 616	6 236	3 138	883	211	112	1,03	1,57	65,3
1966	6 185	6 910	3 175	844	222	99	0,99	1,53	64,5
1967	5 659	6 963	3 295	857	179	99	1,00	1,53	65,7
1968	6 463	7 665	3 466	755	179	119	0,98	1,50	65,3
1969	6 930	8 682	3 779	894	191	94	0,98	1,48	66,3
1970	7 141	9 232	4 023	850	202	68	0,98	1,46	66,8
1971	7 766	10 356	4 423	853	152	66	0,96	1,43	67,1
1972	7 241	9 885	4 251	790	160	65	0,97	1,44	67,7
1973	8 628	10 675	4 848	883	165	72	0,95	1,46	65,9
1974	8 547	10 075	5 091	979	191	87	0,98	1,49	65,8
1975	8 903	10 443	5 608	943	170	87	0,98	1,49	68,0
1976	8 499	10 231	5 643	932	178	81	0,99	1,49	66,7
1977	8 334	9 819	6 104	970	160	55	1,02	1,51	67,2
1978	8 482	10 379	6 848	1 138	172	53	1,05	1,53	68,7
1979	8 076	9 774	7 005	1 069	178	89	1,08	1,56	69,2
1980	7 910	10 333	7 480	1 243	193	59	1,11	1,56	70,9
1981	8 018	10 282	7 670	1 378	191	69	1,12	1,58	71,0
1982	7 785	10 218	8 173	1 408	184	55	1,14	1,59	72,0
1983	7 982	10 639	8 884	1 543	221	50	1,17	1,60	72,8
1984	8 442	11 081	9 155	1 580	202	54	1,15	1,60	72,3
1985	8 428	11 160	9 072	1 587	201	61	1,15	1,59	72,4
1986	8 184	11 036	8 583	1 527	175	55	1,14	1,58	72,3
1987	8 414	11 812	9 054	1 532	169	56	1,14	1,57	72,9
1988	8 507	11 793	8 732	1 399	177	44	1,12	1,55	72,2
1989	8 754	12 319	8 786	1 344	143	50	1,11	1,54	72,1
1990	8 920	12 709	8 956	1 276	153	41	1,10	1,53	72,2
1991	8 313	11 638	8 076	1 176	134	29	1,09	1,52	71,7
1992	8 086	11 365	7 873	1 094	120	34	1,09	1,52	71,7
1993	8 467	12 415	8 119	1 073	120	33	1,08	1,49	72,0
1994	8 650	12 602	8 124	1 091	146	26	1,07	1,49	72,0
1995	9 027	12 880	8 003	1 046	144	35	1,05	1,48	71,0
1996	9 675	13 690	8 504	1 056	154	34	1,05	1,48	70,8
1997	9 862	13 274	8 144	1 006	144	35	1,03	1,47	69,6
1998	10 727	12 607	7 802	994	183	50	0,99	1,49	66,9
1999	9 480	8 199	5 248	632	80	18	0,89	1,48	59,9

5-6 Rozvody podle počtu nezletilých dětí v letech 1957–2015
Divorces by number of minors: 1957–2015

Rok Year	Počet nezletilých dětí Number of minors						Průměrný počet dětí při rozvodu ¹⁾ Average number of minors at divorce ¹⁾	Prům. počet dětí rozvedeném manž. s dětmi ¹⁾ Average number of minors at divorce with minors ¹⁾	Podíl rozvodů s nezletilými dětmi (%) Share of divorce with minors (%)
	0	1	2	3	4	5+			
2000	10 637	11 084	7 015	813	127	28	0,95	1,48	64,2
2001	11 037	11 940	7 586	868	121	34	0,96	1,48	65,1
2002	11 346	11 756	7 667	833	122	34	0,95	1,48	64,3
2003	12 119	11 748	7 929	853	132	43	0,94	1,49	63,1
2004	12 255	11 802	7 993	855	126	29	0,94	1,49	62,9
2005	12 078	10 872	7 376	808	115	39	0,92	1,50	61,4
2006	12 412	11 004	7 085	774	98	42	0,90	1,48	60,5
2007	12 721	10 345	7 189	726	114	34	0,88	1,50	59,1
2008	13 104	10 358	6 989	729	95	25	0,86	1,49	58,1
2009	12 282	9 533	6 538	665	91	24	0,86	1,49	57,8
2010	13 143	9 853	6 603	745	112	27	0,86	1,50	57,3
2011	12 282	8 948	6 074	673	95	41	0,84	1,50	56,3
2012	11 213	8 292	6 146	651	70	30	0,87	1,51	57,5
2013	11 974	8 591	6 436	751	107	36	0,87	1,53	57,1
2014	11 557	8 265	6 133	683	104	22	0,86	1,52	56,8
2015	11 090	7 830	6 310	720	100	33	0,89	1,55	57,5

¹⁾ Před rokem 1991 vychází výpočet z třídění do kategorií 0, 1, 2, 3, 4 a 5+ dětí, od roku 1991 z třídění nejpodrobnějšího.

²⁾ Up to 1990, the calculation is based on categories of 0, 1, 2, 3, 4, 5 and more minors, since 1991 it is based on most detailed data.

Zdroj: Demografická příručka 2015, ČSÚ. Dostupné online z
<https://www.czso.cz/documents/10180/32846217/130055160506.pdf/94720fd7-17d4-454c-ade3-ec12879167d2?version=1.0>

Příloha č. 3: Informovaný souhlas účastníka výzkumu

INFORMOVANÝ SOUHLAS ÚČASTNÍKA VÝZKUMU

Byl/a jsem seznámen/a s cílem výzkumu k diplomové práci s názvem „Ochrana práv dětí v ČR“ studentky Bc. Barbory Petráš Kampové. Byl/a jsem seznámen/a s podmínkami a obsahem výzkumu.

Se svou účastí na tomto projektu souhlasím. Dávám též svůj souhlas s tím, aby rozhovor, který poskytuji, byl za účelem sepsání diplomové práce nahráván, přepsán, analyzován a následně použit v textu práce, odborných článcích a ostatních prezentacích a publikacích. Dávám souhlas k tomu, že studentka může ve své odborné publikaci citovat informace, které v rozhovoru uvádím.

Byl/a jsem seznámen/a se způsobem anonymizace dat a ochranou mé identity.

Byl/a jsem též informován/a o tom, že mám právo neodpovědět na kteroukoliv otázku a případně rozhovor v jeho průběhu ukončit. Byl/a jsem seznámena s tím, že do sedmi dnů od poskytnutí rozhovoru mohu svůj souhlas odvolat.

Jméno:

Podpis:

Datum

Rozhovor 1

Respondent: Soudce 1

Charakterizujte, prosím, roli své profese v rámci ochrany práv dětí v náročných rozvodových (rozchodových) situacích?

Já si bohužel myslím, že soud tady v těch úplně nejnáročnějších rozvodových situacích hraje roli až toho konečného, té koncovky, že úplně nejdůležitější je role těch rodičů samotných. Oni sami by měli asi nejvíc zvážit, pak tedy OSPODu, který si volá rodiče

a který se snaží se přimět je k nějaké dohodě. Úplně strašně důležitá role je advokátů, protože pokud rodiče mají advokáty, tak hodně záleží na tom, jak pojmají svoji funkci, svoji roli, a jestli jim jde o to, to řízení natáhnout téměř do nekonečna, nebo jestli jsou skutečně proto, aby to dítě vyhrálo a aby ti rodiče uzavřeli dohodu. A až vlastně tu smetanu slízne soud.

Jak hodnotíte nebezpečí, které pro děti skýtá náročná rozvodová situace jeho rodičů?

Myslím si, že je to zkušenost nejenom moje, ale i mých kolegů. Je to hodně, že i když rodiče z počátku prezentují své přání získání dítěte do péče, tak nakonec se to skoro vždycky zadrhne na těch penězích. Takže nakonec nám z toho – a to je to nebezpečí – dítě poněkud uniká a zůstávají nám ty penízky. Samozřejmě ne vždycky. Jsou i rodiny a rodiče, kdy je ta lítá bitva vedena o to dítě, ale hodně je to o těch penězích.

Domníváte se, že současná situace vysoké - vzrůstající rozvodovosti v ČR ovlivňuje českou společnost?

Myslím si, že docela určitě ano. Myslím si, že tady mizí ta odpovědnost za zachování rodiny, a to se pak nutně odráží všude. Protože fakt je, že teď ta míra rozvodovosti je hodně hodně vysoká, a to částečně – i když samozřejmě je to pokaždé jiný spor, jiná rodina, jiné děti, jiní rodiče – oni se odnaučili to řešit jinak než rozvodem. První problém – a jdeme od sebe.

Takže se dá říct, že pozorujete důsledky této tendence při výkonu své profese?

Určitě.

Které problémy v souvislosti se současným přístupem k práci s rodinami v rozvodu registrujete?

Já si myslím, že hlavním problémem je omezená kompetence rodičům něco přikázat, že my se je pořád snažíme přesvědčit ve stylu: „bud'te tak strašně hodní, zkuste se nějak dohodnout“ a že by tady bylo řešení prostě „dohodněte se“. Jsou země, kde dítě v okamžiku, kdy se rodiče začnou takhle šíleně hrdlit, tak prostě jim to dítě odeberou, jde do přechodné pěstounské péče, a páni rodiče, prosím dohodněte se, a do té doby, než se dohodnete, to dítě bude v pěstounské péči. Pak si myslím, že to jde hodně rychle.

Jaká největší úskalí řešíte při výkonu své profese při práci s rodinami v náročné rozvodové situaci?

My rodiče můžeme opravdu přemlouvat, opravdu prosit, ale to rozhodnutí stejně nerespektují.

Se kterými subjekty, které kooperují při ochraně práv dětí v náročných rozvodových situacích, spolupracujete nejbližší, nejčastěji? Jak jste spokojen/a se spoluprací s těmito subjekty?

U každého subjektu ohodnoťte prosím četnost interakcí (1 – nikdy, 5 – soustavně) a Vaši spokojenost se spoluprací (1 – velmi nespokojen/a, 5 – velmi spokojen/a). Je možné připojit komentář.

Nejvíce spolupracujeme s OSPODem, tam je ta spolupráce velmi těsná a myslím si, že strašně přínosná. Bez té spolupráce s OSPODem by to asi...

Takže ta četnost by tam byla asi?

Tam bych to ohodnotila tou pětkou. Potom se soudními znalci, to je pravda, že také spolupracujeme, pokud jde o asistované styky, tak tam by to bylo takový ten střed, takže možná tak trojka. S ostatními soudy, to by co do četnosti byla asi ta dvojka, a pokud jde o advokáty, tak upřímně řečeno, s advokáty je to spíš řežba, i když ne se všemi. A s mediátory, s těmi moc zkušenosti dobré nejsou. Abych pravdu řekla, co jsem já nařídila mediaci, tak to nikdy nedopadlo, takže toto bych ohodnotila dvojkou. Oni se asi snaží, já si nedělám iluze, že by to měli jednoduché, ale ono to asi nejde. Dvojka je to i co do četnosti. Orgány sociálně-právní ochrany bych ohodnotila na čísle 5, nejlíp a nejlépe. S advokáty je to s četností asi také dvojka. Se spoluprací s ostatními soudy je to co do četnosti dvojka, se soudními znalci tři. U služeb asistovaného styku je to asi dva.

Domníváte se, že by v součinnosti s Vaším subjektem měl být nějaký ještě jiný subjekt?

Myslím, že ani ne. Už tak je toho dost.

Jak hodnotíte současnou míru implementace práva participace dětí v systému ochrany práv dětí?

Ohodnoťte prosím na škále (1 – míra implementace je mizivá, 5 – míra implementace je vysoká). Je možné připojit komentář.

Průměr, tak ta trojka.

Podporujete participaci dětí ve spolupráci s rodinou v rámci své profese

Já bych řekla, že ano, ale ono to bohužel mnohdy moc nejde, vlastně to končí na OSPODu. Většinou si žádáme a prosíme OSPOD.

Domníváte se, že by bylo vhodné, aby v některých případech náročných rozvodových sporů mělo dítě vlastního advokáta?

Začnu trošičku ze široka, ale dostaneme se k tomu. Třeba v Německu, a určitě je to v některých dalších zemích, existují vymezení advokáti, je to okruh advokátů, jsou to ti nejlepší z nejlepších, kteří mají za úkol vždycky a za každou cenu hájit zájmy dítěte. Takže nejsou vázáni pokyny svého klienta, ale pouze nejlepším zájmem dítěte. Tak pokud bychom měli i u nás takový systém a takový okruh advokátů, jejichž cílem a úkolem by bylo hájit zájem dítěte, tak fajn, s tím bych souhlasila. Ale za daného stavu...

Zúčastňujete se případových konferencí? Jak často?

Vůbec nikdy.

Jak hodnotíte institut PK?

Ohodnoťte prosím na škále (1 – případové komise jsou neúčinné, 5 – případové komise jsou nezbytné).

Myslím si, že je to užitečná záležitost, že je to vlastně taková příležitost, kdy soud nemůže, protože soud se nemůže mezi ty strany zapojovat, ale pro ty ostatní účastníky je to skvělá příležitost, jak se sejít a jak spolupracovat. Na té číselné škále bych řekla, že je to pětka.

Jak blízce jste seznámena s tzv. Cochemským modelem?

Ano, vím, o co se jedná, a nejsem si tak úplně jistá, jestli by to u nás prošlo. Takhle: u nás by to prošlo, bylo by to fajn, ale za situace, kdy by se úplně musel změnit zákon o rodině,

nebo ta část zákona o zvláštních řízeních soudních, která se zabývá tím rodinným právem. Za stávajícího stavu by to v podstatě nešlo. Číselně bych to vyjádřila jedničkou.

Domníváte se, že by jej bylo možné implementovat do našeho prostředí jako celek, do jaké míry?

Ohodnoťte prosím na škále (1 – implementace je nemožná, 5 – implementace je zcela možná). Je možné připojit komentář.

Mám strach, že za současného stavu nejspíš žádná. Vždyť to tady vidíme všichni, že kdybychom postupovali systémem, že nejdřív si zavoláme maminku, a pohovoříme s maminkou, pak si zavoláme tatínka a pohovoříme s tatínkem, tak v tu ránu budeme nařčení z toho, že kdoví, co jsme to tady upekli a kdo ví, kdo nás jak uplatil. Myslím, že za daného stavu to nejde.

Jaké další změny ve výkonu Vaší profese byste hodnotil/a jako prospěšné, co se týká individuální ochrany práv dítěte?

Já bych viděla, že je to ten advokát. Že by tedy advokáti, nebo okruh advokátů, kteří vystupují v opatrovnických řízeních, tak že by byl vymezen opravdu jen těmi nejlepšími z nejlepších. To by byla asi jedna věc, a advokáti, kteří by byli schopni, ochotni a připraveni vždycky hájit jenom zájmy dítěte. Ne ničí jiný zájem, ale zájem dítěte. To by byla důležitá změna. A pak asi hodně důležitá akce by byla, kdybychom spíše mohli popřávat více sluchu těm dětem.

Rozhovor 2

Respondent: Soudce 2

Charakterizujte, prosím, roli své profese v rámci ochrany práv dětí v náročných rozvodových situacích.

Především to, co my tady děláme, není rozvodová situace. Ten rozvod je pak někde jinde, my upravujeme poměry, mimo jiné tedy i pro dobu po rozvodu většinou, a účelem soudu je rozhodnout tak, aby to rozhodnutí ty děti v podstatě co nejméně zatížilo. Jinými slovy zajistit těm dětem že i za situace, kdy se jejich rodiče rozešli, oni mají na dále maminku a tatínka, a ta maminka s tatínkem má vůči nim práva a povinnosti a ty si musí dát pravidla.

Jak hodnotíte nebezpečí, které pro práva dětí představuje náročná rozvodová situace jeho rodičů?

Pokud rodiče nejsou schopni náležitě fungovat jako rodiče, tak jsou schopni a velmi často to dělají, ty děti v rámci soudního sporu úplně, a to doslovně, psychicky zničit. Těch případů je tady čím dál tím víc, podle mě se to hodně množí, a vychází to podle mě z toho, že rodiče nejsou moc ochotni vžít se do role toho dítěte. Myslím si, že úkolem každého rodiče, pokud se do této situace dostane, ať z jakéhokoliv důvodu, je pokusit se vžít do role toho dítěte, podívat se na tu situaci očima dítěte a podle toho pak v rámci toho soudního jednání, řízení, vystupovat. Vzhledem k tomu, že to valná část rodičů, kteří už se dostanou do té složité situace, nezvládá, protože není ochotna to zvládnout – on každý rodič je toho schopen, ale málo kdo je ochoten – tak pak těm dětem dělají takové malé pekličko na zemi, a řeší se to, jestli bude Pepíček u tatínka od tří odpoledne, nebo od půl čtvrté, což z hlediska života rodiny a toho dítěte je tak naprostý nesmysl a taková blbina, na které se pak ty rodiče točí, že to vlastně je úplně paradoxní. Nebezpečí pro děti v případě vyhozeného konfliktu rodičů v rámci rozvodové situace je extrémní, a máme tady několik dětí, které to odnesou svým psychickým zdravím. Ty děti pak jsou úplně mimo – rodiče svým dětem dokáží z života udělat peklo.

Domníváte se, že současná situace vysoké - vzrůstající rozvodovosti v ČR ovlivňuje českou společnost? Pozorujete důsledky této tendence při výkonu své profese?

Já se především domnívám, že z hlediska výkonu mé práce, je vlastně úplně jedno, jestli se lidi rozvádějí. Jinými slovy: nemyslím si, že by vzrůstající rozvodovost, jestli vůbec je, na to měla nějaký vliv, protože on úplně stejný proces probíhá i u lidí, kteří se nerozvádějí.

Prostě když máma s tátou nejsou schopni se domluvit na další péči o děti, tak je úplně jedno, jestli jsou manželé nebo nejsou, protože to řízení je vlastně úplně stejné. Jenom je tam to kouzelné slovíčko „i pro dobu po rozvodu“. Ale jiná úprava poměrů dětí je úplně stejná a jde prostě o to, jestli se ty rodiče rozešli, nebo nerozešli. A přiznám se, že vzrůstající rozvodovost ani nepocítuji, ale pocítuji poměrně velmi intenzivně to, tady v těch spisech, že narůstá počet dětí, které se narodí mimo manželství. A pro mě z toho třeba pak vyplývá, možná zkresleně, že už to je takový ten signál, že ti rodiče, nebo v dané chvíli budoucí rodiče, nejsou ochotni přijmout úplně ve veškerou odpovědnost za dospělý život, protože si myslím, že když už tedy čekám to dítě a mám dvě hypotéky, tak už to jde řešit jinak.

Které problémy v souvislosti se současným přístupem k práci s rodinami v rozvodu registrujete?

Myslím si, že je to celé nastavené špatně. Lépe řečeno, že to dnes již vůbec neodpovídá současné situaci. Mě by se hrozně líbil Cochemský model a ještě další věci, které se na něj dají navázat. Myslím si, že české právo, tak jak je napsáno a nový občanský zákoník na tom nic nezměnil, vůbec nepočítá s tím, jak vypadá to opatrovnické řízení, protože je tak svázáno všemožnými procesními předpisy a jinými předpisy hmotněprávními, že to úplně se zabíjí to, o co jde, to znamená o to najít nějakou, alespoň pro mě nejlepší řešení situace, kdy rodiče nezletilých dětí se rozcházejí a teď je třeba rozhodnout, lakonicky řečeno, kde ty děti budou bydlet, kdy se uvidí s tím rodičem, u kterého momentálně nebydlí a kolik se za to bude platit a jak se budou rodiče domlouvat na těch všech dalších věcech, které jsou k tomu důležité – škola, školka, kroužky, kam bude chodit k doktorovi, jestli pojede na tábor, jestli bude chodit na volejbal nebo na basketbal. Ty problémy jsou v tom, že já to nemůžu řešit tak, jak si myslím, že by se to podle mě dalo řešit. Já si osobně myslím, že ta práce by měla být postavená úplně jinak, že by měla být oproštěna od nějakých procesních zákonitostí a procesního práva, kterého dokáží určití rodiče zneužít tak, že k té faktické úpravě poměrů dětí dochází pozdě a nebo nikdy, že tím, jak je to řešeno u soudu a u soudu to prostě musí být dle práva, tak vznikají problémy toho, že rodič vznesl námitku místní nepřislušnosti, dá návrh na přenesení příslušnosti, námitku podjatosti soudu, podjatosti OSPODu, a ve svých důsledcích to řízení strašně protahuje, protože soud se tím zaobírat musí zatímco kdyby to probíhalo někde jinde, nebo to nebylo svázáno těmi procesními předpisy, tak to můžete odmávnout jednou větou „to není důležité, bavíme se o dětech“. A to je podle mě velkým problémem, že jak OSPOD, tak soud, tak prostě vlastně všichni co přijdou do styku s tou rodinou, která je v nějakém tom problému, se musí řídit nějaký

platným právem, a situace rodiny, obzvláště rodiny v rozpadu, nelze podřídít pod nějaký správní ustanovení. To je život lidí, který neprobíhá podle paragrafů.

Jaká největší úskalí řešíte při výkonu své profese při práci s rodinami v náročné rozvodové situaci?

Moje osobní úskalí je v tom, že mě to strašně psychicky deptá a zatěžuje, a chce se mi nad některými dětmi plakat, a mám chuť některé rodiče vynést za zuby ven. Některých těch dětí je mi opravdu líto. A jinak úskalí profese je v tom, že když vám tady někdo lže do očí a vy víte, že lže, tak se musíte tvářit nestranně a v rámci nějaké nestrannosti poslouchat občas strašlivé zhůvěřilosti, nedat na sobě nic znát a pak se s nimi vypořádávat v rámci rozhodnutí.

Se kterými subjekty, které kooperují při ochraně práv dětí v náročných rozvodových situacích, spolupracujete nejbližší, nejčastěji? Jak jste spokojen/a se spoluprací s těmito subjekty?

U každého subjektu ohodnoťte prosím četnost interakcí (1 – nikdy, 5 – soustavně) a Vaši spokojenost se spoluprací (1 – velmi nespokojen/a, 5 – velmi spokojen/a). Je možné připojit komentář.

Se soudem nespolupracujeme, protože soud jsme my. Když spolupracujeme s jiným soudem, podle toho, jak s kterým, takže asi za tři. Pokud se jedná o advokáty, tak s těmi bohužel spolupracujeme často, čili tak pětka, a říkám bohužel, protože si myslím, že ti advokáti nemají v tom nesporném řízení moc co dělat, a pokud se jedná o to, jak jsem spokojena se spoluprací s advokáty, tak je to zase advokát od advokáta, musím říct, že jsou advokáti, kteří jsou velmi fundovaní a tu situaci dokážou vyřešit. Dokážou rodičům vysvětlit všechny problémy a v podstatě už předřešit situaci tak, že já jim už pouze něco dovysvětlím a je hotovo. Těmto advokátům bych dala pět. Existuje ale strašná spousta advokátů, kteří mají dojem, že opatrovnícké řízení může dělat každý, že to jsou tři paragrafy, že si to přečte v tramvaji nebo v autě cestou sem a podle toho to pak tady vypadá už od toho, že označí účastníky žalovaný a žalobce, a těm bych pak dala jedničku. OSPODy, ty máme tři kmenové, a v poslední době spolupracujeme se spoustou jiných OSPODů, protože bychom měli, a já to tedy dělám, dávat kolizního opatrovníka podle trvalého bydliště dítěte, takže máme i různé jiné OSPODy. Spolupracujeme s nimi nejčastěji, tedy pětka, a pokud se jedná o spokojenost, tak je to zase jak kdo, je to o lidech, jsou pracovníci, kteří jsou prostě fantastičtí a dokážou ty lidi přesvědčit o tom, jak to má být, a pak jsou leklý ryby, který tady sedí a já si v duchu říkám, proboha živýho, proč jsou vlastně tady. Zase: Někdo jednička, někdo pětka. Nedá se

to ohodnotit, já podle toho, kdo přijde za OSPOD, dokážu zhruba odhadnout, jak se to řízení bude vyvíjet. Mediátoři

a rodinní poradci – já se přiznám, že s nimi nespolupracuji. Já jsem mediaci nikdy nenařídila a rodinné poradce doporučuji v podstatě všem, když jsou ve sporu, ale já s nimi nespolupracuji. Se soudními znalci spolupracuji velmi málo, čili dvojka, já si myslím, že čím méně znalců, tím lépe, protože ona většina těch otázek na znalce je otázka právní, ono řešit, jestli má dítě být ve střídavé, výlučné nebo jakékoliv jiné výchově je otázka právní, nikolivěk znalecká, takže se snažím znaleckým posudkům co možná vyhnout, protože to řízení zatěžují časově a finančně. Pokud tam ten znalecák je, tak ale znalce volím takové, že jsem s nimi velmi spokojená, tedy za pět. Organizace s pověřením SPOD nevyužívám.

Domníváte se, že by v součinnosti s Vaším subjektem měl být nějaký ještě jiný subjekt?

Já osobně si myslím, že by to mělo být úplně jinak. Byla jsem na školení, neobyčejně mě zaujala Velká Británie, která tam byla zmiňovaná, a myslím, že je něčím, co by se mělo okamžitě a střelhbítě převzít do našeho systému a což by podle mě mělo předcházet i Cochemskému modelu. Nám tam vysvětlovali, že v Británii je taková praxe, zavedená a placená státem, že kterákoliv rodina, která se dostane do toho, že se stane naším účastníkem, má povinně nárok na čtyři hodiny konzultace, výuky – nazvěme to jakkoliv, máma, táta, babička, sourozenec, strýček, tetička, kdokoliv má zájem, ale u těch rodičů je to povinně, má možnost se zadarmo účastnit, pokud jsem se nespletla, přednášek toho, co je může čekat a jak se to má řešit, v tom mají poradenství psychologické, případně psychiatrické, právní, mají takový balík, že oni pak už do toho řízení dalšího jdou poučení, že už vědí, co můžou čekat, a jak to funguje, protože já jsem přesvědčená o tom, že problém především v Čechách je v tom, že ty lidi nevědí, co bude a jak bude, a samozřejmě jsou nervózní, bojí se, a pak reagují třeba přehnaně, jenom z nějaké obavy, protože vůbec netuší, co se bude dít. A pokud si k tomu pustí v televizi nějaký vhodný pořad typu Soudkyně Barbara nebo podobně, tak samozřejmě mají dojem, že normální soudní řízení probíhá tak, že budou pobíhat po jednací síni a cosi vykřikovat. A myslím si, že v našem systému péče o rodinu strašně chybí to, že ty rodiče, potažmo tu širší rodinu, nikdo neinformuje. Že v dnešní době z mého pohledu velký problém s babičkami a dědečky, že ti těm rodičům říkají, matkám: přece mu nedáš dítě, a jemu říkají: přeci jí nebudeš dávat nějaké peníze, protože ta celá širší rodina vlastně vůbec neví co je, jak je, nemá představu, jak je to upraveno správně a to si myslím, že to tady hrozně chybí a že by to bylo možná daleko prospěšnější, než práce OSPODu, protože pokud se řeší dohodnutá

úprava poměrů, kdy je návrh na schválení dohody o úpravě poměrů, tak si myslím, že ta práce OSPODu je v podstatě zbytečná. OSPOD pak zasahuje do věci, která je domluvená, v tom případě by opravdu stačilo, kdyby ta dohoda, pokud se nejedná o manžele, byla uzavřena na OSPODu, a k tomu soudu to vůbec nešlo. Zatěžuje to OSPOD, je to zbytečné a OSPOD by spíš potřeboval pracovat s rodinami, které to potřebují a pak na to nemá čas. Myslím si, že každá rodina by měla mít něco podobného, co je ve Velké Británii, a což si myslím, že je velmi prospěšné.

Jak hodnotíte současnou míru implementace práva participace dětí v systému ochrany práv dětí? Ohodnoťte prosím na škále (1 – míra implementace je mizivá, 5 – míra implementace je vysoká). Je možné připojit komentář.

Vždycky by se mělo vycházet z toho, co to dítě chce, ale samozřejmě, že se to musí modifikovat a to dítě musí být posuzováno a musí se k němu přistupovat s ohledem na věk. Pokud se jedná o šestnáctiletého účastníka rodičovského konfliktu, tak si myslím, že člověk by na sto procent měl vycházet z toho, co by to dítě chtělo. Pokud se jedná o malé dítě, tak se to musí velmi složitě řešit v hlavě toho soudce a i toho ospoďáka nebo znalce nebo kohokoliv, co je z toho dítěte a co mu vsugeruje okolí. K té vaší otázce můžu říct na odpověď jediné, to je chůze v minovém poli. Myšlenka je to samozřejmě velmi dobrá, ale občas i velmi kvalitní a dobrá myšlenka může být smrtící. Do čísla to nedokážu nacpat, protože to pak závisí na konkrétním hodnocení, protože pokud to jde, tak si myslím, že to dítě by mělo mít nějakou participaci na tom, co se s ním děje, prostě by nemělo být předmětem, ale mělo by být účastníkem, ale mělo by se to hodnotit s ohledem na jeho věk, protože samozřejmě jiná věc je, když je to tříleté dítě, jiná věc je to pak u těch větších věcí. Naopak si zase myslím, že někdy se pod tu participaci dítěte v určitém věku, s určitými rodiči, snaží nacpat ledacos, což s participací dětí na systému nemá vůbec nic společného, ale je to to, že rodič se snaží prostřednictvím dítěte prosadit svou, a dítě pak říká něco, co je otázka, jestli je opravdu jeho názor.

Domníváte se, že by bylo vhodné, aby v některých případech náročných rozvodových sporů mělo dítě vlastního advokáta?

Ne. To řízení je nesporné, takže toho advokáta nemusí a neměl by mít nikdo. To řízení je nesporné, což znamená, že soud postupuje z úřední povinnosti a z úřední povinnosti řeší všechny důkazní prostředky, vyhledává aktivně případné důkazy... Ten soud sám od sebe ze zákona musí dělat všechno to, co je důležité. A tím pádem žádný z účastníků nepotřebuje

advokáta, aby ten advokát navrhoval ještě další, další, další důkaz a není třeba účastníky poučovat o všech těch možných důležitých věcech. Myslím si, že advokát pro dítě by byl smrtící.

Zúčastňujete se případových konferencí? Jak často? Ohodnoťte prosím na škále (1 – neúčastním se, 5 – se pravidelně). Je možné připojit komentář.

Já si myslím, že to není práce soudu a není vhodné, aby se soudce případové konference zúčastňoval, z jednoho prostého důvodu, že pak by bez dalšího zjevně mohlo docházet k možnosti, zda je soudce opravdu nestranný. Z hlediska toho, že rozhodujeme nestranně, není vhodné, aby se soudce účastnil těchto akcí, jako je například případová konference nebo ta různá jiná setkání, ať se jmenují jakkoliv a ať je organizuje kdokoliv. Nicméně si myslím, že je velmi vhodné, když má soudce možnost se s případovou konferencí pak seznámit formou nějakého zápisu, a vidí, co tam tedy je. Případová konference je velmi prospěšná, ale myslím si, že na ní nemá co dělat soudce, protože by mohl dopředu lidem říkat, jak se rozhodne, nebo že by si ti lidé mohli pak dovozovat z toho, jak se soudce na té případové konferenci tváří, chová, říká, jak bude rozhodnuto ve věci, což si myslím, že není dobře. Maximálně by mohl být soudce v případových konferencích něčeho jiného, to znamená, že si dokážu teoreticky představit, že bych se jako soudce účastnila případové konference u nějakého jiného OSPODu, nějakého jiného dítěte, s nějakou radou nebo pomocí, jak se to dá právně řešit. Ale na to zas OSPOD má, nebo by měl mít, dostatek svých právníků.

Jak blízce jste seznámen/a s tzv. Cohemským modelem?

Cohemský model se mi líbí a myslím si, že jsem s ním seznámena.

Domníváte se, že by jej bylo možné implementovat do našeho prostředí jako celek, do jaké míry? Ohodnoťte prosím na škále (1 – implementace je nemožná, 5 – implementace je zcela možná). Je možné připojit komentář.

Já si myslím, že by to bylo přínosné, ale jak jsem zmiňovala na začátku, musel by se změnit celý nastavený proces. V české republice Cohemský model provozuje okresní soud v Novém Jičíně jako pilotní projekt, ale ono to vyžaduje jednak, když se podívám na nás: na našem soudu to nejspíš není proveditelné v nejbližší době, protože na to musíte mít dostatečný počet soudců. Já si nedokážu představit, jak bych v současné chvíli, do toho kolik mám věcí, ještě mohla praktikovat Cohemský model, jak bych zvládla do těch tří týdnů ty lidi pozvat, protože já mám problém ty lidi vidět do dvou měsíců. Takže to bych nezvládla. Nedokážu si představit, jak bych zvládla v rámci Cohemu s těmi lidmi pracovat tak, jak by

se s nimi mělo pracovat, to znamená pověřovat OSPODy, pověřovat ty další instituce, a vlastně mít ten spis neustále v ruce a neustále na něm pracovat za situace, kdy já mám k dnešnímu datu sto osmdesát věcí. Další problém toho Cochemu je to, že by na něj musel být taky nastavený odvolací soud, protože není možné, aby se soud prvního stupně snažil jet podle Cochemu a nadřízený soud jel podle zvláštního řízení soudního, podle občanského zákoníku a podobně, protože to se prostě vylučuje. Ale já sama se modifikovaný Cochemský model snažím implementovat do každého řízení. Není to cochemský model s tím velkým C, ale to, co jsem si z toho celého vzala, a co se snažím aplikovat na každou rodinu, která se ke mně dostane, že se napoprve s každou rodinou, ale i na podruhé i na potřetí, snažím v rámci tohoto Cochemu je donutit, aby se domluvili.

Ohodnoťte prosím na škále (1 – implementace je nemožná, 5 – implementace je zcela možná).

Do současného systému nelze tak jak je Cochemský model nastaven, tak dvojka. Nový Jičín to zkouší, má k tomu nastavené předpoklady, ale u nás to prostě nejde.

Kterou část Cochemského modelu by bylo možné a prospěšné implementovat do našeho prostředí?

Mě se to líbí celý, ale má to ještě jeden další aspekt, a to, že v prostředí celé České republiky je problém s dodržováním pravidel, nařízení, doporučení nebo čehokoliv. On ten Cochem předpokládá to, že lidi jsou ochotni spolupracovat a hlavně že vědí, že když nebudou v rámci Cochemu spolupracovat, tak že se něco stane. Já se obávám, že u nás, pokud bychom implementovali Cochem, tak by s toho stejně valná většina lidí dělala stejný trhací kalendář, jako dělá ze současného modelu. Myslím si, že Cochem, tak jak je vymyšlený, tak jak funguje, je podle mě vynikající. Vyžaduje to ale rozvinutou občanskou společnost, když někdo neplní určité závazky, tak je svým okolím odsouzen. Nemluvím teď o nějaké kriminalizaci, ale je to o tom, že když žijete ve společnosti, kde když – použiji takový sexistický příklad – ale když tatínek neplatí výživné na dítě, tak by měl být tím okolím, a i tím mužským okolím odsuzován, a u nás jsme v tom, že když tatínek neplatí na dítě, tak je frajer a plácáme mu po zádech. A za této situace do této společnosti se snažit nasunout cosi tak křehkého jako je Cochemský model, který prostě vyžaduje to, že někdo řekne: bude to takhle, a plní se to, bez dalšího, a nepotřebují se k tomu výkony rozhodnutí policie a padesát různých dalších institucí. Stačí, že soud řekne: bude to takhle, a tři týdny to budete zkoušet, a oni to prostě zkouší. Zatímco u nás mám důvodnou obavu, že tady bych někomu řekla, že

ted' tři týdny bude Pepíček u maminky a k tatínkovi půjde každý pátek ve dvě, tak že ani maminka, ani tatínek to prostě nebudou dodržovat. Pak se celý ten Cochem rozpadne. Celé se to rozsype jako domeček z karet, protože já si myslím, že on se dělit nedá, protože on na sebe strašně navazuje. A kdysi jsme měli i nějaké sezení se soudci z Německa, kteří ho praktikují, a to existuje taková publikace, kde oni popisovali, že pokud na základě toho Cochemu nedojde k nějaké dohodě nebo to neskoční Cochemem, že je to tak naprosto výjimečné a na ty lidi je ze všech stran pohlíženo tak jako trochu jinak, a pak je to o tom, že pak si může ten soud dovolit ledacos, což si prostě v českém právu, svázaném miliardou různých nařízení, odvolání a dovolání dovolit nemůžu.

Jaké další změny ve výkonu Vaší profese byste hodnotil/a jako prospěšné, co se týká individuální ochrany práv dítěte?

Opravdu velmi prospěšné by bylo, kdyby existovala nějaká instituce, ať je to neziskovka, nebo ať to dělá Ministerstvo práce a sociálních věcí, které si myslím, že by to asi dělat mělo, že by měla být ta informovanost. Vrcholně prospěšné by bylo, kdyby každý, kdo se dostane do tohoto problému, každý komu se rozpadá partnerské soužití, ve kterém je nezletilé dítě, že by prostě měl být informován o tom, co teď bude. Protože ty lidi jsou ve vrcholném stresu, protože rozpad partnerství je vrcholný stres, a v tom vrcholném osobním stresu po nich chceme, aby tady řešili úpravu práv dětí, a chceme po nich, aby se chovali zodpovědně, tak je to pro ně další nárůst stresu, ze kterého pak vyplývají ty různé další věci. Myslím si, že ve valné většině případů by pomohlo, kdyby ti lidé měli okamžitě nějaké informace, co bude, jak bude, kdy bude, nějaké to školení, jak to vypadá z hlediska práva jak to vypadá z hlediska práv dítěte, jak to vypadá z hlediska rozhodovacích činností, a aby měli v rámci toho možnost okamžitě navštívit a zaregistrovat se do nějakého – nazvu to program – rodinné práce, aby mohli hned začít pracovat na tom případném rodičovském konfliktu, zkrátka dobře, aby tam byl nějaký psycholog, někdo kdo by byl schopen ty lidi psychologicky navést k tomu, co mají dělat, konkrétně třeba kdyby tam byl někdo mít tu sílu říct, teď jste na tom takhle, a měl byste navštěvovat rodinného poradce.

Rozhovor 3

Respondent: Rodinný poradce 1

Jaké další změny ve výkonu Vaší profese byste hodnotil/a jako prospěšné, co se týká individuální ochrany práv dítěte?

Moje role v těchto situacích je jednoduchá, já jsem tam v roli rodinného poradce, ne dětského psychologa, to chci zdůraznit, protože s dětmi samostatně nepracuji, a když, tak v rámci rodinného systému, spíš tedy toho rodinného, manželského poradce. Kdybych to měl charakterizovat, tak ta práce má mediační charakter. Neděláme mediaci, já nejsem mediátor, ale někdy přijímáme zakázky, kdy jde o zprostředkování, vyjednání té dohody.

Jak hodnotíte nebezpečí, které pro práva dětí představuje náročná rozvodová situace jeho rodičů?

Já s tím termínem „práva dětí“ trochu zápasím, a budu konkrétnější, proč. Třeba právo na šťastné dětství a zdravý vývoj, to je moc hezký. Já mám za to, že žijeme ve světě, ve kterém neexistují taková práva. Teď trochu zabíhám do filosofie nebo do světonázoru, já mám pocit, že to je iluze, a proto s tím trochu zápasím, protože my můžeme mluvit o tom, že bychom těm dětem rádi zajistili šťastné dětství, ale co to je, to šťastné dětství. Já jsem hluboce přesvědčen o tom, že dítě může mít nakonec dětství v nějakém smyslu prospěšné, i vývojově prospěšné, i když se ti rodiče třeba nemůžou domluvit. Když je to dítě nějak zaopatřené, zase je to jinak. Je to pro mě trošičku složité, jsem malinko citlivý na ty práva dětí. Žijeme v době, která strašně moc dá na ty práva, které tedy zoufale hlídá, hlídáme i práva koček a psů a kdo ví, koho dalšího. Přijde mi to jako absurdní a je to výsledek absence hodnot. Absence důvěryhodných vztahů. Chybí hodnoty, chybí důvěra ve vztazích, nahrazujeme pravidly a hlídáme práva. Tak se mi to jeví.

Nepochybně jsou ohroženy a ohrožovány, a teď by se asi čekalo nějaké zobecnění, v čem všem. Domnívám se, že je to ohrožení stresem, který z toho neutěšeného rodinného stavu plyne, ale zase mi tu naskakuje, že jsou i jiné faktory, které to dítě ohrožují, a někdy možná ještě víc, takže zúžit to jen na rodiny, ve kterých probíhá náročná rozvodová situace, protože tam je to zvlášť citlivé nebo zvlášť ohrožené mi přijde jako zúžení. Jsou ohrožené a měli bychom na to dbát, ale vnímám tu jako důležité rozšiřovat ten kontext.

Domníváte se, že současná situace vysoké - vzrůstající rozvodovosti v ČR ovlivňuje českou společnost? Pozorujete důsledky této tendence při výkonu své profese?

Asi ovlivňuje... Já vnímám, že samotný stav společnosti se v tomhle dvakrát moc nemění, alespoň v tom horizontu, který já vnímám, tedy dvacet nebo třicet let dospělého života. Ten rozvod je dostupnější alternativou řešení nějakého manželského nesouladu, to určitě, je to běžnější, není to tak stigmatizováno, nejsou zde taková tabu, mluví se o tom, a tak dál, čili v tomto smyslu ano. Já si ale nejsem úplně jist, jestli kdybychom se vrátili o těch dvacet třicet let zpátky, kdy těch rozvodů nominálně bylo méně, jestli ta situace rodiny obecně byla lepší. Chci tím říct, že někdy pro ty děti je, když se na to dívám z té perspektivy dětí, tak si myslím, že ten rozvod může být docela šťastné řešení. A setkávám se s tím, a teď to беру taky trochu s rezervou, dávám si to do závorky, jsou dnes děti třeba už jako dospělí, že přijdou a řeknou škoda, že se ti moji rodiče nerozvedli. Ani oni nevědí, jestli by to bylo opravdu lepší, ale říkají to tak a věřím jim to. Čili to vnímám méně černobíle, není šťastné, že je tu tolik rozvodů, na druhou stranu si nejsem jist, pokud bychom šli do nějaké doby, ve které těch rozvodů bylo méně, jestli ta doba zajišťovala víc spokojené dětství nebo lepší vývojové podmínky.

Které problémy v souvislosti se současným přístupem k práci s rodinami v rozvodu registrujete?

Z hlediska toho, jak já se k těm situacím dostávám, vnímám jako největší problém to zbytnění, až bych řekl ten byznys právní, který tam je. Že se v tom angažují advokáti, ti z toho mají peníze, a tak dál, a vlastně mám pocit, že někdy podněcují táhnoucí se spory, někdy vedou rodiče k tomu sbírat argumenty, jak se říká prát špinavé prádlo, a tak dál, čili to vnímám v tom současném systému jako negativní. Nevím, jestli se s tím dá něco dělat, já se vnímám spíš jako dělník, který nemá za úkol měnit ten systém, ale spíš v něm co nejlépe fungovat. To je asi to hlavní, co mě u toho napadá a s čím se setkávám, že mám pocit, že v tom významnou roli hraje to, že jsme si zvykli ke všemu hned brát právníka. A ten právník nemá moc zájem na tom, aby se to rychle uzavřelo, natož aby pak se zabýval spokojeností toho dítěte.

Jaká největší úskalí řešíte při výkonu své profese při práci s rodinami v náročné rozvodové situaci?

Asi nejvíc slabou motivaci těch klientů, my tomu říkáme nemotivovaný klient, ty nám posílá OSPOD. To my už tak s kolegy máme, „Máš dneska někoho z OSPODu?“ Pokud ne, šťastný den, protože naše zkušenost je taková, že nemotivovaný klient znamená blbou a neefektivní spoluprací. To je asi největší potíže, že velká část a právě ty OSPODy nám

posílají tyhle klienty, kteří jsou v náročné rozvodové situaci – takže už samotný ten fakt, že někdo těm rodičům říká „a tohleto byste měli udělat“ je blbý začátek. Já se někdy snažím vypomoci, pokud k tomu OSPOD vyjde vstříc, že si pracovníka OSPODu k tomu pozvu, že na začátku sedíme tři strany. Já jako někdo, kdo do toho byl zatažen, sociální pracovník, který je víceméně zadavatelem té zakázky, no a ti nebožáci tam.

Se kterými subjekty, které kooperují při ochraně práv dětí v náročných rozvodových situacích, spolupracujete nejblíže, nejčastěji? Jak jste spokojen/a se spoluprací s těmito subjekty?

U každého subjektu ohodnoťte prosím četnost interakcí (1 – nikdy, 5 – soustavně) a Vaší spokojenost se spoluprací (1 – velmi nespokojen/a, 5 – velmi spokojen/a). Je možné připojit komentář.

Na soud dáme pětku, to je soustavně, a spokojenost se spoluprací... já s nimi nespolupracuji, on mě požádá o zprávu, já ji napíšu, ale to vlastně není spolupráce. Soud by ji mohl hodnotit, jestli já ji napíšu, ale já těžko, já nemám ani žádnou zpětnou vazbu, akorát mám jednoho soudce, který chce zprávy do druhého dne, s tím nejsem spokojen. To nehodnotím.

S advokáty nespolupracuji, naštěstí, a ne proto, že bych měl něco vůči advokátům, ale bylo by mi to proti mysli jako tam právě přilívat olej do ohně.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí, s nimi spolupracuji soustavně. Je to sice jen část mých klientů, ale je to pořád, takže asi pětka. Spokojenost... já těch OSPODů mám hodně, já tady asi dám tu trojku, protože někde to je výborný, a je to o osobách, ne konkrétních OSPODech. Za výborné to považuji tehdy, když s tím sociálním pracovníkem nebo pracovnící se domluvíme na společném postupu, ona si udělá čas a přijde na tu konzultaci. Někdy jo, někdy ne.

S mediátory nespolupracuji vůbec. S rodinnými poradci, to jsou moji kolegové, tak s nimi jo, a tam je to čtyřka.

Soudní znalci, to nemohu ohodnotit. Doporučuju soudní znalce, nebo soudně znalecký posudek, abych já nemusel posuzovat. Ale to není spolupráce, to je jen nabídka další služby.

Organizace s pověřením SPOD. Nespolupracuju, nemohu hodnotit.

Domníváte se, že by v součinnosti s Vaším subjektem měl být nějaký ještě jiný subjekt (subjekty viz výše)?

Asi mě nenapadá, kdo by tam mohl být jiný.

Jak hodnotíte současnou míru implementace práva participace dětí v systému ochrany práv dětí?

Ohodnoťte prosím na škále (1 – míra implementace je mizivá, 5 – míra implementace je vysoká). Je možné připojit komentář.

To se mi velmi obtížně hodnotí, určitě nějaká míra spolupodílení se dítěte na vlastním osudu tu je, většinou se odkazuje na ten věk dvanácti let, kde má to dítě právo si říct, dneska se ta hranice vlivem nějakých výzkumů i snižuje, že ten ohled by se měl brát i dříve, a asi měl, ale jak moc se to děje... podle mého názoru se to děje, ptáme se těch dětí, nebo jsou doptávány. Možná bych to docela rád nehodnotil.

Podporujete participaci dětí ve spolupráci s rodinou v rámci své profese? Jak?

Určitě to podporuji, nebo pokud na to přijde řeč, tak rodiče k tomu vedu, určitě bych postupoval úplně jednoduše u těch dětí, ne každé dítě bych naváděl k tomu, ať si řekne o to právo, tam si myslím, že je to situace od situace velmi odlišné, a taky o co jde. Něco jiného je říct si o to jak o mě mají rodiče rozhodnout ve věci míry styku s rodičem, u kterého to dítě nežije. Rodiče podporuju v tom, aby se zajímali, jak to ty děti chtějí. U těch dětí od určitého věku podporuju to, aby se to nějakým způsobem učili to vyjádřit. Takže ano, podporuju.

Domníváte se, že by bylo vhodné, aby v některých případech náročných rozvodových sporů mělo dítě vlastního advokáta?

Představa třetího advokáta mi nahání hrůzu.

Zúčastňujete se případových konferencí? Jak často?

Ohodnoťte prosím na škále (1 – neúčastním se, 5 - účastním se pravidelně). Je možné připojit komentář.

Nezúčastňuji, ale je to spíš shoda okolností, ne že bych nechtěl nebo že by to nebylo mým úkolem, ale vždycky když se to mělo dít, tak jsem vždycky měl jiné povinnosti a nemohl jsem se dostavit, takže za mě šel někdo jiný. Je to součást mé práce, očekává se to ode mě, ale reálně se mi to zatím ještě nikdy nestalo. Jednička.

Jak hodnotíte institut PK?

Ohodnoťte prosím na škále (1 – případové komise jsou neúčinné, 5 – případové komise jsou nezbytné)

Když je případová konference dobře vedená, tak si myslím, že je to dobrá věc. Je to otázka kvality vedení, možná ta facilitace aby to dobře fungovala, pak si myslím proč ne pětka?

Jak blízce jste seznámen/a s tzv. Cochemským modelem?

Jenom v té podobě, že náš pan ředitel to na poradě zmínil jako takový sen, teď měl i konkrétní podobu, že OSPOD XXX chce zavádět do praxe něco z Cochemského modelu, já jsem v tom hodně skeptický, myslím si, že se to asi moc nepodaří, ale otázka zní, jestli jsem si s tím seznámil – když začal mluvit, tak já jsem si musel vyhledat to, že to je, čili není to pro mě známá věc, mám o tom rámcovou představu.

Domníváte se, že by jej bylo možné implementovat do našeho prostředí jako celek, do jaké míry?

Ohodnoťte prosím na škále (1 – implementace je nemožná, 5 – implementace je zcela možná). Je možné připojit komentář.

Já řeknu, co mě k tomu napadá. Jestli jsem tomu dobře porozuměl, jedním z těch principů je pohotovost, flexibilita, při dostupnosti těch služeb v případě, že se objeví ten rozvodový konflikt, aby to bylo řešeno co nejrychleji a pružně s účastí příslušných složek, čili nějaký ten OSPOD, poradce, ten by měl být rychle k dispozici a jestli jsem tomu dobře porozuměl, pokud se rodiče nedomluví sami, dostanou, skoro mi to znělo až sankčně, pod hrozbou sankce, jít k poradci a tam se domluvit, tak nějak do dvou týdnů. Já když si tohleto představím, tak mi to přijde velmi nereálné z hlediska kapacity. My když objednáváme klienty někdy za dva měsíce, tak si nedokážu představit, že se podaří zrealizovat dostupnost těch služeb takhle rychle a tak pružně. Ale je to i otázka toho, jak mě poradna umožní nějakou rezervní kapacitu mít. Když mi ji umožní, tak to dostupné může být. Čili teď to hodnotím z pozice, kterou já bych zřejmě měl – byl bych poradce, za kterým by byli ti rodiče odesláni k té mediační práci, k té dohodě. To je hlavní, co mě k tomu napadá, jestli by se našla vůle někoho uvolnit natolik, aby tam měl okénko, průběžně ve svém programu, a když to bude potřeba, tak bude k dispozici pro tuhle práci. Pokud jo, tak jo. Pak to možná půjde realizovat. Druhá otázka, kterou k tomu mám, jestli tohle bude na české rodiče fungovat, tahle hrozba, když vy se nedomluvíte, tak, protože mám pocit, že na ně zatím nic nefunguje, a že zatím táhnou ty spory v pohodě dál, nevím úplně... jsou tam nějaké sankce, jsou tam nějaké sankce? Finanční? Tak peníze by mohly fungovat možná.

Kterou část Cochemského modelu by bylo možné a prospěšné implementovat do našeho prostředí?

Na to nedokážu odpovědět. Uměl bych říct, co by se mi líbilo.

Jaké další změny ve výkonu Vaší profese byste hodnotil/a jako prospěšné, co se týká individuální ochrany práv dítěte?

To, co je pro mě inspirující a co je podle mě dobré alespoň vyzkoušet, je opravdu standard mít tu brzkou dostupnost a rychlou frekvenci spolupráci. To mě připadá, že i z jiných typ práce napomáhá efektivitě. Když se to netáhne.

Rozhovor 4

respondent: Vedoucí OSPOD 1

Charakterizujte, prosím, roli své profese v rámci ochrany práv dětí v náročných rozvodových situacích.

My jsme v takové dvojroli. Buď jsme v roli kolizního opatrovníka, který je součástí opatrovnického řízení, a nebo jsme v rámci sociálně-právní ochrany dětí jako orgán sociálně-právní ochrany, a prakticky ve sto procentech případů jsme v obou těchto rolích, což přináší velké problémy, protože udržet si neutralitu v procesu je velmi těžké – udržet si neutralitu vůči rodičům. Nemusíme si udržovat neutralitu vůči dětem, jsme tady kvůli dětem a hájíme jejich zájmy, ale pořád si myslím, že by v roli kolizního opatrovníka dětí by měl být advokát.

Jak hodnotíte nebezpečí, které pro práva dětí představuje náročná rozvodová situace jeho rodičů?

Myslím si, že rozvod pro jakékoliv dítě v jakémkoli věku je velmi náročná situace, protože se mu rozbije to prostředí, které by mělo zajišťovat lásku, péči, bezpečnost, pravidla, vzory chování, a že většina dětí, která vyrůstá s oběma rodiči do určitého věku a ty rodiče se o své děti v průměru normálně starají, tak ty děti k nim mají kladný vztah. To znamená, když se partnerství těch dvou lidí rozbije, tak pro ty děti je to velmi náročné, protože se mu po tom odcházejícím rodiči velmi stýská. Ještě je hrozné, když jeden z rodičů začne vůči tomu druhému, často odcházejícímu, chrlit spoustu negativních postřehů. Tomu dítěti to vadí a ničí mu to duši, protože toho člověka má rád. Není pravda, že když se rozpadne partnerství rodičů, že to dítě automaticky přestane mít jednoho z těch rodičů rádo. Je to pro něj velký zásah, rozbití jistot, a v tu chvíli jsou velmi zraněné, velmi zmatené, a to, že záleží jenom na těch dospělých, jak se to zvládne a jak to bude pro to dítě komfortní, tak proto je to to dítě tak těžké. Ono je obětí a ve své podstatě, i když občas vysílá těm rodičům to, že mu to vadí, a že už nemůže dál v tom žít. Rodiče, když jsou v té rodičovské válce, tak ty potřeby toho dítěte vůbec nevnímají. Vnímají jenom potřeby té války.

Domníváte se, že současná situace vysoké - vzrůstající rozvodovosti v ČR ovlivňuje českou společnost?

Nevím do jaké míry rozvodovost vzrůstá, já si myslím, že je vysoká už dlouhou dobu. Já si myslím, že ve své podstatě už možná dvě generace jsou vychovávány jen jedním rodičem, což je velký problém. Vysoká rozvodovost se začíná objevovat už v šedesátých,

sedmdesátých letech a je to velký problém, protože do nedávné doby tady v České republice se děti svěřovaly výhradně do péče matky, otcové měli styky jednou za čtrnáct dní, a jak u chlapců, tak u holčiček absolutně chybí vzor toho mužství, což myslím, že u kluků je to znát, ten vzor toho hrdiny, který je schopen zajistit tu rodinu, ochránit a je rozhodnej a má nějakou přirozenou aktivitu, to ti chlapečci vůbec nemají. Ta rozvodovost je pro společnost určitě špatná, protože si myslím, že lepší malá společenská buňka stejně nebyla vymyšlená, ať si k tomu vmýšlíme různé výmysly, že tatínek bude mít milenku, a maminka bude mít milenku, a budeme kamarádit s budoucí manželkou tatínka a budoucím manželem maminky, a budeme rozšiřovat rodiny, tak si prostě myslím, že ten model máma – táta – děti je prostě nejzákladnější a nic lepšího ta společnost nevymyslela. K tomu, aby se děti dobře vyvíjely a měly dobrou socializaci a vyrůstaly v dobře strukturalizovanou osobnost, tak potřebují rodinu, kde jsou dva vzory – matky a otce. Myslím si, že to, že je najednou tolik lidí s diagnózou psychopatie je důsledek toho, že jsou špatně vychovaní v nějakých tradicích, nejsou vychováni v rodinných hodnotách a nemají vzory dvou rodičů.

Pozorujete důsledky této tendence při výkonu své profese?

Já myslím, že určitě, a určitě se to ukazuje v tom, že ty děti nejsou schopny ani vidět, jak by ty intrapersonální vztahy měly vypadat, jak by měli vypadat vztahy mezi mužem a ženou, když se mají rádi, a když spolu tvoří nějakou rodinu, a tvoří tu rodinu i pro děti, to znamená, že jsou schopní fungovat na základě nějakého stavu, nějaké péče a nějakých lidských vztahů. A co je podle mého nejhorší, že my spolu nedokážeme žít jako partneři. Máme pořád tendence, jedno i druhé pohlaví, přebírat funkci toho vůdce. Dnes už to nejsou jen muži, ale začínají to být i ženy, že přebírají ty rádobý mužské role, a my nedokážeme v tom rovnovážném vztahu souznít delší dobu. Jsou zajímavé sociologické výzkumy, že vlastně dvacáté století do první poloviny bylo plné válek, a ořesných válek, takže ti lidé spolu nežili tak dlouho jako dneska, v míru a v tom, jakou máme zdravotní péči, ti lidé žijí déle, než jsme byli zvyklí dřív, takže vlastně ti lidé nejsou naprogramováni na to, aby v tom vztahu žili tak dlouho. Byly navíc nějaké choroby, takže umřeli třeba na mor, nebo mužští ve válkách, nebo se ty ženské urodily k smrti. Ale neumíme žít takovou dobu spolu v tom vztahu toho souznění, péče, tolerance a tom myšlení na toho druhého, aby mu bylo dobře. Prostě to neumíme. A pak se neumíme ani kultivovaně rozcházet, protože ač třeba nechceme, tak se nám rozpadne něco, co potřebujeme k životu. A rodinu k životu potřebujeme.

Které problémy v souvislosti se současným přístupem k práci s rodinami v rozvodu registrujete?

Já si myslím, a v tom souhlasím s doktorem Klimešem, že v tom rozchodu my se stále zaobíráme právy těch dospělých, a zapomíná se na práva těch dětí. A my se dostáváme do situace, že jsme takoví štíty, na který se stále jen nadává, do kterých se stále jen trefuje, protože všichni, jak matka, tak otec mají pocit, že si nás budou přetahovat na svoji stranu, protože oni v té své válce chtějí slyšet, že mají pravdu, že jsou toho obětí, a podobně. Ale v tom rozchodu, který není kultivovaný, a který není na základě nějaké slušné dohody, je skutečně to, že se tam používají všechny atributy války, to znamená, že oni nepřemýšlí o ničem jiném, než jak tomu druhému ublížit, a ten vztah se překlóní do nenávisti, kde je až absurdní, že člověka, kterého nenávidím, tak na něj myslí víc, než když ho milovali. Zapomíná se na práva těch dětí, že v této šílené střelbě tady fungují, já si myslím, že by se měla hodit zodpovědnost přímo na ty lidi a asi o tom i mluví ta Cochemská dohoda, že pokud nepřijdou dohodnutí k soudu, tak potom ano, u soudu se rozpoutá ohromný boj, ale ten boj si zaplatí. Myslím si, že by všichni měli jít přes nějaký odborný pracoviště – mediaci, párové terapie, podpůrné organizace schopné pracovat s rozvodovým konfliktem a říct si, že spolu nechtějí být, ale jak si to do budoucna představují, že se budou starat o děti. Protože ti rodiče nejsou schopni pochopit, že když skončí partnerství, tak to rodičovství je do konce života, a že ty děti je budou vždy spojoval. Obzvlášť, když jsou to děti, které ještě potřebují veškerou péči. Takže by to určitě mělo být o zodpovědnosti. Vy jste se rozhodli, že půjdete pryč, nejsou tady soudy, aby vám diktovaly, jak má vypadat váš život, nejsou od toho sociální pracovníci, aby vám řekli, jak má vypadat váš život, buď se nedohodnete, ale pokud ne, tak si to teda tvrdě zaplatíte, včetně toho, že tam bude zájmy dítěte hájit advokát. A to si všechno zaplatíte, a může vás to klidně stát i barák. Ale aby tady probíhaly u opatrovnických soudů deset let úpravy poměrů, zaplatil to daňový poplatník a děti byly v likvidaci, tak to mi přijde naprosto neuvěřitelné. Osobně si myslím, že by odborná veřejnost, včetně soudců, měla velmi rychle odhadnout, jestli se tam už nejedná o formu syndromu CAN, protože pokud jsou rozchody dlouhodobé, tak tam bez řečí jde o psychické týrání těch dětí. A jestliže ty děti se dostávají do situace, kdy chtějí ukončit svůj život, nebo koktají, nebo se pomočují, nebo potřebují péči psychiatra, tak bych na to upozorňovala orgány činné v trestním řízení.

Takže pokud to dobře chápu, problém, který vnímáte, je, že zodpovědnost není na těch rodičích.

Není. Rodiče se rozhodnou, že budou válčit, a my se všichni pokoříme. A pak se všichni strašlivě bojíme něco říct, protože budou stížnosti. A podpora vrchnosti není tak jednoduchá.

Zasahuje do toho ne vždy citlivě magistrát, ne vždy citlivě ministerstvo, zasahuje do toho i ombudsman, protože těžko je vyhodnotit tu situaci citlivě, když u toho nejsou, nevidí tu situaci, co ty lidi dokážou. Ale v každém případě si myslím, že by se měla delegovat zodpovědnost na lidi, kteří se rozhodli, že od sebe budou odcházet, že budou válčit, ale bude tedy za to nějaký výsledek. Ale ne, že se bude čekat, že to vymyslí sociální pracovník, a nebo až to vymyslí soudce, nebo až jim to někdo přikáže, ale stejně se jim to pak nelíbí, protože válčí. A podle mého názoru se tam chrání víc práva rodičů, než dětí.

Jaká největší úskalí řešíte při výkonu své profese při práci s rodinami v náročné rozvodové situaci?

Já s tím mám problém v jedné věci, já jsem spíš typ terénního sociálního pracovníka pro lidi, kteří se dostanou do velmi nelehké sociální situace – ztratí práci, nemají na nájem, zanedbávají děti, nějaké alkoholové nebo drogové závislosti... ale když se dostávám do role advokáta dítěte, kde je podprah boj o majetek, tak mi ta práce uniká, kde jsem já jako sociální pracovník v sociálně-právní ochraně dětí. Já se tam prostě necítím komfortně, protože já chci vykonávat jinou práci, a ne dělat svědka nechutných rozchodů a hromosvod, protože vlastně skáču před to dítě. Ale můžu skákat před to dítě jenom v té situaci, když ti lidé jsou tady, daleko horší věci se pak dějí, když jsou s tím dítětem sami. Takže já si osobně myslím, že sociálně-právní ochrana v těch rozchodech jako takových by měla nastupovat jako žalobce toho, když jsou tam opravdu aspekty týrání. Ale jako advokát dítěte – mně se to nelíbí a přijde mi, že to není o sociální práci. Mně se to nelíbí a vyžaduje to velmi dobré právnické vzdělání, což ty sociální školy zas tolik nedávají, do toho advokátní kanceláře si za to berou sakra peníze a já tady poskytuji velkou právní pomoc zadarmo a přijde mi, že stejně to nemá žádnou váhu, protože tomu dítěti v tom stejně nepomůžu. Stejně se dívám na to, jak to dítě se klidně likviduje, protože na práva maminek a tatínků se nesmí šáhnout. A potom ještě muset vysvětlovat, že jsem si tatínkovi nebo mamince dovolila říct, že to, jakým způsobem se chovají k tomu dítěti, jaké prostředí mu připravují, tak že mu to škodí, přestože mě k tomu opravňuje zákon. Takže se v tom já, jako odborník, jako člověk, necítím dobře, protože to, na co jsem nastupovala, tam byl cíl práce jiný, a to spíš pomáhat lidem na nízké sociokulturní úrovni a ne mít většinu práce takovou, že tady dělám fackovacího panáka rozeštvaným rodičům. S neustálým upozorňováním na to, co se tomu dítěti děje. A pak se ještě zpovídat, že jsem řekla víc toho, míň toho a že jsem s těmi rodiči měla pracovat jinak. Já ale nejsem ani rodinný poradce, ani rodinný terapeut. Takže jsem v konfliktu rolí, ale i v tom, že mi nepřísluší, abych tady dělala rodinné poradenství. Já jsem

tady od toho, abych chránila zájmy dětí. A jako odborník mám právo říct, že práva a zájmy toho dítěte se poškozují. Nechápu, proč bych za to měla být perzekvovaná, pouze proto, že se bojíme, abychom nezkřivili vlas rodičům. Ale dětem ho klidně zkřívíme.

Se kterými subjekty, které kooperují při ochraně práv dětí v náročných rozvodových situacích, spolupracujete nejbližší, nejčastěji? Jak jste spokojen/a se spoluprací s těmito subjekty?

U každého subjektu ohodnoťte prosím četnost interakcí (1 – nikdy, 5 – soustavně) a Vaší spokojenost se spoluprací (1 – velmi nespokojen/a, 5 – velmi spokojen/a). Je možné připojit komentář.

Se soudy spolupracujeme soustavně, takže co se týče interakcí, tak je to pětka. Co se týče spolupráci, tak se soudy bychom měli jako sociálně-právní ochrana mít spolupráci výsostnou, protože jsme partneři, protože opatrovnickému soudu by mělo jít taky jenom o zájem a blaho dítěte.

A jaká je realita?

Realita je neslavná, ale s tím souvisí spousta věcí, ty soudy jsou neuvěřitelným způsobem přetížený, mají velmi málo lidí, kteří by tomu soudci pomáhali, takže ten soud dělá spousta věcí, které mu nenáleží, a do toho ještě řeší problematiku rodinných rozchodů, tak řeší problematiku rodin, které jsou na nízké sociokulturní úrovni a mají ten problém, že propadnou tou sociální sítí, to znamená, ten obsah, co musí řešit, je ohromný – měli by být specialisti. A měli by mít nějaký ensembl, který jim pomáhá, ne že píšou nebo diktují rozsudky... Myslím si, že ty soudy odsoudit je nesmysl, protože ti opatrovníční soudci, civilní a trestní nemají podmínky, aby tu práci mohli dělat v klidu, aby se mohli dobře připravit a vše rozvážit. A taky bych byla pro, aby opatrovnický soudce měl sociálně-právní ochranu jako partnera.

Četnost těch interakcí je tak na dvojku, a s tou spoluprací jsem naprosto nespokojena, taková možnost zde ani není. Hrozně málo advokátů umí dělat rodinné právo, hrozně málo advokátů umí přemýšlet a analyzovat dopředu budoucnost toho dítěte a klienta a mám pocit, že jediné, na co myslí, je, jak uživit kancelář. A to, jakým způsobem je někdy vedou do konfliktu je naprosto nereseriozní a zničující. Někteří soudci na to velmi ostře reagují.

S tím se setkávám soustavně. Se spokojeností je to těžší, se svým oddělením jsem spokojená. Co se týká ostatních orgánů sociálně-právní ochrany dětí, tam bych řekla jak kdy, trojku.

Mediátory moc nevyužíváme, protože máme rodinného poradce, který je externím pracovníkem na našem pracovišti. Ten to dělá na základě terapeutické polohy a myslím, že se mu daří poměrně vyšší procento lidí nadelegovat na nějakou rozumnou dohodu, připravenou k soudu, aby tu dohodu tam schválili. Je pravdou, že soud to velmi oceňuje, a je i schopen, když se poprosí o odročení, že je tam u rodinného poradce nějaká možná cesta k dohodě, že to klidně odročí a počká, až se ta dohoda sestaví, až se lidi domluví. Takže to je věc, která tady funguje už asi deset let a velmi se to osvědčilo, a ti soudci to velmi kvituje. U nás rodinný poradce – to je spolupráce soustavná a spokojenost velká. Takže po pěti. Mediátoři, tam v těch interakcích – my je jenom doporučujeme, takže na spolupráci není co hodnotit. My je tam posíláme, pak se buď objeví se zpětnou vazbou, nebo neobjeví. Hlavně nejsme součástí toho mediačního setkání.

Soudní znalci, tam je četnost dost velká, protože hodně často navrhujeme znalecké posudky. Spolupráci s nimi nemůžeme mít žádnou. Oni pouze si vyžadují spisovou dokumentaci, ale že by se na nás obraceli, abychom jim k tomu něco řekli, to jsem zažila jen jednou, a stejně to bylo k ničemu.

Asistovaný styk moc moc nevyužíváme, protože nejsme přesvědčeni, že je to to pravé ořechové. A protože pro to dítě to nemám za úplně dobré a myslím si, že asistované styky nelze u agresora úplně zvládnout. Pokud je to agresor a nejde mu o dítě ale o vyvolávání konfliktu s matkou, tak tam stejně žádná asistence nepomůže. Z těch organizací s pověřením SPOD využíváme pro rozvody především ty, kteří dělají párové terapie nebo nějaké to rodinné poradenství a vedou je k nějakým rozumným dohodám, aby to bylo k přežití. Tam bych řekla, že ta četnost interakcí je soustavná, že máme vytipované dvě tři organizace, které velmi dobře fungují, a většinou jsme s nimi spokojení. K tomu bych chtěla říct, že to samozřejmě není lék na všechno, některé ty rodiny, které projdou všemi těmito formami, těm to vůbec nepomůže a pokračují v tom dál.

Domníváte se, že by v součinnosti s Vaším subjektem měl být nějaký ještě jiný subjekt?

Nejsem úplně proti tomu, aby ty děti někdy byly v neutrálním prostředí, takže organizace, jako je třeba Klokánek, ZDVOPy, nebo některé ozdravovny. Myslím si, že to dítě si od těch rodičů někdy potřebuje odpočinout, nemyslím si, že by se měly sekat na psychiatrii, ale myslím si, že jsou situace, kdy by se ty soudy neměly bát a měly by jít do toho neutrálního

prostředí, protože být neustále v té válce jeho dvou nejbližších bytostí, to je zdrcující. Takže si myslím, že by do toho klidně mohly patřit. Pak máme různé neziskové organizace nebo SVP, které děti, které jsou tomuto vystavené, berou na výlety, nebo do terapeutických skupin, do individuálních terapií, nebo s nimi dělají nějaké koníčky. Výhoda je, že my tu máme velkou zasíťovanost, vše to máme na obci a máme s nimi velmi dobré vztahy, takže nám pro spoustu dětí, které potřebují pochovat, potěšit, odjet na koně nebo na plavání, jít do klubu nebo na terapie, na tábory... to všechno využíváme pro děti, které mají tyto obtíže.

Jak hodnotíte současnou míru implementace práva participace dětí v systému ochrany práv dětí?

Ohodnoťte prosím na škále (1 – míra implementace je mizivá, 5 – míra implementace je vysoká). Je možné připojit komentář.

Myslím si, že ty děti by se do toho nějakým způsobem vyjadřovat měly. Ale je to velmi individuální práce, protože některé děti na to nemají. A je jedno, že je jím nad dvanáct. Některé děti, kterým je devět, tak jsou schopné vyhodnotit a říct, co by chtěly a co by pro ně bylo fajn, ale vzhledem k tomu, kolik toho je a jak je nás málo, tak si prostě myslím, že ty děti vidíme fakt málo a nemáme čas zjistit, co by ty děti opravdu chtěly. Je to dané tou první premisou, že je nás málo, a ten nápad je neuvěřitelně veliký. A každé to dítě, které se dostane do rozchodu svých rodičů a rozpadá se mu ten ostrov jistoty, tak by si zasloužilo, aby tam byl někdo, kdo s ním půjde tou cestou, kdy je mu je nejhůř a kdy mu pomůže se nějak vystrukturovat, aby to vydrželo. Myslím si, že míra ochrany dítěte i toho, aby mohlo nějakým způsobem na tom participovat, aby to bylo v jeho zájmu, to je míra téměř mizivá, tam bych dala jedničku. Protože když my ty děti vidíme, když už to dítě je tam roztrískané, úplně na cimpr campr. Pravda je jedna věc, že se nezajímáme o děti, kde se uzavře dohoda. Na to nemáme už vůbec čas. Ale ta dohoda nemusí být taková, že by ty děti s tím souhlasily. Proto si myslím, že by ty děti měli mít advokáty. Měl by to být specializovaný advokát, dětský advokát, ne jako z každí advokátní kanceláře, který dosud dělal obchodní právo. Myslím si, že děti by měly mít jednu figuru, která je tou katastrofou provede a která je ochrání Toho ale my nejsme schopný, to nejsme schopní personálně zachytit.

Domníváte se, že by bylo vhodné, aby v některých případech náročných rozvodových sporů mělo dítě vlastního advokáta?

Myslím, že ano. A samozřejmě hrazeného rodiči, to bez jakýchkoliv řečí. Ale ti advokáti by měli být způsobilost ze sociálně právní ochrany dětí a samozřejmě nějaké psychologické

minimum, tzn. alespoň budou znát, co je vývojová psychologie, jak to dítě v jakém věku reaguje, co potřebuje a čemu rozumí. Tzn., že by to museli být lidi, kteří to znají. Ve výsledku by mohli být i ze sociálních pracovníků, ale dělali by vyloženě jenom tuhle činnost, protože my máme sociální i právní vzdělání, takže roli toho advokáta bychom mohli mít. A myslím si, že dneska bychom na to měli vedle advokátů větší vzdělání a schopnosti obhajovat to dítě, prostě protože to vzdělání, i to psychologické, prostě máme.

Zúčastňujete se případových konferencí? Jak často?

Ohodnoťte prosím na škále (1 – neúčastním se, 5 – účastním se pravidelně). Je možné připojit komentář. Jak hodnotíte institut PK? Ohodnoťte prosím na škále (1 – případové komise jsou neužitečné, 5 – případové komise jsou nezbytné)

Zúčastňuji a často, protože ji беру za jednu z nejlepších metod sociální práce právě proto, že cílem té konference je vždycky najít optimální řešení pro to dítě. Je to o tom, že to nevymyslí sociální pracovnice, soudce, policie, škola či zdravotní středisko, ale že účastníky případové konference jsou pečující osoby, rodiče, a že se na tom cíli společně domlouváme a pracujeme. To znamená, není vzata rodičovská zodpovědnost, že se ten daný sociální problém dá řešit, a že je dobré, když na to řešení člověk přistoupí, pak se mu to lépe dělá. Takže za účast pětka, a co se týče důležitosti, tak to jsem zde řekla. Já ji považuji za důležitou. Dokonce za tak důležitou, že je potřeba nezapomínat na to, že by tam měli být ty děti. (pět).

Jak blízce jste seznámen/a s tzv. Cochemským modelem?

Já jsem ho četla v Rodině a právo. Víím, že to vzniklo tuším v Německu. Ale v praxi nevím, jak to funguje. Jenom si uvědomuji, že by soudy musely úplně změnit systém. Dokonce by úplně měla být změněna „OSŘ“, tzn. občanský soudní řád. To znamená i v tom důkazním řízení i v přípravném řízení. Myslím si, že to by byla věc, která by byla především velkou změnou pro naše soudy.

Pokud s tím nemáte blízké seznámení, asi nemůžete říct, že byste tam měla nějakou část, která Vás vyloženě zaujala?

To v tuto chvíli opravdu nemohu. Já jsem to v praxi opravdu neviděla. Víím, že to teď zkouší Nový Jičín, takže by mě docela zajímalo, jak to tam dopadne. Nevím, jak to zvládnou ti soudci, protože oni jsou tím občanským soudním řádem a zákonem o zvláštním řízení soudních velmi svázaní, takže si to nějak nedovedu představit. Jediné co víím, že když jsem dělala bakalářskou práci, ta byla hodně orientována na děti se syndromem CAN, a také

ta multidisciplinární spolupráce v rámci i případových konferencí, kdy jsme i zvali soudce, když třeba to dítě bylo odebrané z rodiny kvůli týrání. A soudci říkali, že by to bylo porušení neutrality a že by v žádném případě nepřišli, vůbec na to nereagovali. Oni musejí být za tím stolem a s nikým si nesmí povídat. Já si to nemyslím, podle mě by měli vědět, o jakém dítěti se rozhoduje, jak to dítě vypadá, jak se projevuje a kolikrát si myslím, že by z prostředí toho dítěte mezi oběma rodiči mohli lépe usuzovat než v soudní síni.

Myslíte, tedy, že by mohl být v nějaké roli pozorovatele?

Ano, třeba. Nemusel by tu případovou konferenci vést, ale prostě by tam získal ohromné množství materiálu pro to, aby mohl podle mého názoru spravedlivě rozhodnout. Pokud by se to vázalo k rozhodnutí, pokud by to nebylo k schválení dohody, to by se myslím dalo i klidně udělat. Pokud by to ten moderátor dobře zvládnul.

Jaké další změny ve výkonu Vaší profese byste hodnotil/a jako prospěšné, co se týká individuální ochrany práv dítěte?

Já budu v tuto chvíli mluvit asi proti úplně všem. Ale když jsem viděla novelu zákona z roku 2013, tak jsem si říkala, že je to vlastně velké nakopnutí pro práva dětí a jejich zájmy včetně toho, že se trochu změnil pohled na pěstounskou péči. Ale prostě je málo odborníků, kteří by dokázali tu individuální ochrany práv dětí zajišťovat. A ještě je problém v tom, že ten systém pořád hledá, to znamená, že lidi, když jsou zainteresovaní k tomu, aby chránili to dítě, těžko se hledá nespolečáci. My máme pořád tendence typu, a to dělá sociálně-právní ochrana, že my máme pocit, že víme všechno a můžeme rozhodovat o všem a víme, co je pro to dítě nejlepší. Dost málo si bereme, a to teď nemluvíme o tomto oddělení, ale spíše obecně, dost málo si bereme odborníky, dost málo posloucháme jejich názor a dost málo se dokážeme dohadovat. My se dokážeme pohádat, a pak tam ten OSPOD jde z pozice moci. Je to i třeba o tom, jak jsou děti umístěné v dětských domovech. Dodneška jsou některé dětské domovy, které nespokly to, že se tam jezdí a máme zájem o to, jak to dítě prospívá, a že jsme tedy součástí spolurozhodování o tom, co s tím dítětem bude dál. A jsme vlastně silní partneři. Oni si myslí, že když se dítě zavře v dětském domově, tak už patří dětskému domovu. A to samé mají rodiče. Pokud se pracuje s rodiči, aby změnili svůj postoj k dítěti, tak samozřejmě, že se k tomu mohou vzít ti odborníci. Ale ti rodiče pořád žijí v tom, že je to jejich majetek. A já si osobně myslím, že práva dítěte, ať si říkáme, co chceme, tak stále nejsou chráněny tak, jak by si ti děti zasloužili. My prostě pořád máme pocit, že dětství je nedokonalý dospělý, tudíž musí mít

i nedokonalé, nedostatečné právo. Že dětem je dobré nevěřit, protože si vymýšlí, buď proto, že na tom nejsou vývojově tak dobře, aby byly schopné správně vyhodnotit tu situaci, a nebo, že lžou, protože zjistí, že je to pro ně lepší. (*A kdyby se to mělo změnit, tak by to měla být změna legislativní nebo metodická?*) Já si myslím, že je ta situace tragická v tom, že ti sociální pracovníci na sociálně-právní ochraně nemají žádnou pozici v té společnosti. Ani profesní, nemají žádnou úctu, nerozumí se jejich práci – majoritní, laická společnost nerozumí, co to obnáší. Ve většině případů se proti této profesi jde z toho důvodu, aby byla větší sledovanost v televizi, takže se vytrhne z toho případu nějaký určitý kontext a společnosti se vykládá nějaká senzace, aby to zaujalo, abychom si všichni přepnuli ten program. Ale že tam nejdeme do hloubky, abychom tam přišli na to, proč se to takhle děje. Jak probíhá ta práce sociálního pracovníka na odboru sociálně-právní ochrany dětí? A podle mého názoru jsou to jedni z nejzajímavějších a nejlepších lidí, protože je to profese nesmírně těžká. Je těžká v tom, že člověk pracuje s lidskou bolestí, musí si poradit v různých situacích a s různými lidmi. Ráno začnu s asociálem a skončím s profesorem. Musím volit jazyk, chování, musím volit argumentaci, musím se domluvit s různými organizacemi, musím umět to dítě dobře obhájit, musím zvládnout agresivní chování. Vlastně celý ten den přeskakuju z jednoho případu na druhý, a nemám ani chvilku času, abych si oddechla. Někdy se po těch lidech chce okamžité řešení, které je za každou cenu správné, aniž by ti lidi měli chvilku možnost si to zvážit, jestli to, co jsem vymyslela, má to správné řešení. Jestli tam není ještě něco správnějšího, teď mluvím samozřejmě o etice. Tento obor by neměl být postavený na úrovni těch hysterických čarodějnic a polednic a Zubatých, které lítají a snaží se vyrvat děti z rodin, což je náš archetyp. Měl by mít pozici mezi odborníky, měl by mít úctu a taky zájem, aby byl pochopen záměr a cíl té práce. To, co ten obor obnáší, a že má svoje metody, a že má své praktiky, svoji teorii, svůj řád. Takže to je trochu problém. Já mám pocit, protože jsem to začala dělat v době ještě za bolševika, ale za bolševika přece nebylo špatných rodin, v socialismu rodina netrpí. Takže tehdy jsme byli na chvostě, nikdo se o nás moc nestaral. Na jednu stranu to bylo dobře, protože na nás všichni kašlali a nemuseli jsme vstupovat do komunistické strany, na druhé straně jsme zase placeni hůře než popeláři a neměli jsme možnost žádného vzdělávání. Dneska je to samozřejmě trochu jiné, ale pořád mám pocit, že jsme ty popelky. Tady si prostě stát vůbec neuvědomuje, že když se pracuje na kultivaci lidí, že nejdůležitější pro stát jsou výborné sociální služby, zdravotní služby, záchranáři, policisté. A když jsou tito lidé oceňováni ve společnosti, a mají prostor pro tu práci vykonávat, tak je vidět, že ten stát je na nějaké vyšší úrovni.

Děkuji za rozhovor.

Rozhovor 5

Respondent: Rodinný poradce 2

Charakterizujte, prosím, roli své profese v rámci ochrany práv dětí v náročných rozvodových situacích.

Já se největší váhou vnímám jako někdo, kdo by se měl pokusit těm dvěma stranám, matce a otci, nějak srozumitelným způsobem sdělit, že v partnerských vztazích si nerozuměli, a důvodem je, že se rozešli, jejich životní cesty se prostě odklonili, ale že jim zůstala role matky a otce a že v této roli budou celoživotně a že je dobře se domlouvat o věcech svého dítěte/svých dětí a v jejich prospěch hledat nějaké dobré řešení. To znamená, aby mezi nimi pokud možno, aby si „spíš neubližovali“, než aby v tomto prostoru bylo nějaké napětí. Takže tohle je moje role takového chvíli průvodce, chvíli mediátora, ale hlavně někoho, kdo může zprostředkovat, jako třetí osoba, a zpřehlednit žitou náročnou životní situaci s cílem soustředit tu energii k dětem a v jejich dobrý prospěch.

Jak hodnotíte nebezpečí, které pro práva dětí představuje náročná rozvodová situace jeho rodičů?

Těch nebezpečí je tam celá řada. Jedno takové hodně zásadní, které já vnímám, je, že tam vidím jakousi nezralost rodičů a to v tom smyslu chápání mít určitý náhled na to, co teď momentálně žijí. Ano, rozvod sám o sobě je bezesporu náročná životní situace, která dopadá na rodiče i na děti, všichni ji nějak intenzivně prožívají. Ale někdy ti rodiče v té situaci vůbec nemají kapacitu, aby dohlédli ke svým dětem. Ta situace je pro ně tak náročná, že řeší sami sebe, a už tam není energie a kapacita vnímat věci ke svým dětem. A tady já vidím obrovské nebezpečí, že oni by zkrátka potřebovali nějakou pomoc, což já mohu vyhodnotit, že tady by byla potřeba nějaká individuální terapie, aby člověk tu zátěžovou situaci nějak odžil a nějak se přes ni mohl přenést, a měl znovu tu kapacitu dát energii a pozornost dětem, toho jsem si vědom. Ale tady je nebezpečí, že já to těm rodičům mohu třeba nabídnout, mohu je na to upozornit, ale většinou se sebou nechtějí nic dělat. Většinou je to stylem „prosím, udělejte něco s tím druhým rodičem, aby na tu situaci nahlížel jako já“. Takže jedno riziko je, že rodič nemá kapacitu vnímat rizika, ve kterých je jeho dítě. Druhá věc pak je, že většinou v těch vztazích je to tak, že jedna strana dlouhodobě přemýšlí o tom, že ze vztahu odejde, a ta druhá strana ještě nic netuší. A proto nejsou ve stejném vývoji poznání toho, proč odejít nebo co se kolem nich děje. Přijde jim třeba, že situace sice

není dobrá, ale jeden z partnerů už je na cestě odpojení se ze vztahu, ale druhý to takto neřeší. A někdy to zranění, které způsobí, že jeden z rodičů dá žádost o rozvod, může vést k tomu, že ten rodič je bezradný a tu zátěž není schopen nahlédnout a pak se to dítě může stát prostředkem, který jeden útočí na toho druhého rodiče. A to ať už je to cíleně nebo podprahově. To nemusí být záměr, ale on to dělá, protože ví, že to dítě je rukojmím, jak na toho partnera může zaútočit. To je tedy druhé nebezpečí. Tyto dvě jsou asi nejzásadnější, které já vnímám. Dalším problémem je pak to, aby se nepřeklápěla zodpovědnost k těm dětem. Velmi se tady snažím o to, aby se věci řešily v rovině těch dospělých a pokud možno se nepřenášely k těm dětem. To znamená, aby se ty děti nevyskytovaly v nějakých zátěžových situacích, aby si to tady odpracovali ti rodiče. To nebezpečí je, že někdy tam je ta tendence, že ty děti už vstupovaly do něčeho a dostávali větší důležitost a zodpovědnost než měly. Na druhé straně zase ty starší děti, to znamená 12 a více let, aby u nich bylo možné přemýšlet nad tím, že je musíme brát jako partnery k diskusi. Takové dítě by už zase mělo vyjádřit svůj názor a mělo by být nějakým způsobem respektováno. Tedy nikoliv přepólování zodpovědnosti, ne přepólování typu, že ono bude mít největší vliv, ale aby tam to dítě bylo vnímáno jako partner toho dění. Nebezpečí tedy je, kdy je ta vhodná doba, kdy už to dítě přivzít do spolurozhodování a kdy to ještě nechat u těch rodičů. To je tedy takový třetí prostor, který já vidím jako rizikový. Asi by se jich našlo víc, ale tyto mi přijdou dominantní.

Domníváte se, že současná situace vysoké - vzrůstající rozvodovosti v ČR ovlivňuje českou společnost? Pozorujete důsledky této tendence při výkonu své profese?

Já myslím, že zcela zásadně. V podstatě dochází k rozpadu tradičních hodnot. Rodina jako něco tradičního a jakýsi formát, který je z hlediska dítěte to nejlepší, co můžeme poskytnout. Tzn. role matky a role otce a to, že dítě v tomto prostoru vyrůstá, žije a učí se, že rodiče jsou předlohy a dítě ty předlohy načítá a učí se je mimoděk. To já považuju za nejdůležitější proto dítě. Ono se vlastně na té scéně učí, jak ti rodiče řeší konfliktní situace, jak to je či není dynamické atd. V podstatě to dítě sdílí nějaký žebříček hodnot, společné zážitky... Z mého pohledu ta tradiční rodina, to že se tyto hodnoty nějakým způsobem rozpadají a přestávají být platné, to já vnímám jako obrovské riziko, něco co posouvá tu společnost. Další věc, kdybychom to vzali statisticky a řekli si, že to neuvěřitelné číslo, ty děti v neúplných rodinách nebo doplněných rodinách a jinak poskládaných rodinách, je tolik, že bychom to vlastně mohli brát jako normu. Protože jestliže je něco hodně, tak se to ze statistického hlediska bere jako norma. A já se obávám, že takto na to nahlíží ta společnost, že to bere

jako normu. Jenže z hlediska prožívání dětí to žádná norma není! Každý jeden človíček, to dítě, které žije v neúplném útvaru nebo tam, kde se ti rodiče rozcházejí, tak samozřejmě vždycky prožívá ohrožení. Vždy se tak dostává do situací, které jsou pro něj těžké a nemůže jim nějak čelit, protože není nositelem děje. Ten děj se k němu dostává jakoby zprostředkovaně, jako dítě to musím strpět. Tady může nastat spousta problémů. Od pocitu viny, že to dítě snad za to samo může atd. Chci tím jenom říct, že tím, že ta četnost je tak velká, tak ani pedagogové, kteří mají ty děti ve třídách, už ani nejsou schopni mít tu patřičnou citlivost k tomu dítěti v té dané chvíli, protože ten tu citlivost a vnímavost potřebuje. V podstatě tak v této chvíli jedeme dál a dál a pak zjišťujeme, že to dítě má problémy s chováním, neprospívá atd. Ale ve chvíli, kdy se tohle děje, bychom měli v první řadě být přichylní a citliví k tomu, že člověku se nemusí zrovna dařit, že prostě řeší věci příliš zkratkovitě. Že to zkrátka není špatné chování nebo špatná výchova, ale že ta zátěž, kterou teď prožívá, může tak vyústit v nějaké neblahé chování. Já mám obavu a praxe mi to ukazuje, že tohle se prostě děje. Další věc, která do toho neblaze vstupuje, je, že tady budeme mít víc a víc předloh těch neúplných rodin, to znamená, že jedinci budou čerpat do své budoucnosti a do své výchovy v rodinách z toho, co sami zažili. Budou zase v nějakých limitních situacích, protože jim nebyl předložen ten komplexní formát matka a otec na scéně, a oni tak nebudou identifikováni s těmi rolemi, ale budou mít nějaký jiný formát, nějakým způsobem pokřivený, neúplný. A my tak v podstatě ty věci generujeme dál a dál. Tak se nám tady řetězí, že kdy moji rodiče ty vztahy takto uchopili, můžu je i já dál takto generovat. Že ta bude skupina lidí, kteří to nebudou brát vážně, se může rozšířit. Otázka je, a to už je asi pro někoho jiného, ne pro psychoterapeuta, spíše pro oblast výzkumu, kde jsou ty hranice. Jestli ta společnost je v nějaké chvíli schopná sebereflexe. Ale to už bychom zabíhali spíše do filozofických otázek. Otázka zněla, jak si já uvědomuji, co dělá ta neúplnost rodin; má to ta validní rizika. Ano, vnímám tyto tendence ve své profesi

Které problémy v souvislosti se současným přístupem k práci s rodinami v rozvodu registrujete?

Současný systém je velmi těžkopádný. Věci se v něm vlečou. Když si uvědomíme, že v těch rozpadajících se rodinách jsou děti předškolního, raného školního věku, tak těm čas utíká úplně jinak než nám dospělým. Tím, že ta mašinérie se z mého pohledu příliš vleče, má to neblahý dopad zase vůči těm dětem. Mnohdy jsou ty věci nedokončené. Z mého pohledu jako terapeuta, že jestliže se zjistí, že v těch partnerských vztazích je to natolik narušeno a to soužití je natolik nevhodné, že by se to odráželo i na těch dětech, je velmi žádoucí, aby

celý proces byl dokonán tím rozvodem, což formálně jasně odděluje ty cesty. Každý se už pak může vydat na to svoji. Ve chvíli, kdy se tohle vleče, tak ti lidi jsou pořád nějakým způsobem propojení, a není tam možné to přepólování na tu úlevu a do toho prostoru dát úlevný proces. To je jedna rovina. Pak je tady rovina, kterou bych hrozně rád vzpomněl. Rodiče nechtějí přijmout zodpovědnost za svůj život. Chtěli by delegovat zodpovědnost na jiné. To znamená, že my tady máme nějakou skupinu nezralých rodičů, kteří prostě berou, že nastala nějaká situace, kterou sami zvolili, kde oni dovolili, že s tím partnerem počnou dítě a že to je nějaký závazek, a když to nevyjde, to zodpovědnost překlápí na někoho dalšího v tom systému. To už je debata trochu jiným směrem, ale myslím si, že by v tom výchovném modu už ve škole bychom měli jít cestou zodpovědnosti za svůj život a přemýšlení o tom, co dělám. Častokrát se v té mašinérii, resp. v tom procesu stane, že ty nálady a ta agrese se někam jakoby vrhá. Častokrát jsou to ty sociální pracovnice, které zachytávají agresivity, které byly v tom partnerství. Když jsem tohle zmínil, chci říct, že ten celý proces je hrozně náročný pro všechny ty strany, které v něm jsou, na to, aby byly schopni odborně chápat tu mnohočetnost těch kauz, z nichž každá je velmi náročná. Tady vidím nedostatky v tom systému z hlediska vzdělávání soudců, kteří dávají kulaté razítko na konečné verdikty, ale chybí jim to poznání z hlediska stránek psychologických nebo terapeutických. Myslím, že soudce, který tohle dělá, by v tomto měl mít nějakou průpravu. Pak je tady stránka těch sociálních pracovníků/pracovnic, kde oni čelí obrovské četnosti případů a náročnosti případů. Tady vidím to, že by se mělo diskutovat, kolik může mít ten jeden člověk živých případů a že tady to je nějak limitní. Protože abych tomu mohl tu energii dát a ty případy vést a mohl být klíčovým pracovníkem, musím mít na to kapacitu. Ve chvíli, kdy tohle není, je to další místo, kde se ty věci nedějou. Další věc je, že těch rodinných terapeutů, kteří jsou na ten systém napojeni, není tolik. Že to není systémově podchyceno. Když bych šel do německého systému, kde soud může nařídít, že ti rodiče budou někam docházet a že se očekává nějaký výsledek například v podobě mediace, tak takový nástroj tady nemáme, takto explicitně uvedený. Je to tedy hodně na libovůli těch rodičů. Což je další prostor ke zlepšení. Ano, někomu se tady u nás může pomoci, ale není to systémové.

Jaká největší úskalí řešíte při výkonu své profese při práci s rodinami v náročné rozvodové situaci?

Celá ta oblast je velmi náročná. Když budu mluvit o sobě, tak bych si nedovolil vzít tuto práci třeba ještě před deseti lety, vůbec bych se na to necítil připraven. Tím nechci říct, že jsem připraven čelit úplně všemu, ale cítím, že ta náročnost a to, jací klienti přicházejí,

vyžaduje od těch terapeutů již značnou erudici a nějakou předpřipravenost k tomu, aby vůbec byli schopni čelit těm tlakům, které jsou mnohočetné. Další věc je, že možná vhodnější by byla párová práce, tedy aby tam byli muž i žena, tento model znám z minulosti taky, a tam je navíc možnost ty věci řešit ještě s někým, ještě s někým je konzultovat. Prostě si vyměnit pohledy na tu kauzu. Ve chvíli, kdy člověk pracuje, tak nemá oddechový čas, protože musí se naladit na ty klienty, musí nějak být s nimi ponořen, zároveň zachytávat ty nonverbální věci, který od nich jdou. Je to tedy strašně náročné na tu koncentraci, aby člověk byl stále v bdělosti. Další věc je, že ti rodiče používají různé manipulace. Vy samozřejmě nemůžete dohlédnout nikam dál, protože nejste s nimi v tom jejich prostoru. Často se dějí manipulace, že vás chtěli dostat do koalice proti tomu druhému partnerovi, nebo to, co už jsem zmínil, prosím, udělejte s tím partnerem něco, ať má stejný názor jako já. Já tam jako cítím, že tam často mohou být velmi delikátní věci, že tam může být naznačováno třeba sexuální zneužívání. A to už je opravdu silný kalibr. A tam vy prostě nedohlídnete. V tom formátu, který tady je, a s možnostmi, které mám, to už je potom na nějaké speciální vyšetření v dětském krizovém centru nebo jinde, ale tam už prostě nedohlídnete.

(přerušení)

Byli jsme tedy u delikátnosti práce a u toho, jaké úskalí to může mít, což je hlavně to, že ti rodiče přistupují k těm manipulacím. Chtějí prostě udělat cokoli pro to, aby k té dohodě nedošlo. Je z toho patrné, že oni to vlastně nějak bourají a útočí na toho partnera. Cílem není urovnat ty poměry, protože oni, jak už jsem předeslal, nejsou v pohodě, nemají sami sebe vyřešený, no ale pak je těžké, aby našli i ten způsob. Takže to úskalí, které vidím, je schopnost udělat si odstup a o těch věcech přemýšlet, aby člověk nezapadl do nějakých osidel, které vytváří ti klienti.

Se kterými subjekty, které kooperují při ochraně práv dětí v náročných rozvodových situacích, spolupracujete nejbližší, nejčastěji? Jak jste spokojen/a se spoluprací s těmito subjekty?

U každého subjektu ohodnoťte prosím četnost interakcí (1 – nikdy, 5 – soustavně) a Vaší spokojenost se spoluprací (1 – velmi nespokojen/a, 5 – velmi spokojen/a). Je možné připojit komentář.

Soud: Z hlediska soudu se to ke mně dostává jen dotykově, zprostředkovaně. Kdybych měl říct spokojenost... ke mně to doléhá jen z toho statutu, co jsme si tu řekli; já vnímám, že ten

proces je na dlouhou dobu, že dlouhou dobu probíhá. Takže kdybych já u tohoto procesu hodnotil jenom tak, jak to ke mně dobíhá, byl možná někde u dvojky. Z hlediska četnosti je to málo, hodně málo. Prakticky všichni zúčastnění lidi vědí, že ty konzultace u mě jsou důvěrné, a že já nemám povinnost dávat někam výstupy. Což je dobré pro to, aby tady byla otevřenost a nebyl jsem tou převodovou páku zneužití, kterou ti rodiče využívají, takže to do jisté míry zmírňuje tu dynamiku. V kontaktu se soudy tedy jsem, za tři roky, co tu dělám, skutečně až ke mně doputovaly nějaké věci, ale to bychom je napočítali na prstech jedné ruky. (takže dvojka, když jednička je nikdy?). Tady vždycky jsem vedl ty rodiče, že když ode mě něco půjde, tak s kontrolou z obou stran. Takže ode mě nejde nic, co by nekontrolovali ti rodiče. Takže zase to ujišťuje, že to je bezpečné. Takže já tady nebudu dělat nic eticky za jejich zády, pokud by to oni nevěděli. A takhle, že tady pracuju, snažím se pro mě vytvořit bezpečí.

Advokáti: Taky zprostředkovaně. Tam bych dal jedničku úplně jednoznačně.

OSPOD: Tady to je tak, že se tady snažím vytvořit to, že je tady nějaké překlopení na jiný statut, že to nemůže být jako propojená hranice, takže u toho se snažím taky jakoby ty hranice nějak brzdit. Z hlediska četnosti je to nejvíc, tedy pět. Z hlediska spokojenosti, já bych tam dal takovou čtyřku, možná až trojku, tady jsem v rozpacích. Ale to není tak, že bych to bylo vytvořený námi lidmi, kteří v tom jsme, ale spíš těmi okolnostmi. Chci, aby věci byly důvěrné, abychom je příliš neprostupovali, takže se to snažím chránit do nějakých pozic, jako ano, delegování sem klientů a sdělení přišli, nepřišli, a zkrátka do těch elementárních věcí. Je to zkrátka dané tím kontextem, ve kterém se mi ocitáme. Možná zůstaneme u čtyřky.

Další: Tohle je zajímavá otázka, protože když jsem nastoupil před těmi třemi lety, tak vlastně úplně náhodou nějaká kolegyně z Kroměříže nebo Moravy oslovila různé OSPODy, jestli tam jsou podobní kolegové. Začala tak mapovat tu naši komunitu. V té době nás bylo v republice před třemi lety sedm nebo osm. V té době to směřovalo k tomu, že bylo nějaké setkání, že jsme cítili, že tato práce je velmi specifická a s nikým jiným se o tom nedá mluvit než s tím, kdo dělá zase tu stejnou práci. Pamatuju se, že tenkrát jsme směřovali, byli jsme krok před konferencí, která měla být v půli cesty na Moravě v Brně. Pak nevím, co se stalo, ale ta kolegyně skončila. Já jsem se pak snažil zjistit, kde je. Důvod, proč jsem ji sháněl, bylo proto, že jsem viděl jako velmi vhodné, aby se ta platforma vytvořila a aby se vlastně pečovalo o odbornost těchto poradců. Byl jsem velmi otevřen jít tomu naproti a zúčastnit se, ale nikoliv dávat kapacitu, že budu ten, který to bude koordinovat. V té chvíli, kdy to ona

opustila, tak do té doby jsme si vyměnili jen pár takových doteků, nedalo se to ani označit soustavnou prací. Takže ta platforma v tuto chvíli není nebo mi to není známo.

Soudní znalci: Zase zprostředkovaně. Protože oni jsou ti, kteří v nějaké podobě, kdy ty dohody nejsou možné, vstupují na scénu a prověřují tu situaci a dávají soudům posudky. Oni jsou jediní, kteří mohou dávat soudům relevantní informace z hlediska rodičů, jejich kompetentnosti atd. Přímo s nimi tedy taky nejednám. Není třeba tedy hodnotit kvalitu.

Organizace s pověřením SPOD: Ano, dostávám se s nimi do komunikace. Zase jenom v malé části, ale ano. Dal bych to zase na stupeň jedna.

Domníváte se, že by v součinnosti s Vaším subjektem měl být nějaký ještě jiný subjekt?

Další subjekt? On do jisté míry je, kdy se dělají případové konference, tak to jsou třeba pracovníci škol, kam ty děti chodí. Umím si představit, že tihle lidi by mohli být taky velmi vhodní, protože v některých případech by bylo velmi žádoucí, aby když jsou rodiče v nějakých nepohodách, animozitách, tak do té školy vstupovali spolu a konzultace probíhaly společně, aby nedocházelo k nějakému rozložení, rozpití, že ten dělá to, ten zas tohle, a zase se nemůžeme ukotvit. Takže někdy by bylo žádoucí, kdyby další nestranný orgán, což je ta škola, mohl být sounáležitý do toho prostoru, který není invazivní a je v podstatě přátelskej a dává nějaké dobré informace. Tady budu úplně konkrétní; stává se mi a tady to i doporučuji těm rodičům, aby domlouvali ty konzultace spolu. Abyste v jednu chvíli poslouchali stejné věci a byl o nich třeba zápis. Asi se předcházelo dalším disturbancím, které mohou nastat. Abych se vrátil; dost se stává, že na těch případových konferencích přijdou pedagogové a já jako člověk který je na takovou konferenci taky pozván, se tam s nimi potkám nebo s pracovníky zařízení, kde jsou ty děti v péči. Tady by ta komunikace byla taky velmi žádoucí, protože vědět, jak je to dítě opatřené v nějakých situacích a myslím si, že v opravdu krizových situacích může být dítě i v jakémsi azylu a pracuje se s těmi rodiči, protože oni v tu chvíli nejsou schopni. Takže tady si umím představit větší spolupráci s těmito pracovišti, které pracují s těmi dětmi. Do jisté míry je to tedy zase jen hrozně dotykové, není v tom systém.

Jak hodnotíte současnou míru implementace práva participace dětí v systému ochrany práv dětí?

Ohodnoťte prosím na škále (1 – míra implementace je mizivá, 5 – míra implementace je vysoká). Je možné připojit komentář.

Já se přiznám, že tady nemám úplně dokonalé informace z tohoto prostoru, pouze zprostředkované. A tedy takové, že se to děje ve větší míře, než se to dělo předtím. Takže z mého pohledu je ten posun správným směrem, že je nutné ty děti přivzít proto, aby se necítili jen jako věci, se kterými je manipulováno, a že se mohou k těm okolnostem vyjádřit. Takže z hlediska toho, kam to tendruje, bych řekl, že to tendruje k lepšímu. Ale obávám se, že zase jen velmi pozvolna. Ale jak říkám, nemám o tom dokonalý obraz, jen zprostředkovaně. Číselně to tedy neumím vyjádřit.

Podporujete participaci dětí ve spolupráci s rodinou v rámci své profese?

Určitě ano.

Domníváte se, že by bylo vhodné, aby v některých případech náročných rozvodových sporů mělo dítě vlastního advokáta?

Je to hodně speciální otázka. Říkám si, co by to přineslo. Ono někdy už jenom to, že každý z rodičů má svého advokáta, vytváří souboje, pokud to není na nějaké bázi dohod. Ten právní svět je od toho terapeutického světa hodně jiný. Takže už tohle je hodně náročné, když je to v konfiguraci dvou advokátů, a kdyby tam byla ještě třetí strana... Já to nevylučuju, neříkám, že bych úplně byl proti tomu, ale vnímám to, že by to mohlo ještě dál komplikovat celou tu věc. Takže to není tak, že by to dítě nemělo nikoho mít, ale spíše, jak by to vypadalo. Spíše je to tím, že si to neumím úplně představit. Spíš je důležité si říci, jak by to vypadalo, kdyby se to pilotně zkusilo, protože u těchto věcí je lepší, když se zkusí dřív než se zapíše do zákona. Myslím, tedy, že ta praxe by se měla ověřit pilotně a pak vyhodnotit, jestli to splní nějaká očekávání nebo ne. Takže té myšlence se neuzavírám, ale nemám na ní názor.

Zúčastňujete se případových konferencí? Jak často? Ohodnoťte prosím na škále (1 – neúčastním se, 5 – účastním se pravidelně). Je možné připojit komentář.

Jak hodnotíte institut PK? Ohodnoťte prosím na škále (1 – případové komise jsou neúčinné, 5 – případové komise jsou nezbytné)

Jsem asi na stupni dva (jedna až dva), málo. Pokud myslíte obecně, tak to je vlastně ve větší míře, protože někdy jsem tím, který provází tu případovou konferenci, někdy jsem tam přizván v roli experta. Takže tady bych mohl nakonec dát tu trojku. Co se týče užitečnosti, osobně si myslím, že ten formát je správný, akorát se zase ukázalo, že když je nadužívaný nebo není to dobře podchycené, tak to nemusí ty výsledky přinést. Já bych tomu dal čtyřku, protože vždycky to tu situaci nějak zpřehledňuje pro tu škálu těch odborníků a ukotvuje ji.

Zpřehlednění je dobré, zvláště když jsou ty rodiny náchylné k manipulaci nebo různým nevyváženostem, takže na té scéně se to vždycky nějak zváží, když se to dobře konfiguruje. Z mého pohledu je to tedy dobrý institut, ale jako všechno má své limity. Není možné spoléhat, že sám ten institut to vyřeší. On nastavuje parametry, dává tomu jízdní řád a pak je důležité, jak ten jízdní řád monitorujeme... Takže za sebe čtyřka.

Jak blízce jste seznámen s tzv. Cochemským modelem?

Slyšel jsem ho, ale přiznám se, že nevím, co pod tím je.

Jaké další změny ve výkonu Vaší profese byste hodnotil jako prospěšné, co se týká individuální ochrany práv dítěte?

Zásadní je, že by se tady měla vytvořit nějaká platforma odborných seminářů, kde by se vzaly kazuistiky, které už byly realizované, a nahlédlo se do nich. A všichni zúčastnění odborníci by mohli být přítomni a zpětně se mohli podívat, co kdo v té kauze dělal a co by se dalo udělat, aby se ty věci posouvaly lépe. To znamená, tady nám chybí nějaká reflexe těch procesů. My vnímáme, že nejsou dokonalé... Takže já bych ve všech těch stupních viděl, že by se všichni měli kontinuálně vzdělávat. Neustále. Pořád by měly být nějaké moduly vzdělávání soudců, sociálních pracovníků, terapeutů, prostě všech. Pak mi taky přijde, že tady chybí model uvědomění si, co se tam odehrává a chápání, co která instituce v tom dělá z hlediska dokonalosti a z hlediska možností a limitů. Protože nahlížíme na ty partnery stylem, že ono to trvá dlouho atd. Myslím si tedy, že by bylo vhodné vytvářet nějaké modely, kazuistické semináře, kde by se všechny ty strany zúčastnili a provázeli by ten případ v tom svém prostoru a dovolili by těm ostatním nahlédnout, co se to tam odehrává a proč. Abychom si nějak lépe v tom systému rozuměli. A to se neděje.

Rozhovor 6

Vedoucí oddělení OSPOD 2

Charakterizujte, prosím, roli své profese v rámci ochrany práv dětí v náročných rozvodových situacích.

My bychom tady hlavně měli mít roli poradní, poskytnout poradenství v oboru sociálně právní ochrany dětí, ale víceméně ti rodiče si představují, že my za ně ten konflikt vyřešíme. Tím, jak jsou v tom sporu, v té kolizi, tak po nás chtějí naprosto nemožné a ta naše role se tak posouvá do pozice, ve které nemá být.

Jak hodnotíte nebezpečí, které pro práva dětí představuje náročná rozvodová situace jeho rodičů?

Zprv se dítěti ztrácí pocit bezpečí, ztrácí rodinu a rozdvouje se mu osobnost, přinejmenším.

Domníváte se, že současná situace vysoké - vzrůstající rozvodovosti v ČR ovlivňuje českou společnost? Pozorujete důsledky této tendence při výkonu své tendence?

Myslím si, že ani ne, protože se nedomnívám, že by to tak rapidně stoupalo. Řekla bych, že rozvodovost je od nějakých 80. let extrémně vysoká, ale řekla bych, že se až tolik nemění. Možná také tím, že ty páry se dneska nesezdávají. Samozřejmě ty rozvody jsou složitější, protože se tam kastuje společnost. Některé ty soudní spory jsou tedy velmi složité i třeba kvůli vyššímu majetku nebo společenskému postavení. Ale jinak si nemyslím, že by to děti nějak výrazně ovlivňovalo.

Které problémy v souvislosti se současným přístupem k práci s rodinami v rozvodu registrujete?

Ano, registrujeme. Tento systém umožňuje do toho vstupovat příliš mnoha lidem, kteří se v tom pak nějakým způsobem angažují. Dokonce je to i vítáno. Nevím však, jestli pro spor těch klientů je to úplně v pořádku, protože buď teda mám chuť s někým spolupracovat a chci s tím něco udělat nebo nechci a pak to nemá cenu.

Jaká největší úskalí řešíte při výkonu své profese při práci s rodinami v náročné rozvodové situaci?

Každopádně zvýšením administrativy a zprůhledněním té spisové dokumentace, která byla důvěrná a v podstatě náš pracovní materiál, a to je pochopitelně horší. Protože my se

v podstatě musíme soustředit na to, aby vše bylo takzvaně úplně v pořádku, a nějak odsouváme do pozadí ty děti.

Se kterými subjekty, které kooperují při ochraně práv dětí v náročných rozvodových situacích, spolupracujete nejbližší, nejčastěji? Jak jste spokojen/a se spoluprací s těmito subjekty?

U každého subjektu ohodnoťte prosím četnost interakcí (1 – nikdy, 5 – soustavně) a Vaší spokojenost se spoluprací (1 – velmi nespokojen/a, 5 – velmi spokojen/a). Je možné připojit komentář.

Soud: Úplně nejčastěji. Náš soud je v pořádku. Takže pět a pět.

Advokáti: S nimi také často, ale tam už bych nedala dvě pětky, protože mnohdy v těch sporech přilévají olej do ohně. Takže tam bych dala asi tři hvězdy.

OSPOD: Musíme být propojeni, takže tam pochopitelně za pět.

Mediátoři, rodinní poradci: S těmi tolik do styku nepřijdeme, protože oni nechtějí, abychom je ovlivňovali. Mediátoři zvlášť, ti vlastně vedou mediace a my je pouze doporučujeme, takže tam oprávněně nemůžu říct.

Soudní znalci: To samé

Organizace s pověřením SPOD: My máme vyhládnuté neziskovky, se kterými léta spolupracujeme a vzájemně si vyhovujeme. Máme velmi dobré vztahy. Můžeme tam dát obě pět.

Domníváte se, že by v součinnosti s Vaším subjektem měl být nějaký ještě jiný subjekt?

Ještě nějaký další subjekt? Myslím, že ne.

Jak hodnotíte současnou míru implementace práva participace dětí v systému ochrany práv dětí?

Ohodnoťte prosím na škále (1 – míra implementace je mizivá, 5 – míra implementace je vysoká). Je možné připojit komentář.

Z mého pohledu téměř vůbec. To dítě je tam až to poslední, což by si měli primárně uvědomit ti jeho rodiče. Dítě je tady úplně okrajová záležitost. Jedničku tedy...

Podporujete participaci dětí ve spolupráci s rodinou v rámci své profese? Jak?

Snažíme se. Ale ti dospělí to v podstatě nerespektují, jako by to nebyly jejich děti. Ten spor je silnější než to dítě. Potřeba toho sporu s tím partnerem je silnější než blaho dítěte.

Domníváte se, že by bylo vhodné, aby v některých případech náročných rozvodových sporů mělo dítě vlastního advokáta?

Vůbec si to nedokážu představit, jakým způsobem by to technicky mohlo být proveditelné. Pakliže by to financovali rodiče, tak by to podle mě nemělo cenu.

Zúčastňujete se případových konferencí? Jak často? Ohodnoťte prosím na škále (1 – neúčastním se, 5 – účastním se pravidelně). Je možné připojit komentář.

Jak hodnotíte institut PK? Ohodnoťte prosím na škále (1 – případové komise jsou neužitečné, 5 – případové komise jsou nezbytné)

Já všech, takže pět. V mnoha případech velmi prospěšně, v mnoha případech alibisticky. Ale to jenom po to, pakliže nám to zákon přikazuje. Jinak ale v mnoha případech velmi pozitivně. Čtyři.

Jak blízce jste seznámena s tzv. Cochemským modelem?

Vím, o co jde, ale blíže ne.

Domníváte se, že by jej bylo možné implementovat do našeho prostředí jako celek, do jaké míry? Ohodnoťte prosím na škále (1 – implementace je nemožná, 5 – implementace je zcela možná). Je možné připojit komentář.

Bylo by to v podstatě velmi dobré, nevím, jak by to bylo sice vzhledem k počtu klientů na jednu sociální pracovníci technicky možné. Ideální je, když ten klient je na to jednání připraven. Tzn. že všichni dělají všechno a dovedeme to nakonec k nějaké dohodě. Ideálně, ale nevím, jak v našich podmínkách proveditelné. Tři.

Kterou část Cochemského modelu by bylo možné a prospěšné implementovat do našeho prostředí?

Bylo by dobré, kdyby každý, kdo k tomu rozvodu, nebo do toho sporu, jde, aby prošel mediací.

Jaké další změny ve výkonu Vaší profese byste hodnotil/a jako prospěšné, co se týká individuální ochrany práv dítěte?

Změny v legislativě těžko, změny v hlavách rodičů určitě, ale to nikdo z nás neovlivní. I přesto, že dneska ti lidi jdou do toho rodičovství s rozvahou, plánují ty děti, a přesto ty spory vypadají tak, jak vypadají. Je to tedy v lidech... Legislativně tedy ne. Spokojena samozřejmě nejsem, ale já upřímně zákony беру tak, že jsou. Nemyslím si, že by náš zákon byl úplně špatný, i když je nějaká ta novelizace. Ale to už se netýká přímo tohoto tolik. Občanský zákoník třeba... ten prostě je.

Rozhovor č. 7

Respondent: vedoucí OSPOD 3

Charakterizujte, prosím, roli své profese v rámci ochrany práv dětí v náročných rozvodových situacích.

My jako OSPOD jsme přenesená působnost, my to vlastně máme dáno taxativně. My musíme hájit zájmy dětí a za tu dobu dvaceti let praxe si připadám spíš jako hromosvod na to, abychom ochránili ty děti, protože dospěláci přijdou na OSPOD s tím, kdy vesměs oni dva si něco udělali, a oni si myslí, že OSPOD je ten, který jejich vztahy urovná. Vůbec neuvažují o tom, že orgán sociálně právní ochrany dětí má první dítě, pak dlouho nic a pak teprve rodiče. Takže si myslím, že my máme tuhle roli, ochranu, informovanost a hájení zájmů dětí. Tak je to dané v zákoně.

Jak hodnotíte nebezpečí, které pro práva dětí představuje náročná rozvodová situace jeho rodičů?

Nebezpečí je to, že ty děti nemají zázemí. Ztrácí zázemí, a když si člověk uvědomí, že mělo svoje hračky, svojí postýlku, svoji školu, беру to děti od dvou let, jednoho roku, až do toho školního – ztrácí svojí jistotu, stabilitu, protože neví, jak to bude, ke komu půjdou, jestli se rodiče usmíří, jestli uvidí jednoho, jestli uvidí toho druhého... Tohle všechno, to je pro děti příšerné. Ztráta jistoty.

Domníváte se, že současná situace vysoké - vzrůstající rozvodovosti v ČR ovlivňuje českou společnost? Pozorujete důsledky této tendence při výkonu své tendence?

Já bych to brala spíš naopak, že společnost jako taková celkově, co jí tak pozoruju, což mohu srovnávat vzhledem ke svému věku před a po revoluci. Myslím si, že po té revoluci všichni ztratili mantinely, jak děti, tak dospělí, demokracii jsme si začali vysvětlovat úplně jinak, i v těch vztazích, vždyť se nic neděje, tak proto se třeba i rodiče neberou, proto ta rozvodovost klesá, nicméně rozchody vzrůstají. Myslím si, že je to spíš opak: společnost má vliv na ty rozchody. Já to vnímám obráceně, může to být můj názor, ale co vím ze spisových dokumentací těch dětí, které vedeme třeba osmnáct let od narození, pak jsou ještě v archivech – tam se to mění díky té změně společnosti. Myslím si to obráceně.

Tento závěr vychází z pozorování z Vaší praxe?

Ano.

Jaká největší úskalí řešíte při výkonu své profese při práci s rodinami v náročné rozvodové situaci?

Orgán sociálně-právní ochrany je společností vnímán obrovsky negativně, a ti lidi chodí už na ten orgán přichystaní, že se tam nic nemůže zdařit. A jsou pak velice překvapení, když je to jinak, když už nejsme takzvané ospodnice, takzvaně Zubaté, prostě se to nějak přeměnilo. Ten problém je v tom, že samotná společnost postavila ten OSPOD do takového světla, že to je ten velký problém. Apriori OSPOD je ten nejhorší co může být, bere děti, politici do toho rýpou, přitom my mnoho věcí nemůžeme sdělovat. Chytají se toho televize, rádia – to je ten problém, máme ve společnosti špatné místo.

Které problémy v souvislosti se současným přístupem k práci s rodinami v rozvodu registrujete?

Rodiče občas přijdou tak strašně rozhádaní, že nevyužívají ty své rodičovské role a svoje rodičovské kompetence. Oni si myslí: dobře, tak nás tady máte, vy jste určeni soudem jako opatrovníci, tak jednejte. To je tak strašně špatně. Vysvětlovat rodičům, že my jsme až úplně ti poslední... Ti rodiče neví vůbec nic o tom, co je orgán sociálně-právní ochrany. Já vždycky těm rodičům říkám: kdo jiný než vy znáte svoje děti? Já ho uvidím možná jednou, soudkyně ho možná neuvidí vůbec. Rodič je ten, který má přijít a říct, co může, a my mu můžeme říct, jak mu můžeme pomoci. Měli bychom kooperovat a ne stát každý na jedné hranici.

Se kterými subjekty, které kooperují při ochraně práv dětí v náročných rozvodových situacích, spolupracujete nejblíže, nejčastěji? Jak jste spokojen/a se spoluprací s těmito subjekty?

U každého subjektu ohodnoťte prosím četnost interakcí (1 – nikdy, 5 – soustavně) a Vaši spokojenost se spoluprací (1 – velmi nespokojen/a, 5 – velmi spokojen/a). Je možné připojit komentář.

Soud nejvíce, soustavně, čili pět. Advokáti... soustavně, protože někteří klienti je sice nemají, ale vesměs to tak je. Mediátoři čtyři, hodně využíváme tuto službu, i když ze začátku to bylo velice zoufalé, ale když najdete výborného mediátora, tak udělá sedmdesát procent, možná i více, služby. Soudní znalci, to je tak dva. Teď dělám četnost? I když tři až čtyři, teď se to hodně zvedlo. Organizace s pověřením, taky hodně, tak tu čtyřku. A teď soud, spokojenost. Tam je to tedy na vážkách, tam je to neskutečný, mluvím za náš soud, ale bohužel soudkyně je tam sama, je to zoufal, ten náš opatrovnický, tam jsou hrozně dlouhé lhůty, až tak děsivé, že někdy se ten případ rozjede jenom proto, že se nejedná. Tam třeba

osm, devět měsíců nic. Když jsou třeba dvouleté, tak znalecký posudek se udělá, když mu jsou dva roky, a není prostě ukončeno, tam je další znalecký posudek, a jsou mu čtyři roky, je to začarovaný soud. Tak tam bych dala dvojku. Advokáti... šílené. Jednička. Protože advokáti do toho našeho vztahu vstupují tak, že vůbec je nezajímá dítě. Oni mají za klienta rodiče, a koupou za toho rodiče. To dítě je úplně někde jinde a je to prostě zoufalé. Jednička. Mediátoři... úžasní, tam pětka, tam jsme spokojeni velice. Soudní znalci, tam je to taky zoufalé, dvojka. Znalecké posudky jsou takové nic neříkající. Oni udělají znalecké posudky, tam jsou otázky, komu by to dítě svěřili a tak dále, a oni to nechají tak, že prostě nepomůžou. Říkám to všeobecně, máme úžasného znalce třeba z *****, ale ta byla úžasná, ta se nebála říct třeba zákaz styku s rodičem. Organizace s pověřením, tam je to suprové, tam máme takovou škálu, že spolupracujeme opravdu dobře. Čtyři až pět.

Domníváte se, že by v součinnosti s Vaším subjektem měl být nějaký ještě jiný subjekt?

Myslím si, že se přidávají, a to například v procesu, kdy je týrání, zneužívání, tak tam bychom se bez lékaře bychom se neobešli. Je to zase o lidech, když máte dobrého lékaře a odůvodníte, proč se na něj obrácíte a vesměs oni už jsou nějak poučení – někteří taky ne, záleží na tom, jaká je to nemocnice nebo lékař – tak jsou velice vstřícní. Určitě lékaři. Jinak určitě psychologové, psychiatři, to by bylo neuvěřitelné, kdyby se do téhle škály, jak jsou advokáti, aby byli psychologové a psychiatři dětští. Těch je skutečný nedostatek. Ti by obrovsky pomohli, protože když vidíte, jak to dítě je drcené, tak my jako ospoďáci a sociální pracovníci nemáme tu znalost psychologie a psychiatrie, jakou bychom potřebovali. Uvítala bych, kdyby se dalo říct: máme tady těžký případ, kdy rodiče spolu válčí vyloženě, potřebujeme psychologickou až psychiatrickou pomoc. Je to takové prošení, koukání, kdo kde by jak... tři měsíce čekání, to je strašná doba.

Jak hodnotíte současnou míru implementace práva participace dětí v systému ochrany práv dětí?

Určitě bych to vzala, i když je to teď v návaznosti na nový občanský zákoník, kde je těch dvanáct let u dětí, protože předtím byly ty děti málo slyšeny. Nikdo se nezajímal o to, co chce to dítě. Treba případová konference, dítě tam není, je mu teprve sedm let, nechceme ho zatěžovat, teď si tam představím všechny ty lidi dokola, lékař tam je, psychiatr, který ho léčí, a tak dále. A teď se tam baví rodiče, co by chtěli, a já musím říct stop! Představte si, když tam bude uprostřed Maruška, co by ona chtěla, ptal jste si jí někdo z rodičů? Neptal. Takže to je konečně krůček, i když je tam těch dvanáct let, tak si myslím, že i těch se můžou rodiče

zeptat, co chtějí, co se jim líbí a nelíbí. Ale myslím si, s rozmyslem, nemělo by to být zatěžující pro děti, že se podle nich rozhoduje. Ne: řekni názor a my dospěláci rozhodneme.

Ohodnoťte prosím na škále (1 – míra implementace je mizivá, 5 – míra implementace je vysoká). Je možné připojit komentář.

Na škále to záleží také na těch lidech, také na tom, jak která rodina, některé děti přijdou a ví vše, jsou na to připraveny, a některá rodina to zase odmítá, chtěli by se s námi třeba soudit, abychom my mohli udělat rozhovor nebo ne. A my jim musíme vysvětlit, že je to ze zákona a tak dál. Je to škála od jedné do pěti. Pokud bych mohla průměr, tak tři.

Podporujete participaci dětí ve spolupráci s rodinou v rámci své profese? Jak?

Já za sebe ano a myslím, že kolegyně taky. Ten trend je dobře, ale opakuji: s rozmyslem, aby to to dítě nezatěžovalo, že ono rozhoduje, jak to bude. Ne, co si přeje, a my dospěláci bychom měli udělat všechno pro to, aby to jeho přání mohlo být uskutečněno, samozřejmě v rámci možností.

Domníváte se, že by bylo vhodné, aby v některých případech náročných rozvodových sporů mělo dítě vlastního advokáta?

Vzhledem k tomu, že v tomto řízení, které je rodinné, a ty právníci tam dělají strašné... já bych je brala opravdu až jako kde je majetek, kdežto tohleto jsou vztahové věci. Tam o nic jiného nejde, než o vztahy, napravit, upravit, protože jakmile vztahová rovina mezi rodiči funguje, tak nemusíte mít advokáta, vůbec. Naopak advokát tam dělá obrovský, obrovský... to je jeden deseti, který vysvětlí: prosím vás, já jsem tady, abych napsal ten návrh, pak už odejdu, je to zbytečný. Ne, oni v tom vidí, co hodina, to... Je to klient. Nevím, jak by dopadlo, kdyby dítě mělo advokáta, možná ano, protože on by měl možná jiný statut než my, my vlastně jsme jakoby advokáti toho dítěte, my chráníme ty zájmy, ale nemáme ten statut takový, tak kdyby měl – ale vůbec si to nedovedu představit... Ať je advokát jaký chce, stejně narazí na ty zákony, které jsou, tam nic nevmyslí ten advokát. Tam je to o vytahování peněz a někdy je to fakt zoufalý, a proto jsou ty znalecký posudky. Když ti rodiče, a už se to několikrát stalo, když ti rodiče už nepracují s těmi advokáty, tak se najednou dohodnou. Protože advokát, to je něco úplně jiného než mediátor, oni je proti sobě někdy strašným způsobem, až si někdy říkám, že bych to zakázala. Tak nevím, tohle skutečně neumím odpovědět, jestli je advokacie na takové úrovni, jako je teď, tak nevím, jak by to skončilo, protože by se tam hádali tři advokáti.

Zúčastňujete se případových konferencí? Jak často? Ohodnoťte prosím na škále (1 – neúčastním se, 5-účastním se pravidelně). Je možné připojit komentář.

My je pořádáme, takže pokud to lze, tak jsem vždy, protože případovou konferenci – to je úžasný nástroj, ten je bezvadný, ten nám chyběl, protože se to většinou řešilo přes nějaké komise, přičemž členové t komise nebyli z té branže a ž tak, takže se něco jen tak projelo. Takže ano, účastním se. V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí je, že by se měly pořádat, než jde dítě do ústavu, ale my je pořádáme i v jiných případech, když prostě vidíme, jak to dítě tam trpí a že není jak jinak to udělat, zkusit to, jestli by nebyla dohoda. Je to vlastně něco mezi naší běžnou prací, něco mezi mediátorem, soudem... je to dobrá pomůcka. A když se podaří na tu případovku pozvat lidi, kteří se účastní, školy, tety, tak se to daří, ale občas mám pocit, že uděláme případovku a je to jako plácnutí do vody a stejně je tam soud. Takže velmi často, pět.

Jak hodnotíte institut PK? Ohodnoťte prosím na škále (1 – případové komise jsou neužitečné, 5 – případové komise jsou nezbytné)

Určitě je to dobrá věc, můžeme dát pět. Je to nový nástroj sociálně-právní ochrany, který využíváme, a myslím si, že je to dobrý nástroj.

Jak blízce jste seznámena s tzv. Cochemským modelem?

Ano, ale velice zběžně, v roce 2016 jsem se účastnila prvního školeníčka, a teď jsem byla krátce v té poslanecké sněmovně, takže takhle svrchu. Myslím si, že je to dobrý nástroj. Ale já jsem ho ještě nedovedla uchopit, protože někteří soudci rádobu tu Cochemskou využívají tak, že si pozvou advokáty, pokud tam jsou, s těmi si promluví, něco si tam řeknou, pak pozvou nás a rodiče, tam si taky něco vyříkáme a pak vlastní soud vypadá tak, že to jsou dohody. Takže někteří soudci, ale opravdu je to zatím málo. Naše soudkyně to nedělá... to podle mě není ale úplně Cochemský model, Cochemský je podle mého daleko větší rodina, než ta případovka. Ta případovka tam je strop patnáct lidí, dvanáct, deset, a ten cochem, to je rodina celá. A to si nedovedu představit, že by to někdo ukočíroval. Myslím si, že třeba na západě kde už to mají déle, tam to mají déle, asi třicet let, tak tam je generace nějakým způsobem vychovaná, ale tady si nedokážu představit třeba třicet lidí ukočírovat, aby si sami řekli, jak budou postupovat.

Domníváte se, že by jej bylo možné implementovat do našeho prostředí jako celek, do jaké míry? Ohodnoťte prosím na škále (1 – implementace je nemožná, 5 – implementace je zcela možná). Je možné připojit komentář.

Nevím, neumím to ohodnotit.

Kterou část Cochemského modelu by bylo možné a prospěšné implementovat do našeho prostředí?

Právě to, co jsem teď řekla. To, že si soud něco z toho vybere, že nedělá takovou velikou hromadu, společnost, ale že si vybere někoho klíčového a pak postupně s nimi dělá dohody a pak to spojí. Tím, že jsem to neuměla pochopit, tak na tohle Vám asi neodpovím. Ale určitě by to mohlo být, pokud by se to dalo do zákone, že než soudce začne vůbec řešit rozchodové věci, že by musel tohle udělat, pokud by byli advokáti, tak si říct, co od toho očekává jako cíl, pak rodiče a ospoďáci. A pak teprve bychom šli k soudu, jako ke stání.

Jaké další změny ve výkonu Vaší profese byste hodnotil jako prospěšné, co se týká individuální ochrany práv dítěte?

To je asi věcí té výchovy těch rodičů. Já jsem zažila, že jsme ještě ve škole měli výchovu k rodičovství, péče a tyhle věci. Já si myslím, že se hodně zapomnělo už od dětství ty děti učit tomu vztahovému, co je rodina, nebrat to tak, jak jsme začala, že si myslím, že ta společnost, všechno je takové demokratické, používá se to free, to volný, takže si myslím, že by se měli děti začít učit, že je to obrovská odpovědnost, takže se učit k rodičovství a to si myslím že je základ, co by se pro ty děti mělo udělat. Myslím si, že děti by se měly učit, aby až budou rodiči, aby další ty generace... prostě se to někam ztratilo. A pak předně, hrozně bych si přála, v roce 2006, to byl ministrem práce a sociálních věcí Nečas, nevím, tak on chtěl osamostatnit OSPODy od samosprávy, protože my jsme přenesená působnost a jsme zaměstnanci úřadu, a pořád se to plete, samospráva, přenesená působnost, takový paskvil, že my se v tom necítíme dobře. To by obrovsky pomohlo, kdyby nás řídil nikoliv úřad – samospráva, my jsme úředníci samosprávy, ale vykonáváme přenesenou působnost státu, a to je něco tak strašného, že kdybychom... to se tenkrát mohlo povést, že by nás řídil stát, nikoliv obec.

Děkuji za rozhovor.

Summary

This thesis was initially concerning protecting children's rights. Due to wide variety of this topic, it was necessary to focus the thesis more specifically. I decided to explore the field of work with children from disintegrating families, where there is also a difficult parental conflict.

Content is divided into two integrated parts. In the first one, there was build the theoretical bases using variety of sources and authors in three different chapters.

First chapter concerned disintegrating of families, its psychological, legal and sociologic contexts and effects.

Second chapter reflected the history of defending rights of children and there were also analysed both czech and international documents on protection of children's rights. I also analysed the term „best child's interest“ and its impact on practising the law.

In the third chapter I described different approaches in work with disintegrating families, including nameless current approach practised in the Czech Republic, the Cohem praxis and others, less known approaches.

In the second part, the practical segment of my work was presented. The project of research included interviews with seven professionals. Judges, family counselors and social workers have taken part in the research of changes, which would be beneficial for nowadays' approach in their work with specified families. With participation of the respondents there were invented certain changes, which were then summarized in the discussion. There was also discussed practical impacts of such theoretical changes.